

**AFYON ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEN
BİR GRUP PIŞMIŞ TOPRAK KANDİL**

Emine GÜLÜNAY

Yüksek Lisans Tezi

Arkeoloji Anabilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Zerrin Aydın TAVUKÇU

2017

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

Emine GÜLÜNAY

**AFYON ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEN BİR GRUP PIŞMIŞ
TOPRAK KANDİL**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Zerrin Aydın TAVUKÇU**

ERZURUM – 2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

19./10//2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Afyon Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun .1... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

[Öğrencinin Adı Soyadı]

19.10.2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU danışmanlığında, Emine GÜLÜNAY tarafından hazırlanan bu çalışma 19 / 10 / 2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Arkeoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Şengül Dilek FUL

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK
Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
RESİMLER DİZİNİ	VI
ÇİZİMLER DİZİNİ.....	VIII
HARİTALAR DİZİNİ	IX
ÖNSÖZ.....	X

GİRİŞ

I. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM.....	1
II. AFYON İLİNİN KONUMU VE TARİHİ	2
III. AFYON ARKEOLOJİ MÜZESİ.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞDA KANDİLLER

1.1. KANDİLİN TANIMI VE BÖLÜMLERİ	6
1.2. KANDİLLERİN KULLANIM ALANLARI ve KULLANIM ŞEKLİ.....	11
1.3. KANDİLİN KÖKENİ ve GELİŞİMİ	14
1.4. KANDİLİN ÜRETİM ŞEKİLLERİ.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

AFYON ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEN BİR GRUP PIŞMIŞ TOPRAK

KANDİL

2.1. DEMLİK FORM (TEA –POT) KANDİLLER	26
2.2. ÜÇGEN BURUNLU VOLÜTLÜ KANDİLLER	28
2.3. YUVARLAK BURUNLU VOLÜTLÜ KANDİLLER.....	30
2.4. VOLÜT DESTEKLİ KANDİLLER.....	33
2.5. PLASTİK KANDİLLER.....	34
2.6. BASİT BURUNLU KANDİLLER.....	35
2.7. KÜÇÜK KALP BURUNLU KANDİLLER.....	41
2.8. PALMET KULPLU KANDİLLER.....	43

2.9. KAYIK GÖVDELİ KANDİLLER	45
2.10. ÇİFT BURUNLU KANDİLLER	46
2.11. HRİSTİYANLIK KANDİLLERİ	47
2.12. KUZEY AFRİKA TİPİ KANDİLLER	50
2.13. İCONUMU KANDİLLER	52
SONUÇ	55
KAYNAKÇA	57
KATALOG	64
HARİTALAR	106
LEVHALAR	108
ÖZGEÇMİŞ	118

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AFYON ARKEOLOJİ MÜZESİ' NDEDEN BİR GRUP PIŞMIŞ TOPRAK KANDİL

Emine GÜLÜNAY

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU

2017, 118 sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

Yrd. Doç. Dr. Şengül Dilek FUL

Kandiller, yüz yıllar boyunca insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından birisi olmuştur. Bu yüzden kullanıldığı devrin kültürünü en iyi şekilde yansıtmışlardır.

Bu çalışmanın konusunu Afyon Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir grup pişmiş toprak kandil oluşturmaktadır. Çalışma kapsamındaki kırk iki adet kandil form özelliklerine göre on üç farklı gruba ayrılmıştır. Kandillerin tipolojik ve kronolojik sınıflandırılması yapılmıştır. İncelenen eserler içerisinde en erken tarihli örnek İ.Ö I. yy'ın sonuna verilmiştir. En geç tarihli örnek ise İ.S VIII. yy'a tarihlendirilmiştir. Geniş bir zaman dilimine yayılan kandil çeşitliliği, bölgenin kültürel zenginliğini bizlere yansıtmıştır. Kandillerin büyük çoğunluğunun yerel atölyelerde üretildiği düşünülürken bir kısmının da farklı bölgelerden ithal edilmiş olabileceği savunulmuştur. Müsadere ve satın alma yolu ile müzeye kazandırılan kandiller şuan müze deposunda yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afyon, Kandil, Pişmiş Toprak

ABSTRACT

MASTER THESIS

**A GROUP OF TERRACOTTA LAMPMS FROM AFYON ARCHEOLOGY
MUSEUM**

Emine GÜLÜNAY

Advisor: Assist. Prof. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU

2017, page: 118

Jury: Assist. Prof. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

Assist. Prof. Dr. Şengül Dilek FUL

The lamps has been one of the most have need, of mankind for centuries. That is why they reflected the best of the culture used.

The subject of this work is a group of terra cotta lamps on the Afyon Archaeological Museum. Within the scope of the study. Forty two lamps forms are separated according to the specifications to three different groups. The typological and chronological of the lamps were done. The earliest example of the artifacts studied is the before Jesus at the end of the first century. The latest example is the VIII. the century after Jesus. The range of lamps spread over a wide range of time reflects the cultural richness of the region. The majority of the lamps are thought to have been produced in the local workshops and some of which may have been imported from different regions. The lamps which are removed to the museum through confiscation and purchase are now in the museum deposit.

Keywords: Afyon, Lamps, Terracotta

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz	: Bakınız
BMC.	: Catalogue of the lamps British Museum
Çev.	: Çeviren
Çiz.	: Çizim
Fig.	: Figür
İ.Ö.	: İsadan önce
İ.S.	: İsadan sonra
K.S.T.	: Kazı Sonuçları Toplantısı
Kat.	: Katalog
Lev.	: Levha
No.	: Numara
Per	: Pergamon
Pl.	: Plate
Res.	: Resim
TAD	: Türk Arkeoloji Dergisi
Taf.	: Tafel
Vol.	: Volume

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Afyon Arkeoloji Müzesi.....	109
Resim 2. Afyon Arkeoloji Müzesi vitrininde sergilenen kandiller.....	109
Resim 3. Afyon Arkeoloji Müzesi'nin bahçe düzenlemesinden bir ayrıntı	110
Resim 4. Afyon Arkeoloji Müzesi Salon VIII'den bir görüntü.....	110
Resim 5. Kat. No: 1	111
Resim 6. Kat. No: 2	111
Resim 7. Kat. No: 3	111
Resim 8. Kat. No: 4	111
Resim 9. Kat. No: 5	111
Resim 10. Kat. No: 6	111
Resim 11. Kat. No: 7	112
Resim 12. Kat. No: 8	112
Resim 13. Kat. No: 9	112
Resim 14. Kat. No: 10	112
Resim 15. Kat. No: 11	112
Resim 16. Kat. No: 12	112
Resim 17. Kat. No: 13	113
Resim 18. Kat. No: 14	113
Resim 19. Kat. No: 15	113
Resim 20. Kat. No: 16	113
Resim 21. Kat. No: 17	113
Resim 22. Kat. No: 18	113
Resim 23. Kat. No: 19	114
Resim 24. Kat No: 20	114
Resim 25. Kat No: 21	114
Resim 26. Kat No: 22	114
Resim 27. Kat No: 23	114
Resim 28. Kat No: 24	114
Resim 29. Kat No: 25	115
Resim 30. Kat No: 26	115
Resim 31. Kat No: 27	115

Resim 32. Kat No: 28	115
Resim 33. Kat No: 29	115
Resim 34. Kat No: 30	115
Resim 35. Kat No: 31	116
Resim 36. Kat No: 32	116
Resim 37. Kat No: 33	116
Resim 38. Kat No 34	116
Resim 39. Kat No: 35	116
Resim 40. Kat No: 36	116
Resim 41. Kat No: 37	117
Resim 42. Kat No: 38	117
Resim 43. Kat No: 39	117
Resim 44. Kat No: 40	117
Resim 45. Kat No: 41	117
Resim 46. Kat No: 42	117

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 1. Kandilin Bölümleri	11
Çizim 2. Kandil Kalıbı.....	23

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1. Afyon İlinin Konumunu Gösteren Türkiye Haritası..... 107
Harita 2. Phrygia Bölgesi Haritası 107

ÖNSÖZ

Günümüzde olduğu gibi geçmişte de aydınlanma insan hayatı için oldukça önemliydi. Şu anda modern aletlerin sağladığı bu görevi geçmişte büyük oranda kandiller üstlenmiştir. Kandillerin büyüleyici ve göz kamaştırıcı ışığından yararlanılmıştır. Bu nedenle kandiller insanoğlunun hayatında önemli yer teşkil etmiş ve temel ihtiyaçlarından birisi olmuştur. Kandiller aydınlanmanın yanı sıra, mezar hediyeleri, dini tören, adak malzemesi, kehanet gibi çok çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Bu nedenle kandiller, kullanıldığı devrin özelliklerini, sanatını, ekonomik şartlarını en iyi şekilde yansıtan ve bizlere tarihleme konusunda oldukça net bilgiler veren malzemeler arasında yer alır.

Yüksek Lisans tezimin konusu olarak , “Afyon Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil” seçme nedenim; Afyon Arkeoloji Müzesi’nde bulunan kandillerin çok az bölümünün teşhir edilmesine karşın depolarında yüzlerce literatüre geçmemiş, dolayısıyla çok tanınmayan kandillerin bulunmasıdır. Diğer bir neden ise, seçtiğim konuyla ilgili herhangi bir toplu araştırma yapılmamasıdır. Bu konuda araştırma yaparak bölgenin sanatını, günlük hayatını, ekonomisini, kültürünü ve birçok özelliğini anlayabilmemiz kolaylaşacaktır.

Araştırma konumu seçmeme yardımcı olan, çalışmamın her aşamasında beni yönlendirerek, bu konudaki literatürü taramama yardımcı olan ve her konuda beni destekleyen değerli hocam, Yrd. Doç. Dr. Zerrin AYDIN TAVUKÇU ve diğer bölüm hocalarıma, ayrıca Müze deposunu bana açan ve kandiller üzerinde çalışmama izin vererek desteklerini esirgemeyen Müze Müdürü Ahmet ÜYÜMEZ, Müdür vekili Ahmet İLASLI ve müze çalışanlarına teşekkürlerimi borç bilirim. Bunun yanı sıra hayatımın her döneminde benimle olup her zaman bana güvenip, beni destekleyip, sevgilerini esirgemeyen aileme sonsuz sevgi ve minnetimi sunarım.

Emine GÜLÜNAY

Erzurum - 2017

GİRİŞ

I. AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

Afyon Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir grup pişmiş toprak kandile ilişkin, yüksek lisans tez çalışmamda yer alan eserleri daha iyi irdeleyebilmek ve daha iyi anlaşılmasını sağlayabilmek için, daha önce yapılmış çalışmaları araştırmacıların konuyu hangi yönleriyle ele aldıklarını ve konuyu hangi aşamaya getirdikleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çalışmanın konusunu oluşturan Afyon Arkeoloji Müzesi'nde yer alan kandiller hakkında daha önce herhangi bir çalışma yapılmamış olduğu için bu konu araştırılmaya değer bulunmuştur. Konunun incelenmesiyle, kandillerin; yapım teknikleri, kullanım amaçları, kronolojisi, gelişim evreleri, bezemeleri, kandilin bölümleri, kullanılan malzeme farklılıkları ortaya konulmak istenmiştir. Aynı zamanda bölgenin, Anadolu arkeolojisi için önemi de belirtilmek istenmiştir. Bu çalışma sayesinde Afyon Arkeoloji Müzesi'nde yer alan kandillerin daha iyi tanınacağı ve öneminin daha iyi anlaşılacağını düşünmekteyiz.

Günümüz de olduğu gibi geçmişte de, aydınlatma insan hayatında oldukça önemliydi. Günümüzde bunu modern aletlerle yapabilmekteyiz. Bu nedenle geçmişte aydınlatma görevini üstlenen kandiller oldukça büyük bir öneme sahiptir. Kandiller bunun yanı sıra mezar hediyesi ve adak malzemesi olarak da kullanılmışlardır. Kandiller insanoğlunun hayatında önemli yer teşkil etmiş ve temel ihtiyaçlardan birisi olmuştur. Bu nedendir ki kullanıldığı devrin özelliklerini, sanatını en iyi şekilde yansıtan ve bizlere tarihlendirme konusunda kesin sonuçlar verebilen malzemelerden birisidir.

Afyon Arkeoloji Müzesi'ne bir grup kandil çalışma isteğimizi ilettikten ve olumlu yanıt aldıktan sonra, çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ilgili birimlerinden resmi araştırma izni alınmıştır. Tez kapsamında, müze deposundan kırk iki adet kandil alınarak, eserlerin fotoğrafları çekilmiş daha sonra eserlerin müze envanter kayıtlarına ulaşılmıştır. Kayıtlarda müze envanter numaraları, müzeye nereden hangi şekilde geldiği ve ölçüleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Çalışma kapsamındaki kandillerin tamamı satın alma ya da müsadere yoluyla müzeye kazandırıldığı anlaşılmıştır. Kandillerin tarihlendirilmesi, tanımlanması ve

karşılaştırılması amacıyla başta Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi olmak üzere Alman Arkeoloji Enstitüsü ve İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nden kaynaklar taranarak uygun görülen kaynaklardan yararlanılmıştır. Eserler tek tek benzer form ve dekorasyona sahip kandillerle hem kendi aralarında hem de yakın merkezlerdeki benzerleri olan kandillerle karşılaştırılmış, tipolojik olarak on üç gruba ayrılan eserlerin kronolojik bir dizin içerisinde tarihlendirilmeleri sağlanmıştır. Çalışmamızda öncelikle Afyon Arkeoloji Müzesi daha sonraki bölümlerde ise kandilin tanımı, kandilin bölümleri, kandilin tarihçesi ve gelişimi, kandil üretim şekilleri, kandillerde astarlama ve fırınlama, kandillerin kullanım alanları ve kullanım şekli ve kandillerde görülen bezemelere yer verilmiştir. Çalışma, çizim ve fotoğraflarla desteklenerek sonlandırılmıştır.

II. AFYON İLİNİN KONUMU VE TARİHİ

Anadolu yarımadasının batıya yakın iç kısmında yer alan, kavşak bir noktada bulunan Afyon ili, kuzeyden Eskişehir, kuzeybatıdan Kütahya, batıdan Uşak, güneybatıdan Denizli, güneyden Burdur ve Isparta, doğudan Konya ile sınırlıdır.

Kentin antik dönemden günümüze kadar kullanılan adlar Akroenes, Akronium, Akronio, Karahisar-ı Devle, Karahisar-ı Sahip, Afyonkarahisar'dır.

İlde en erken yerleşimin Neolitik Dönemde başladığını söyleyebiliriz¹. Kalkolitik çağa ait buluntulara ise Sandıklı ilçesi Kusura Köyü'ndeki höyükte rastlıyoruz². Afyon ilinde İ.Ö. 3. binde ardından İ.Ö. 2. binde Hititler Devrinde Afyon ilinde birçok Höyük kurulmuştur. Bunlardan yalnız Kusura Höyük detaylı olarak incelenmiştir. Diğer önemli höyük ise İhsaniye ilçesi yakınındaki Beyköy Höyüğüdür³. Bölgede Frig egemenliği uzun süre devam etmiştir. Demirli Kalesi ve Avdalaz Kalesi bu döneme ait güzel örneklerdir⁴.

İ.Ö. 650 ve sonrasındaki dönemde bölgede Lidyalıların egemenliği devam etmiştir. İ.Ö. 546 yılında Persler ve Lidyalılar arasında yapılan savaşta Persler

¹ Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi*, Cilt I, Karınca Matbaacılık, Afyon 1971, 28-29.

² Gönçer, 30.

³ Gönçer, 61-62.

⁴ Ahmet İlaşlı- Mevlüt Üyümez, *Afyonkarahisar Müzesi ve Ören Yerleri*, YKY, İstanbul 2008, 15.

Anadolu'ya hakim olmuş ve Pers egemenliği Afyon bölgesinde de 213 yıl sürmüştür⁵. Daha sonra İ.Ö. 333 yılında İskender Anadolu'ya girmiş ve egemenliğini sağlamıştır. İskender Gelene (Dinar) şehrine gelmiş ve Gelene Kalesini savaşmadan almıştır⁶. Bölge İskender'in ölümünden sonra İ.Ö. 84 yılına kadar elden ele geçmiştir⁷. Afyon ilinde Roma yönetimi İ.Ö. 72 yılından İ.S. 395 yılına kadar sürmüştür. İlde Roma Dönemi'ne ait birçok eser bulunmaktadır.

1147-1157 yıllarında Sultan I. Mesud'un emriyle Karaşar'lar Karahisar Kalesi eteklerine yerleşmişlerdir. Karahisar Kalesi Bizans Döneminde Akroinon adıyla kurulmuştu. I. Alaaddin Keykubad Dönemi'nde onun emri ile Afyon Kalesi onarılmıştır⁸. Selçuklu Dönemine ait Kureys Baba Kümbeti, Ebher Baba Kümbeti, Karacaahmet Kümbeti, Mentеш Kümbeti, Hayran Veli Kümbeti, Saltuk Türbesi bulunmaktadır. İl, Beylikler Döneminde 6-7 yıl kadar Eşrefoğulları yönetiminde kalmıştır. 1341 yılına kadar Sahib oğlu Ahmet yönetiminde kalan şehir o ölünce kaynatası Germiyan Sultanı Çelebi Yakub Bey'e kalmıştır. Onunda ölmesiyle yerine oğlu (1343-1388) Çağşadan Mehmet Bey geçmiştir⁹.

Yıldırım Beyazıd Döneminde Karahisarı Devle, sancak merkezi olmuştur. 1402 de Timurlenk ve Yıldırım Beyazıd arasında yapılan Ankara Savaşı'nın ardından Anadolu'da tekrar Beylikler dönemi başlamıştır. Timurlenk Anadolu'yu terk ederken bu bölgeyi Germiyanogullarından Mehmet Bey'e bırakmıştır. Karamanoğlu Mehmet Bey Germiyanogullarına karşı Karahisarı Devle Kalesi önünde 2 buçuk yıl kadar orduğah kurarak kalmıştır. Çelebi Sultan Mehmed'in tahta çıkmasıyla bölgeden ayrılmıştır. Çelebi Sultan Mehmed'in yerine geçen oğlu II. Murad Han Karamanoğulları'na üç sefer düzenlemiş ve Karahisar kalesini üs olarak kullanmıştır.

Osmanlı Devletinin son döneminde Anadolu paylaşılırken Afyonkarahisar'a girmiş olan Yunanlılar, Mustafa Kemal komutasında 26 Ağustos 1922 günü Kocatepe'den başlayan Büyük Taarruzla 27 Ağustos günü püskürtülmüştür¹⁰.

⁵ İlaslı-Üyümez, 16.

⁶ Gönçer, 138.

⁷ Gönçer, 144-145.

⁸ İlaslı-Üyümez, 28.

⁹ Gönçer, 335.

¹⁰ İlaslı-Üyümez, 33.

III. AFYON ARKEOLOJİ MÜZESİ

İç Batı Anadolu'da kavşak bir noktada yer alan ve zengin bir tarihi geçmişe sahip olan Afyonkarahisar coğrafi konumu itibariyle stratejik bir önem arz etmektedir.

Geçmişte başta Frigler olmak üzere birçok medeniyete ev sahipliği yapan ve son olarak da Kurtuluş Savaşı'nda üstlendiği rolü göz önüne alındığında Afyon'da müzecilik faaliyetleri ile tarihi ve kültürel zenginliklerin korunması gerektiği düşünülmüştür. Afyon ilinde ilk olarak, Öğretmenler tarafından 1927 yılında kurulan "Asar-ı Attika Muhipleri Cemiyeti" (Eski Eserleri Sevenler Derneği) faaliyetlerini sürdürmüştür. 1928 yılında Süleyman Göncer bu derneğin başına getirilmiştir. Dağınık alanlarda bulunan tarihi eserleri toplatıp, Gedik Ahmet Paşa Medresesi'nin (Taş Medrese) bahçesine koyduran Göncer, bu çalışmalarından dolayı 1932 yılında müze deposundan sorumlu müdür olmuştur. Taş Medrese restore edilip 29 Ekim 1933 yılında hizmete açılmıştır. İlk başlarda yüz altmış parça eser olmasına rağmen 1942 yılında bu sayı üç bini geçmiştir. Bu sayının giderek artmasıyla arkeoloji ağırlıklı yeni bir müzeye ihtiyaç duyulmuş ve 1966 yılında yeni bir müze için çalışmalara başlanmıştır. Sürdürülen çalışmaların sonucunda Afyon'un düşman işgalinden kurtuluşunun 40. yıldönümü olan 13 Kasım 1971 yılında yeni müzenin açılışı gerçekleşmiştir¹¹.

Şuan kullanılan müze binası tek katlıdır. Müzede birbirine bağlı dokuz sergi salonundan ayrı, büro kesiminde beş oda, bir kitaplık, bir konferans salonu, alt katlarda beş depo, bir fotoğraf atölyesi ile bir de laboratuvar yer almaktadır. Müzede Kalkolitik Çağdan Bizans Çağı'na kadar Afyonkarahisar ve çevresinde bulunmuş olan arkeolojik eserler kronolojik sıra esas alınarak sergilenmektedir. Bu salonlarda sergilenen eserler sayesinde müzenin Eski Tunç, Hitit, Frig, Lidya, Roma ve Bizans Dönemleri'ne ait oldukça zengin bir koleksiyona sahip olduğu görülmektedir.

Müzenin bahçesinde ise (Resim 3) genellikle Roma ve Bizans Dönemi yazıtları, mezar taşları, lahitler, küpler, heykeller, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait mezar taşları sergilenmektedir.

¹¹ Ferruh Gerçek, *Türk Müzeciliği*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, 414-415; Kültür Bakanlığı, *Türkiye Müzeleri*, 2001, 15; Hasan Tahsin Uçankuş, *Ana Tanrıça Kybele'nin ve Kral Midas'ın Ülkesi Phrygia(Kültür Rehberi)*, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Geleneksel El Sanatları, Ankara 2002, 444-445; Ahmet İlaşlı " Afyonkarahisar'ın Doğusunda Önemli Bir Orta Tunç Çağı Nekropolü: Dede Mezarı", *Belleten*, Cilt LXXI, Sayı 262, 2007, 811-813; İlaşlı-Üyümez, 124.

Müzedeki il sınırları ve yurt içinden müzeye kazandırılan eser sayısı 2017 yılı itibariyle; 13. 217 arkeolojik eser, 4484 etnoğrafik eser, 26.252 sikke, 26 arşiv vesikası, 33 el yazması kitap olmak üzere toplamda 44. 012 adettir¹².

Mevcut müzenin depo ve sergileme açısından yetersiz hale gelmesi nedeniyle çağdaş müzecilik anlayışına uygun yeni bir müze binası yapılması kararlaştırılmıştır. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında 2011 yılında yapılan protokol doğrultusunda yeni bir müze kompleksinin yapımına yönelik çalışmalar başlamıştır. Yeni Afyonkarahisar Müze kompleksi beş bloktan oluşmaktadır. Müzede kafeterya, restourant, servis mekanları, konferans salonu, müze mağazaları, sergileme alanı, kütüphane, idari bölümler, laboratuvar, depolar, atölyeler ve teknik birimler yer almaktadır.

¹² <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44058/afyon-muze-mudurlugu.html>

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞDA KANDİLLER

1.1. KANDİLİN TANIMI VE BÖLÜMLERİ

Günümüzde olduğu gibi geçmişte de aydınlatma insan hayatı için oldukça önemliydi. Şuanda modern aletlerin sağladığı bu görevi, geçmişte büyük ölçüde kandiller üstlenmiştir. Antik Çağ insanı aydınlanma ihtiyacını karşılamak için kandillerin büyüleyici ve göz kamaştırıcı ışığından yararlanmıştır. Bu nedenle kandiller insanoğlunun hayatında önemli bir yer teşkil etmiş ve temel ihtiyaçlarından birini karşılamıştır. Aydınlatmanın yanı sıra, mezarlarda çok sayıda ele geçmesinden dolayı mezar hediyesi olarak kullanılan kandillerdeki biçim ve bezeme toplumların teknolojisi, sanat anlayışı, yaşam standardı, dini inançları, günlük yaşantısı ve ekonomik şartları hakkında bilgiler vermektedir.

Kandilin kelime karşılığına baktığımızda, içine sıvı yağ ve fitil konularak yakılan aydınlatma kabı olduğunu görürüz¹³. “Candera”¹⁴ fiilinden türeyen bir kelime olan kandil Grekçe “Lychnos”; Latince, aydınlatan veya parlayan anlamında “Lychnus” ve “Lucerna” olarak adlandırılmıştır¹⁵.

Kandil yapımında genellikle cam, taş, pişmiş toprak, kurşun, demir, bronz veya altın gibi maddeler kullanılmıştır. Kandillerin üretimi oldukça düşük bir maliyet gerektirdiğinden hemen hemen her merkezde gerçekleşmiş olabilir. Ticareti ise içlerinden daha kaliteli olanları üzerinden sağlanmış olmalıdır¹⁶. Zengin sınıfın tercih ettiği bronz kandillerin yapımı hem zahmetli hem de yüksek maliyetli olduğundan¹⁷ daha çok pişmiş toprak kandiller tercih edilmiştir¹⁸.

¹³ Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, Ankara 1982, 516; Nurettin Öztürk, *Kyzikos Kandilleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2003, 21; Gülseren Kan Şahin, *Assos Arkaik, Klasik ve Helenistik Dönem Kandilleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2008, 5.

¹⁴ Zeki Eyüboğlu, *Türkçe Sözlük*, Türkçe Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988, 188.

¹⁵ Yasemin Er, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004, 185.

¹⁶ Donald M. Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum I, Grek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*, London 1975, 3.

¹⁷ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, Oxford 1963, 11.

¹⁸ Öztürk, *Kyzikos Kandilleri*, 29.

Kandiller temelde hazne ve fitil adı verilen iki ana bölümden meydana gelmektedir (Çiz.1). Bunun dışındaki bütün bölümler işlevselliği artırmak ve güzel bir görünüm elde etmek içindir¹⁹. Grekçe “Ellykhnion”²⁰ Latince “Verbascum ya da “Thryallis” olarak bilinen bir bitkiden yapılan fitil, kandilin ışık vermesini sağlayan selülozlu bir bitkidir²¹. Keten, kenevir gibi bitkiler ya da işlenmemiş yün de fitil olarak kullanılmıştır. Pausanias²², Athena Polias Tapınağı’nı anlatırken, tanrıça için Kallimachus tarafından altından yapılmış bir kandilde fitil olarak “Carpasian Keteni” adı verilen bir malzemenin fitil olarak kullanıldığını ve bunun ateşe karşı son derece dayanıklı olduğunu bildirir. M.S. 3. yy’a tarihlenen Mısır’da ele geçen bir papirüse göre, ketenbezi lifler fitil için en uygun malzemedir²³. Ayrıca sığırkuyruğu otu, papirüs, meşe ağacı kabuğu, üstüğü, Hindistan cevizi lifleri, taş pamuğu, kükürt, hint yağı otunun lifleri, kalafat ipi, saz, asbest ve otlar da fitil olarak kullanılmıştır²⁴.

Kandillerin hazne kısmına önce su konulurdu daha sonra yağ dökülürdü bu sayede fitilin yağ tabakası üzerinde durması sağlanırdı. Fitilin suya değmemesi için mantardan yapılmış bir şamandıra kullanılırdı. Şamandıra yağın üzerinde durur, yağ azaldıkça onunla birlikte alçalır ve yağ bitince suya dokunarak fitilin ıslanıp sönmelerini sağlardı. Böylelikle pişmiş toprak kandillerin ısının etkisiyle çatlayıp kırılmasının önüne geçilmiş olurdu²⁵. Kandillerin yanma süresini belirleyen faktörler; kullanılan yağın kalitesi ve fitilin malzemesidir. Ateşin yanma gücünü artırmak ve ateşe sarımsı bir renk vermek için de yakıtın içine tuz atıldığı bilinmektedir²⁶. Herodotos Mısır’a gittiğinde Sais şehrinde gördüğü yağ kandilinden; “bunlar yağ ve tuzu karıştırarak geniş çanaklara

¹⁹ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 8; Hüseyin Metin, *Kibyra Kandilleri*, (Yayımlanmamış Doktora tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2012, 16; Metin, “Kremnadan İki Kandil Kalıbı Üzerine Gözlemler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, 105.

²⁰ Sedef Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, , Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1998, 17.

²¹ Henry Beauchamp Walters, *Catalogue of the Grek and Roman Lamps in the British Museum*, London 1914, XIV.

²² Pausanias, *Description Greece*, (Çev.: Jones, W.H.S.- Omerod, H.A.), Loeb Classical Library Harwad Üniversty, XXVI, Londra 1918, 6-7.

²³ Işık miktarını ıssız bir şekilde artırmak için kandilin fitil deliklerinin çoğaltılması ve fitillerin kalınlaştırılması gerekiyordu. Bkz. Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 18.

²⁴ Walters, XIV- 2; Kan Şahin, 11; AlperYılmaz, *2005-2010 Yılları Arasında Bulunan Parion Nekropol Kandilleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2012, 27.

²⁵ Celal Esad Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1947, 936.

²⁶ Walters, 4; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 17-18.

dolduruyorlar ve bunun üzerine bir fitil koyuyorlar bütün gece yanıyor” şeklinde bahsetmektedir²⁷.

Yağın yakılması bir besin maddesinin tüketilmesi anlamına geldiği için kandil kullanımını ekonomik açıdan oldukça önemli olmuştur. Antik Çağda kandil yakacağı oldukça çeşitlidir. Paleolitik Dönemde hayvan yağları yakıt olarak kullanılmış olabilir. Yunan ve Romalıların ise yakıt maddesi olarak zeytinyağını kullandıkları bilinmektedir²⁸. Ayrıca susamyağı, fındık, ceviz yağları²⁹, balık yağı, meşe ağacı ve hint yağı da kullanılan yakıtlar arasındadır. Mısırda fakir halk yakıt olarak beziryağı ve kiki adlı bir meyvenin yağını kullanmıştır³⁰. İlerleyen dönemlerde petrolün de yakıt olarak kullanıldığını bilinmektedir³¹. Ayrıca yatak odalarında hoş kokulu özel yağların kullanımına da özen gösterilmiştir. Kullanılan madde ne olursa olsun o dönem için oldukça değerliydi. Bu nedenle yağın dökülmemesi için bazı kandillerin deliği bir tıpa yardımıyla kapatılmıştır. Bu tıplar ahşap olabileceği gibi pişmiş topraktan yapılanları da vardır. Kandile fazladan doldurulan yağ, boşaltma yolu ile tekrar dışarı boşaltılabiliirdi.

Kandilin başlıca bölümleri şu şekildedir.

Infundibulum: Yağ haznesi işlevini gören gövde³² kandile biçimini veren ana öğedir. Gövdeye burun, kulp, kaide ve formun özelliğine bağlı olarak diğer kısımlar sonradan eklenmiştir. Gövde zamana bağlı olarak değişim göstermiştir. İlk zamanlarda sığ kase biçimindeyken; daha sonra gövdenin üst bölümü kapatılarak discus bölümü oluşturulmuştur. Burnun üzerine yapılan bir köprü gövde üzerindeki ilk değişimdir. Gövdenin biçiminde en çok değişim Helenistik Dönem’de meydana gelmiştir³³.

²⁷Herodotos, *Herodot Tarihi II*, (Çev.: M. Ökmen), Remzi Kitabevi, İstanbul 1973, 62; Kınal, “Kaunos Adak Lambaları”, *Bellekten*, XXXIII, Ankara 1969, 156; Öztürk, *Kyzikos Kandilleri*, 25.

²⁸ Kandillerin yayılım alanı doğal olarak, zeytinyağı üreten bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bu nedenle Akdeniz Havzası kandil üretiminin çekirdek bölgesi olmuştur.

²⁹ Walters, XIV; Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 10.

³⁰ Wolfgang Radt, “Lampen und Beleuchtung in der Antike”, *Antike Welt 17: 1*, 1986, 22.

³¹ Fitch Cleo Rickman-Norma Wynick Goldman, “Cosa, The Lamps”, *Memoirs of The American Academy in Roma*, Vol. XXXIX, 1934, 10.

³² Aslı Saraçoğlu, “Erzurum Müzesi’nden Bir Grup Kandil”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXXI, Ankara 1997, 307; Aynur Civelek, *Tralleis Nekropolis Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 12.

³³ Kan Şahin, 8.

Rostrum-Nasus-Myxus³⁴: İçine fitilin yerleştirildiği ve yakıldığı bölümdür³⁵. Erken örneklerde burnun üzeri açık ve yayvandır. Zamanla üzeri kapanan burunda, uç kısım çeşitli şekiller almıştır. Bunlar arasında; çapa, kırlangıç kuyruğu, ok ucu, pelikan gagası ve emzik gibi şekiller vardır³⁶. Hellenistik Dönemin sonunda ise burnun iki yanına volütler yapılmaya başlanmıştır³⁷. Kandiller genelde tek burunludur. İki burunlu olanlara “bilychnis” ve çok burunlulara ise “polymyxus” denilmektedir³⁸.

Discus: Helenistik Dönem sonlarında görülmeye başlanan bezemeli yada bezemesiz olabilen bu kısım Roma Dönemi’nde kandilin önemli bir ögesi haline gelmiştir³⁹. Disk içinde bulunan süslemeler arasında bir delik açılırdı, delik hem yağın hazneye boşaltılmasına hem de hava almasına yarardı. Hava delikleri tarihlemeye de yardımcı olabilmekteydi. Yarık şeklinde olan hava delikleri özellikle Augustus ve Tiberius Dönemleri’nde kullanılmıştır. Claudius Dönemi’nde ise hava deliklerinin yuvarlaklaşmaya başladığı görülmektedir⁴⁰. Discusta bulunan doldurma deliği bazen tam ortada değil de biraz daha yana kaydırılmıştır. Bu durumun sebebi yapılacak olan tasvirin delik ile güzelliğinin bozulmamasını sağlamak ve alanı rahat kullanabilmek olmalıdır.

Margo: Kandilin omuz kısmıdır. Klasik Dönem’de gövdenin uzantısı şeklinde olan omuz, doldurma deliğine doğru eğilimli bir profil göstermektedir.⁴¹ Bezemeli ya da bezemesiz bırakılabilir. Omuz üzerindeki bezeme, kalıp yapımı kandillerin yapılmaya başlanmasıyla görülmektedir. Omuz kısmında genelde bitkisel bezemeler ve geometrik figürler yer alır.

³⁴ Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 12.

³⁵ Saraçoğlu, 308.

³⁶ Dominique Kassab- Tezgör; Tahsin Sezer, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu*, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1995, 20.

³⁷ Ayşenur Arar, *Konya Arkeoloji Müzesi’nde bulunan Roma Dönemine Ait Üzeri Rölyefli Kandiller*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995, 4; Kabağaç-Alova, *Latince Sözlük*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1995, 353; Oztürk, 21; Er, 185; Aydın Tavukçu, *Parion Nekropolü 2006 Yılı Buluntuları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2007, 121; Tamay Tekçam, *Arkeoloji Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul 2007, 110; Metin, *Kibyra Kandilleri*, 17; Alper Yılmaz, *2005-2010 Yılları Arasında Bulunan Parion Nekropolü Kandilleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2012, 21.

³⁸ Walters, 2.

³⁹ Walters, 12; Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 12.

⁴⁰ Michel Ponsich, *Les Lampes Romanies En Terre Cuite De La Maurentanie Tingitane*, Rabat 1961, 11; Aydın Tavukçu, 129-130.

⁴¹ Kan Şahin, 9.

Ansa-Manubrium: Burnun tam zıt yönünde yer alan kulba verilen isimdir. Yatay, dikey, şerit gibi çeşitleri vardır⁴². Yatay olarak gövdeye bağlanan kulplar en çok Klasik Dönem’de görülürken; iki yivle üç bölüme ayrılmış şerit kulplar Helenistik Dönem’de yaygın olarak kullanılmıştır. Bazı kandillerde ise kulbu daha geri planda bırakan plastik tutamaklar görülmektedir⁴³.

Kaide: Çeşitli türleri vardır. Düz tabanlı, içbükey, dışbükey, alçak, yüksek ve halka şeklinde olabilmektedir. Kaidenin etrafı bazen bir çizgiyle veya bir hatla sınırlandırılmış olabilir. Düzgün bir profil göstermeyenlerin yanı sıra oval ve yuvarlak kaideler de vardır. Arkaik ve Klasik Dönem’de yuvarlak olan kaideler Helenistik Dönem’de hem yuvarlak hem de oval şekilde yapılmışlardır⁴⁴.

Kandillerin taşınması ya da ayakta durmasını sağlamak için metal veya pişmiş topraktan “lukhnukhos” denilen ayaklıklar da kullanılmıştır.⁴⁵ Kandil muhafazası için kullanılan sığ tabak, “Candelabrum” olarak tanımlanırken⁴⁶ kandil taşıyan heykellere “Lukhnoukhai” denmektedir⁴⁷. Kandili yağmur ve rüzgar gibi dış etkenlerden korumak için yapılmış, aşağı doğru daralan, altta küçük ayakları, üstte büyük kulbu bulunan “Laterna” adı verilen kaplar da kullanılmıştır.⁴⁸

⁴² Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, s.12; Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 12.

⁴³ Kassab-Sezer, 20.

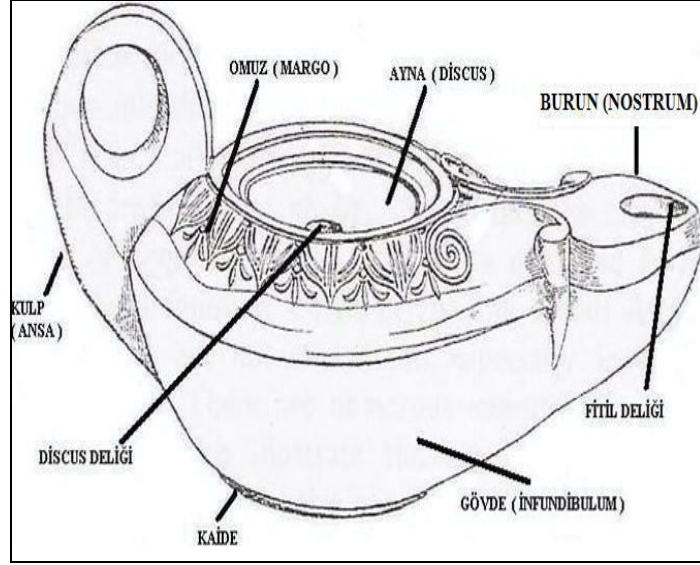
⁴⁴ Kassab-Sezer, 20.

⁴⁵ Aynur Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 11.

⁴⁶ Bogdan Rutkowski, *Griechische Kandelaber*, en *Jahrbuch Deutschen*, Band 94, Berlin 1979, 174.

⁴⁷ Bailey, *Catalogue of the lamps in the British Museum*, I, 218.

⁴⁸ Siegfried Loeschecke, “Antike Laternen und Licht Hauschen”, *Bonner Jahrbucher* 1-18, 1909, 375.

Çizim 1. Kandilin Bölümleri

1.2. KANDİLLERİN KULLANIM ALANLARI ve KULLANIM ŞEKLİ

Aydınlatmaya tarihin hemen hemen her döneminde ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç beraberinde bazı gereksinimler doğurmuş ve insanlar farklı çözüm yolları aramaya girişmiştir. Ateşin bulunup kontrol altına alınmasından sonra özellikle pişmiş toprak kandiller küçük ve taşınması kolay olduğundan günlük hayatın vazgeçilmez araçlarından birisi olmuştur. Işığın kuvvetli sembolik anlamı da kandilin önemini artırmıştır. Kandilin öncelikli kullanım amacı aydınlatmadır. Genel olarak evlerde nişlerin ve rafların içine konarak ya da asılarak kullanılan kandiller tavandan sarkan ip ya da bir zincire asılarak bazen de özel masaların üzerine konarak kullanılabilmiştir.⁴⁹ Bronz kandiller ise kulplarından duvara çivi ile asılırdı⁵⁰. Bazen de kandilin aşağı ve yukarı hareket etmemesi için içi boş bir silindir ile desteklendiği görülmektedir⁵¹. Evler sahibinin ekonomik durumuna göre zayıf ya da canlı şekilde aydınlatılmıştır. Evlerin içinde kullanıldığı gibi evlerin temelinde de kullanıldığı görülmektedir. Bu gelenek uzun süre devam etmiştir. İsrail’de Kudüs’ün 30 km. kuzeybatısında bulunan Gezer Kazıları’nda kapı girişi altında bulunan çok sayıda kandil bu fikri destekler

⁴⁹ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 23; Kan Şahin, 38.

⁵⁰ Arar, 5.

⁵¹ Robert James Forbes, *Studies in Ancient Technology IV*, E. J. Brill, New York 1958, 150.

niteliktedir⁵². Ayrıca bazı dini törenlerde ve buna benzer durumlarda gösteri amacına yönelik olarak kullanılmışlardır⁵³. Gece yapılan çalışmalarda, symposiumlarında, şenliklerde ve zaferlerde de kullanılmışlardır⁵⁴. Herodotos, Mısır'daki Sais kentinde Çırağ Bayramına katılmış ve bu kentte, içinde yağ ve tuz dolu fincanların bütün gece yandığını belirtmiştir⁵⁵. Cleopatra tarafından Julius Caesar'ın zafer töreninde ve Nero'nun dönüş kutlamalarında kandilin kullanıldığı bilinmektedir⁵⁶. Evlerin yanı sıra tapınak aydınlatması içinde kandil kullanılmıştır. Kandillerin tapınaklarda kullanıldığına ilişkin en güzel örnek, Kallimachos'un Atina Akrapolu'ndeki Eretheion'a adadığı kandildir. Bu kandil bütün bir sene boyunca gece ve gündüz sürekli yanıyordu, yirmi burnu olan kandilin hurma dalı biçiminde bir kapağı vardı⁵⁷. Tapınaklar evlere oranla daha geniş mekanlar olduğu için aydınlanmaya daha çok gereksinim duyulmuş bu nedenle çok burunlu kandiller tercih edilmiştir⁵⁸. Çok burunlu kandiller daha fazla yakıt tükettiğinden gövdeleri daha geniş yapılmıştır. Homeros'un *Odyseia*'nda Tanrıça Athena'nın elinde altın bir kandil tuttuğundan bahsedilir⁵⁹. Ayrıca Mısır'da İsis'e tapınmak için kullanılan kandiller İtalya ve Anadolu'da tapınaklara adak olarak verilir ve yakılırdı. Lykia'da bulunan bir yazıtta kandile ithafen "en yüksek tanrıya" yazısı yer almaktadır. Knidos'ta Demeter'e; Naukratis, Sicilya, Selinus ve Kartaca'da tanrılara adanmış ve Sparta'da Artemis Orthia Kutsal Alanı'nda⁶⁰ yine tanrılara adandığı düşünülen çok sayıda kandil bulunmuştur⁶¹. Kaunos'da bulunan çok burunlu kandiller, bir çukur içinde topluca ele geçmiştir. Bu kandillerin tapınağa adandığı, tanrının malı olarak kutsal bir nitelik kazandığı, rahipler tarafından tapınağa açılan bir çukur içerisine doldurulduğu düşünülmektedir⁶². Pompei'deki Forum Hamamı'nda yaklaşık 1000 kadar kandil bulunmuştur. Portiko tavanında, banyo odalarının nişlerinde ve pencere altlarında görülen isler aydınlatmanın ne kadar fazla

⁵² Varda Sussman, *Ornamented Jewish Oil Lamps*, İsrail Enst. and Exploraton Society, İsrail 1972, 2; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 25.

⁵³ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 10-11.

⁵⁴ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 24.

⁵⁵ Herodotos, II, 62.

⁵⁶ Arar, 6.

⁵⁷ Pausanias, XXVI, 6.7, 135.

⁵⁸ Kinal, 154; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 21.

⁵⁹ Homeros, *Odyseia* V, (Çev. Azra Erhat), Can Yayınları, İstanbul 1998, 34.

⁶⁰ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 12.

⁶¹ Arar, 5-6.

⁶² Kinal, 54.

olduğu konusunda önemli bilgiler vermektedir⁶³. Kısacası insanoğlunun var olduğu bütün alanlarda; dükkanlar, maden ocakları⁶⁴, tiyatrolar, kamusal binalar, meclis binaları, caddeler, sokaklar⁶⁵ ve meydanlarda kandil kullanımı kaçınılmaz olmuştur⁶⁶.

Günümüzde olduğu gibi Antik Dönemde de ölümden sonraki yaşama olan inanç gereği insanlar bu inancın sorumluluklarını yerine getirmek istemişlerdir. Ölen kişinin ikinci hayatında kullanabilmesi için ölünün gömülmesi sırasında insanlar çeşitli eşyaları ölü hediyesi olarak mezarlara bırakmıştır⁶⁷. Mezar konteksleri içinde çoğu zaman tam olarak ele geçen ölü hediyeleri arasında ön sırada yer alan kandiller, buldukları mezarların tarihlenmesinde önemli ölçüde katkıda bulunurlar. Atina Milli Müzesi'nde yer alan iki kandil üzerinde bulunan "OBOC" yazıtının mezarı koruduğu ve kötülük düşünenleri korkuttuğu bilinmektedir⁶⁸. Kandilin mezarlara bırakılmasının bir diğer nedeni öbür dünyada ölen kişinin yolunun aydınlatılması içindir.

Kandilin diğer bir kullanım alanı ise kehanettir. Kehanet kandil alevindeki yanmaya göre düzenlenirdi. Çocuklara isim vermek isteyen yetişkinler bu metodu kullanırdı. Her kandile bir isim verilerek yakılır ve en son sönen kandildeki isim çocuğa verilirdi⁶⁹. Bazı kişilerin inancına göre mutluluğu simgeleyen bu kandillerin söndürülmemesi gerekirdi bu nedenle Romalılar yeni yılda birbirlerine hediye olarak kandil sunardı. Bu tip kandiller üzerinde genellikle kalkan taşıyan Victoria betimi yer alırdı. Kalkan üzerinde "Annum Novum Faustum Felicem" "Mutlu ve Bereketli Bir Yeni Yıl" yazardı⁷⁰. Bu gibi yazılardan başka, İmparator Augustus'un propagandasının yapıldığı kandiller üzerinde "Ob Cives Servatos- Vatandaşın Kurtuluşu için" yazılı bir kalkan taşıyan Victoria betimleri ile "Victoria Populi Romani- Roma halkının zaferi" ya da "Saeculum Aureum Domini – İmparatorun altın yüzyılı" gibi ifadelere de rastlanmaktadır⁷¹.

⁶³ Forbes, 166, Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 25.

⁶⁴ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 11.

⁶⁵ Forbes, 166; Radt, 42-43; Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 11.

⁶⁶ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 11.

⁶⁷ Walters, 12; Nevzat Çevik, *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Adetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Antalya 1996, Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 12.

⁶⁸ Walters, 3-4.

⁶⁹ Forbes, 156; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 23; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 18-19.

⁷⁰ Walters, 4; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 21.

⁷¹ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 22.

Hıristiyanlık inancında kandil ışığı Tanrı'nın ışığını temsil ettiğinden oldukça önemlidir. Kandiller üzerinde yer alan “ İsa'nın ışığı diriltir” yazıtı bunun en güzel örneğidir⁷².

Osmanlı ve Selçuklu zaviyelerinde kandiller önemli aydınlatma aracıdır. Bu zaviyelerde bakırdan yapılmış, üçayaklı ve içlerinde hayvansal yağın yandığı kandiller bulunmaktadır. Ayrıca cami, medrese, saray ve dönemin diğer önemli mekanlarında da kandilin kullanıldığı bilinmektedir⁷³.

Günümüzde ise kandiller işlevsel görevini yitirmiş, antika değerinde, süs eşyası olarak kullanılmaktadır.

1.3. KANDİLİN KÖKENİ ve GELİŞİMİ

İnsanoğlunun kullandığı ilk aydınlatma aracı meşaledir. Kullanılan diğer aydınlatma araçları gibi, meşalenin de deneme yanılma yöntemiyle ortaya çıkıp geliştiğini söyleyebiliriz. Genelde saz ve asma dallarından oluşan meşale aydınlatma için reçine ve katran gibi yanıcı maddelerin içine batırılarak kullanılmıştır⁷⁴. Meşalenin, Eski Çağ Ön Asya dünyasında önce Mısır ve Asur uygarlıklarınca kullanıldığı düşünülmektedir⁷⁵. Yapımında kullanılan malzemeler çeşitlilik göstermektedir. Bunların arasında kuru ağaç ve tahta parçaları, saz ve asma dalları gibi maddeler yer alır. Meşaleler Antik Çağda aydınlatma işlevinin yanı sıra eğlence ve şenliklerde de kullanılmıştır⁷⁶.

Antik Çağ'da kullanılan bir diğer aydınlatma aracı olan mum, lifli ve selilözlü bitkilerin zift, balmumu ya da iç yağı gibi maddelere batırılması sonucu elde edilmiştir. Mum fitili olarak papirüsün belli cinsleri veya bükülmüş lifler kullanılmıştır. Antik Çağ'da meşalenin yanı sıra mumun da kullanıldığını, duvar resimleri ve antik kaynaklardan öğreniyoruz⁷⁷.

⁷² Fehrvi Day, “ Islamic and Christian Lamps”, Berytus 1942, 65-80; Çokay, 1998, 22.

⁷³ Ensar Kılıç- Sila Erbaş, “Türk Kültüründe Geleneksel Bir Aydınlatma Aracı: Kandil”, *Bilim ve Kültür-Uluslar arası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 2013, 117.

⁷⁴ Forbes, 125; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 1-2.

⁷⁵ Öztürk, 17; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 2.

⁷⁶ Filiz İnanan, *İzmir-Tire-Bergama ve Ödemiş Müzeleri'ndeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2004, 6.

⁷⁷ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 6.

İlk kandillerin nerede, nasıl kullanıldığı hakkında kesin bir bilgi olmamasına rağmen⁷⁸ kandilin Erken Paleolitik Çağ'dan bu yana kullanımının sürdüğünü söyleyebiliriz⁷⁹. İlk kandillerin Hindistan cevizi kabuğu, deniz kabukları, yumurta kabukları ve çukur taşlar gibi doğal nesnelere olduğu düşünülmektedir. Neolitik Dönemde; taştan yapılmış, içine yağ ve fitilin konulduğu sığ tabak görünümlü çanakların kandil olarak kullanıldığı bilinmektedir⁸⁰. Yine bu dönemde Anadolu'da Fikirtepe'de kendine özgü kap biçimlerinin arasında kutu gibi dikdörtgen ve küçük ayaklar üzerinde yükseltilmiş kaplara çok sayıda rastlanır. Hemen hemen tümü çok zengin bezemeli bu kapların, kandil ya da tütsü kabı olarak kullanıldığı düşünülmektedir⁸¹.

İÖ 8000-6000 arasında deniz kabukları kandil işlevi görmüştür⁸². Deniz kabuğunun içindeki helezon biçimli kısım, fitilin yerleştirilmesini kolaylaştırmıştır. Filistin'de deniz kabuğundan yapılmış ve kandil olarak kullanıldığı anlaşılan eşyalar bulunmuştur⁸³.

Geç Kalkolitik Dönem'de yerleşik hayatın ilk safhalarında oldukça ilkel kandiller kullanılmıştır. Nablus yakınındaki Tell el-Far'ah bulunan el yapımı bu örnekler oldukça önemlidir⁸⁴.

Mısır hiyeroglifleri ise kandilin kökeninin Eski Krallık Dönemi'ne dayandığının kanıtıdır. Ayrıca Orta Krallık Dönemi'nde de pişmiş toprak kandillerin kullanıldığı bilinmektedir⁸⁵.

Mezopotamya'da kandil kullanımını gösteren kanıt ise Ur Kral mezarında bulunan bir altın iki gümüş kandildir⁸⁶. Ayrıca Mezopotamya'da III. Babil (Kas) Sülalesi Dönemi'nde kandil kullanımı mevcuttur. Bu sülalenin 32. Kralı Nazi

⁷⁸ Kinal, 155; Asuman Baldıran, *Stratonikeia Nekropol Buluntuları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1990, 32.

⁷⁹ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 17; Kassab - Sezer, 27; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 8; Kan Şahin, 12; Aydın Tavukçu, 123; Yılmaz, 25.

⁸⁰ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 17; Öztürk, 23.

⁸¹ Mehmet Özdoğan, "Çanak Çömlekli Neolitik Çağ'da Çiftçiliğe Dayalı Gerçek Köy Yaşantısı Tüm Sosyal Kurumlarıyla Şekillendi", *Arkeo Atlas*, Sayı 1, 2002, 103; Öztürk, 23.

⁸² Kinal, 55; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 8; Gürol Barın, "Aydın ve Milet Müzeleri'nde Bulunan Red-on-White Grubu Kandiller", *Arkoloji ve Sanat*, sayı 97, İstanbul 2000, 4; Öztürk, 23.

⁸³ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 5.

⁸⁴ Selda Kalfazade-Özkan Ertuğrul, "Kandil ve Kandilin Motif Olarak Anadolu Türk Sanatı Kullanımı Üzerine", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 25, 23; Saraçoğlu, 308.

⁸⁵ Kinal, 155; Öztürk, 23; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 20.

⁸⁶ Kinal, 155, Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 9.

Maruttaş'ın Sus'ta bulunan kabartmalı sınır taşı üzerinde oturan ilahi bir kişinin karşısında hayvan ayaklı sehpa üzerinde duran bir kandil betimlenmiştir⁸⁷. Babil'de II. İsis'in sülalesinden Mardukzakir-Şumi'nin kabartmalı sınır taşı üzerindeki tanrı sembolleri arasında, ateş tanrısı Nasku'nun sembolü olarak ördek şekilli bir kandil betimlenmiştir⁸⁸.

Hitit medeniyetinde "DUG sasanna" kelimesinin kandil anlamına geldiği ileri sürülmesine rağmen Hitit yerleşmelerinin hiçbirinde kandil buluntusuna rastlanmamıştır. Anadolu'da Kültepe, Alişar, Acemhöyük gibi alanlarda bulunmuş olan üzüm salkımı şeklinde asılarak kullanılan kapların Konya Karahöyük kökenli benzerlerinde görülen yanık izleri nedeniyle kandil olduğu düşünülmektedir⁸⁹. Ayrıca Koşay'ın Kuşsaray'da yaptığı sondaj kazısında Hitit tabakalarında taştan kandile çok benzeyen bir kap bulunmuştur⁹⁰. Friglerin merkezi olan Gordion kazılarında da taştan şekillendirilen kandiller ortaya çıkmıştır⁹¹.

Girit'te ise Erken ve Orta Minos Dönemlerinde taştan yapılmış oldukça gelişmiş kandiller kullanılmıştır. Sığ bir çanak şeklindeki bu kandillerin kökeninin Erken Tunç Çağı Mezopotamya olduğu düşünülmektedir⁹². Girit'te görülen bu taş kandillerin yanı sıra pişmiş toprak, mermer ve alabasterden yapılmış kandiller de bulunmuştur. Kaba formlu olan bu kandiller kirlili gri renkte hamurdan yapılmış ve üzeri boyanmamıştır⁹³. Myken kültüründe ise terrakotta kandillerden ziyade çok burunlu taş kandiller tercih ediliyordu⁹⁴.

Kıbrıs'ta Bronz Çağı mezarlarında da ya duvara bağlı ya da duvardaki nişlere yerleştirilmiş kandiller bulunmuştur⁹⁵.

⁸⁷ Kinal, 155; Kan Şahin, 14.

⁸⁸ Kinal, 155-156.

⁸⁹ Kinal, 155; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 9; Öztürk, 24; Yılmaz, 22.

⁹⁰ Halit Z. Koşay, "Kuşsaray (Çorum) Sondajı" *TAD*. Sayı XV-I. 1966, 89-97; Aslı Özkul, *Patara Kandilleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991, 10.

; Arar, 10; Saraçoğlu, 309; Öztürk, 2003, 24; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 20.

⁹¹ Kinal, 156; Özkul, 10.

⁹² Öztürk, 24.

⁹³ Walters, 5-7.

⁹⁴ Oscar Broneer, *Terracotta Lamps*, The American School of Classical Studies at Athens, Vol. IV (II) , 5; Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, Lev 1b; Kinal, 155-156.

⁹⁵ Walters, 11; Mehmet Gürbüz, *İdymada'ki Helenistik Dönem Oda Mezarı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2006, 43.

Aleksandriyalı Clement'in de belirttiği gibi Grek kandillerinin Mısır ile ilişkilendirilmesine karşın⁹⁶ Attikalılar en erken çanak şekilli Atina kandillerini Myken sarayları yıkıldıktan sonra, Geç Tunç Çağı'nda kullanmaya başlamıştır. Grek kandilleri önceleri üstü açık basit bir yapıdayken zamanla çarkta yapılmış üstü kapalı kandillere dönüşmüştür⁹⁷. Bunlar sığ bir çanak şeklindedir, çanak kenarının bir kısmı fitilin düzgün bir şekilde durabilmesi için hafifçe öne doğru sivriltilmiştir⁹⁸. Bu nedenle Grek kandillerinde dışa doğru çıkıntılı burun oldukça önemlidir. En eski kandiller kulpsuzdur, zamanla kullanışı daha kolay olduğundan kulp yapılmaya başlanmıştır⁹⁹. Atina'da İÖ 7.yy'ın 2. yarısından 6.yy'ın 3.çeyreğine sırsız bir şekilde elde üretilen bu kandiller, İÖ 6.yy'dan sonra çarkta yapılmaya başlanmıştır¹⁰⁰.

Arkaik Dönemde Atina, Korinth ve Batı Anadolu'da yeni tipler üretilir.¹⁰¹ Bu tipler genelde köprü burunlu ve boru askı delikli kandillerdir¹⁰². İÖ 7. yy'ın son çeyreğinden itibaren üstü tamamen açık kandiller yerine daha kapalı yağ haznesine sahip kandiller üretilmeye başlanır. Çömlek yapımcıları zamanla açık hazneli kandilleri taşımada karşılaştıkları güçlükleri gidermek için kandil gövdesini derinleştirmiş, üstü kısmen de olsa kapatmıştır. Bu şekilde yapılan kapalı gövde ya da yağ haznesi oldukça kullanışlı bir hale gelmiştir. Böylelikle yağın dışarı taşması engellenmiş, fare ve sinek gibi hayvanların yağı emmesinin önüne geçilmiştir. Köprülü burunlu kandillerin ilk olarak Batı Anadolu'da ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu tipe ait en eski örnek Smyrna'da bulunmuştur. İÖ 7. yy'ın üçüncü çeyreği boyunca Anadolu'dan Atina'ya ithal edilen bu tip kandiller İÖ 6. yy'da Anadolu ve Suriye'de bol miktarda üretilmiştir¹⁰³. Başlangıçta çok fazla tercih edilmeyen boru askılı kandiller Atinalıların köprülü burunlu kandilleri benimsediği kadar kolay benimsenmemiştir¹⁰⁴.

İÖ 6, 5 ve 4. yy'da kandil üretiminin en önemli merkezi Atina'dır. Bu dönemde Atina yeni kandil tiplerinin en büyük üreticisi olmuş, yüksek kaliteye sahip Attika

⁹⁶ Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 7.

⁹⁷ Baldıran, 32.

⁹⁸ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 10.

⁹⁹ Kınal, 152.

¹⁰⁰ Richard Hubbard Howland, "The Athenian Agora", *The American School of Classical Studies at Athens*, Vol IV, 1958, 5.

¹⁰¹ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 10.

¹⁰² Kassab-Sezer, 40.

¹⁰³ Bailey, *Catalogue of the lamps in the British Museum, I, Grek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*, London 1975, 29.

¹⁰⁴ Bailey, *Catalogue of the lamps in the British Museum, I, 29; Metin, Kbyra Kandilleri*, 21.

vazolarıyla birlikte Akdeniz ve Karadeniz üzerinden birçok ülkeye ihraç yapılmıştır¹⁰⁵. Klasik Dönem’de ise küresel gövde yaygın bir şekilde kullanılmış ve bunun sonucunda üst kısım giderek kapanmış, ağız ise uca doğru yuvarlatılmıştır.¹⁰⁶

Hellenistik dönem kandillerin en erken örnekleri çarkta yapılmıştır¹⁰⁷. Helenistik Dönem, kandil üretiminin yoğunluk kazandığı evre olarak kabul edilebilir¹⁰⁸. Nedeni ise çarkla birlikte kalıp tekniğinin kullanılıyor olmasıdır¹⁰⁹. İÖ 3 yüzyıl kandillerinin en tipik özelliği; üst kısmının kapanarak burnun uzamasıdır. Çift konik gövdeye sahip olan kandillerde kulp ve burun kısmı gövdeye sonradan aplike edilmektedir¹¹⁰. Helenistik Dönem’de kandillerde olabildiğince güzellik ve estetik hakimdi. Bu dönemin kandil üreten merkezleri arasında Pergamon, Ephesos ve Knidos önemli bir yer tutarken¹¹¹; Helenistik Dönem’de kandiller Ephesos Tipi, Knidos Tipi ve Delphini Tipi gibi gruplara ayrılmıştır.¹¹² Helenistik Dönem’de görülen estetik İS 1. yüzyılda da devam etmiştir.

İÖ 1 ve İS 2. yy’larda İtalya’da yeni formlar görülmeye başlamıştır. Bu kandillerin burun kısımları yuvarlak ya da köşeli verilmiştir. Genelde iki ya da daha çok burun görülür. Kandillerin üzerinde görülen bezemeler çeşitlenmiştir ancak kandillerin biçim ve görünüşleri kabadır. Kulpların üzerinde genelde hilal, yaprak veya kabartma yaprak bezemesi yer alır. İS 1.yy’ın ortalarında yeni tipler ortaya çıkmıştır. Oldukça sevilen bu formlar genelde basık ve yayvan yapılmıştır. Bu tip kandillerin çoğu üzerinde yapımcısının ismini taşımaktadır. İS 1. yy’ın ortalarında “Fabrika Kandilleri” olarak bilinen bir grup ortaya çıkmıştır. Bu kandiller Kuzey İtalya bronz kandillerinden kopya edilmiştir¹¹³. Roma endüstrisinde en verimli dönem Augustus Çağıdır. Bu dönemde kandiller şekillerinin zerafeti bakımından eşsizdir. Flaviuslar Devrinde kullanılan kandiller önceki dönemlerin taklidi şeklindedir, genel olarak sanatta bir düşüş söz

¹⁰⁵ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 17.

¹⁰⁶ Dilek Coşkun, *Konya Ereğli Müzesi’nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007, 17; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 21.

¹⁰⁷ Gamze Günay Tuluk, “İonia Bölgesi’ndeki Helenistik Döneme Ait Kandiller”, *Varia Anatolica*, XV, 2003, 18.

¹⁰⁸ Celal Şimşek- Bahadır Duman, “Lykos Laodikeiası’ndan Bir Grup Yerel Üretim Kandil”, *Olba*, XXI, Mersin 2013, 156.

¹⁰⁹ Metin, *Kbyra Kandilleri*, 22.

¹¹⁰ Metin, *Kbyra Kandilleri*, 21-22.

¹¹¹ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 11.

¹¹² Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 11; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 22.

¹¹³ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 11; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 22.

konusudur. Bu düşüş Trian Devrinde de devam etmiştir. Onu takip eden Hadrian Devrinde de sanat biraz canlanmış, İS 2. yüzyılda ise form ve dekorasyonun kalite ve estetiği kaybolmuştur. Yeniliklerden uzaklaşmış, teknik ve estetik bakımdan gerileme görülmüştür¹¹⁴.

İS 3. yy'da yağın lüks ve pahalı bir madde olarak görülmesinden dolayı Kuzey İtalya atölyelerinde üretim oldukça azalırken; Anadolu, Yunanistan, Kuzey Afrika, Doğu Karadeniz'de üretim devam eder¹¹⁵. İS 3.ve 4. yy'larda Mısır'da üst kısmında kurbağa kabartması bulunan kurbağa formu kandiller görülür.

Roma Dönemi'nden Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne geçiş İS 4. yy'a denk gelir, bu devir kandillerde görülen en önemli özellik gövde ve burun kısmının daha uzun olmasıdır. Discustan fitil deliğine kadar uzanan bir kanalın yanısıra discus üzerine yapılan bezemelerde; palmye ağacı, kuşlar, çivilenmiş üçgenler, tekerlekler, kalpler, üzüm salkımları, haçlar ve monogramlar gibi Hıristiyanlık sembollerinin yer almasıdır¹¹⁶. İS 5. ve 6. yy'larda Batı Anadolu'da büyük kısmı başta Ephesos olmak üzere Smyrna, Miletos ve Sardes'te üretilmiş üzerinde Hıristiyanlık sembolleri bulunan kaliteli kandiller ortaya çıkmıştır¹¹⁷.

İS 7. yy'da pişmiş toprak kandiller azalmış bunun yerine cam kandiller kullanılmaya başlamıştır. İS 861'den sonra kilise envanterlerinde cam kandiller için , "Kandelai", "Photagogoi", "Kaniskia", "Kaniskion", "Thryallides", "Krateres", "Kathistai", "Kandelai" gibi isimler kullanılmıştır¹¹⁸.

Bu dönemden sonrada kandiller Anadolu'da Türk-İslam Sanatında özellikle dini yapılarda, mezar taşlarında ve seccadelere betimlenmeye devam etmiş, İznik seramiklerinde ve hat sanatında da kullanılmıştır¹¹⁹.

¹¹⁴ Arar, 13.

¹¹⁵Judith Perlzweig, "The Athenian Agora; Lamps of the Roman Period First to Seventy Century After Christ", *The American School of Classical Studies at Athens*, Vol. VII, Princeton 1961, 8; Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 20; Civelek, *Tralleis Nekropolisini Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 8; Oztürk, 27.

¹¹⁶ Perlzweig, 22-23.

¹¹⁷ Perlzweig, 9; Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 12.

¹¹⁸ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, 26.

¹¹⁹ Kalfazade-Ertuğrul, 22-34; Civelek, *Tralleis Nekropolisini Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 9; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 23.

Türk-İslam alimi İbni Batuta Hicaz'a yaptığı yolculuk sırasında gördüğü manzaraları Seyahatnamesinde dolaştığı yerlerin adetlerini, törelerini, yediklerini, içtiklerini ve eğlencelerini en ince ayrıntısına kadar

1.4. KANDİLİN ÜRETİM ŞEKİLLERİ

Kazılarda sıklıkla karşımıza çıkan buluntulardan olan kandiller; elde, çarkta ve kalıpta olmak üzere üç farklı şekilde üretilmiştir¹²⁰. Elde yapılan kandiller, çark yapımı kandiller kadar düzgün bir görünüme sahip değildir daha kaba ve özensizdir. Daha çok açık çanak biçimli erken dönem kandillerinde, fitil yağın içerisinde serbest kalmakta ve yanma dolayısıyla aydınlatma işlevi sağlıklı olmamaktadır. Bu nedenle kabın bir bölümünün elle düzeltilerek fitilin hareketinin önlenebileceği bir yuva oluşturulmaya başlanmıştır¹²¹. Elde yapılan kandillerin ilk örneklerinde kandilin üst kısmı kapalı olmadığı için discus mevcut değildir¹²².

Çark; yatay olarak dönen, daire şeklinde bir tablası bulunan ve bu tablaya bir mülle bağlı; hareketi sağlayan, daha küçük bir tabladan oluşan bir mekanizmadır¹²³. Çarkta kandil yapımı Orta Tunç Çağı'nda başlamıştır¹²⁴. Çark yapımı kandillerde yağ haznesi çark üzerinde döndürülerek şekillendirilir, üzerinde ve tabanında kalan çark izleri hamur deri sertliğindeyken düzeltilirdi. Çark yapımı kandillerin ağız ve kulp kısmı sonradan eklenmiştir. Bu teknik ile kandil formlarına yenilikler getirilmiştir. Kandil formlarında omuz kısmı zamanla içe dönerek kapanmaya ve burun kısmı uzamaya başlar¹²⁵. Gövdesi hazırlanan kandile isteğe bağlı olarak kaide eklenir, sonrasında kandilin yuvarlak gövdesinde, burun kısmının ekleneceği yer delinirdi. Elde biçimlendirilen burun, hamur kurumadan gövdede hazırlanan kısma yapıştırılırdı. Burun kısmının kandile eklendikten sonra içi boş bir tüple delindiği düşünülmektedir¹²⁶. Burunla birlikte isteğe göre kulp veya tutamak eklenmiştir¹²⁷. Tutamaklarda görülen deliğin kandilin fitilini düzeltmeye yarayan küçük metal aletlerin bağlanmasında veya

anlatmıştır. Anadolu ahilerinden bahsederken şu cümleyi kullanmıştır “Önder olan kimse bir tekke yaptırarak burasını halı, kilim, kandil ve benzeri eşya ve gerekli vasıtalarla donatır”.

¹²⁰ Kınal, 152-153; Yılmaz, 25.

¹²¹ Johanna Brants, *Antieke Terra Cotta Lampen Uit Het Rijksmuseum Van Autheden te Leiden*, Leiden 1913, Pl. I, Res. 1-2; Kassab-Sezer, No. 59.

¹²² Arar, 7; Öztürk, 27; Aydın Tavukçu, 121; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 24.

¹²³ Cevat Başaran, *Arkeolojiye Giriş*, Akademik Araştırmalar Yayınevi, Erzurum 1998, 150-151.

¹²⁴ Öztürk, 26; Filiz İnanan, “İzmir Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil”, *Sanat Tarihi Dergisi*, sayı XVI\I, Bornova İzmir 2007, 50; Yılmaz, 25.

¹²⁵ Walters, 144.

¹²⁶ İnanan, *İzmir-Tire-Bergama ve Ödemiş Müzeleri’ndeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, 12; Aydın Tavukçu, 121; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 24.

¹²⁷ Deniz Pastutmaz, *1988-1998 Yılları Arasında Bulunan Knidos Kandilleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2001, 5-6.

kandilin asılmasında kullanıldığı düşünülmektedir¹²⁸. Atina'da İÖ 7. yy'ın ikinci yarısından 6. yy'ın üçüncü çeyreğine kadar hem elde şekillendirilen hem de çarkta yapılan kandiller üretilmeye devam etmiş, bu tarihten sonra da çark yapımı kandiller yaygın kullanılmıştır¹²⁹.

Çark yapımı kandiller genellikle derin ve süssüzdür. Üzerinde kabartma yapılan örneklerde ise baskı tekniği uygulanmıştır. İÖ 6 - 3. yy'lar arasında yapılan bu kandiller arasında tabanında ustasının imzasını taşıyan örneklere de rastlanmıştır¹³⁰.

Kalıp yapımı kandiller ilk olarak Kuzey Afrika ve Kıbrıs'ta görülür¹³¹. Üretimine İÖ 3. yy'da yani Erken Hellenistik Dönem'de başlanıp Roma Dönemi'ne kadar devam edilmiştir¹³². Anadolu'da kalıp yapımı kandillerde Ephesos ve Knidos, Pergamon ve Kbyra oldukça dikkat çekicidir¹³³. Farklı bezeme taşıyan modellerin yapımı uzun ve zahmetli bir süreç olduğundan çok sayıda bezemesiz kalıp oluşturulmuştur. Kullanıldıkça kalıplar aşınmıştır, bezemesi aşınan kalıplar atılmıştır¹³⁴. Kalıpla kandil üreten atölyeler çok sayıda kalıba ihtiyaç duymuştur. Kandillerin kalıptan kolay çıkmaması ve bundan dolayı kalıpların tahrip olması gibi sebeplerden kandil üreticileri bol miktarda kalıp stoğu bulundurmıştır¹³⁵. Kandil kalıplarından günümüze oldukça az eser kalmıştır, bunun başlıca nedeni, yapımında kil dışında alçının da kullanılmasıdır. Alçı kalıp, kil kalıptan çok daha kolay hazırlanabilmekte ve fırınlanması gerekmemektedir. Üzerindeki deseni çok fazla koruyamadığından kopya verme oranı da oldukça azdır. Alçı, nemli toprakta eridiğinden ve dayanıksız olduğundan günümüze ulaşan kalıplar daha çok kilden yapılanlardır¹³⁶. Kalıbın alçıdan olduğu kandilin üzerindeki hava kabarcığı izlerinden anlaşılmaktadır¹³⁷. Alçının yanı sıra taş, ahşap ve

¹²⁸ İnanan, *İzmir-Tire-Bergama ve Ödemiş Müzeleri'ndeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, 50.

¹²⁹ Howland, 5.

¹³⁰ Walters, XIX; Coşkun, 15; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 24.

¹³¹ Walters, 21; Gürbüzer, 44.

¹³² Bailey, *Catalogue of the lamps in the British Museum, I*, 13; Saraçoğlu, 309; Öztürk, 26; Yılmaz, 26.

¹³³ Walters, 6; Arar, 8.

¹³⁴ Howland, 164-167.

¹³⁵ Howland, 163-167.

¹³⁶ Fitch-Goldman, 5; Radt, 47; Begüm Durutürk, *İonya Bölgesinde Roma Dönemi Pagan Sembollü Kandiller*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir 2010, 68.

¹³⁷ Radt, 47.

balmumu kalıpların kullanıldığı bilinmesine rağmen bunların hiçbiri günümüze ulaşmamıştır¹³⁸.

Bu bağlamda kandil kalıpları bulunduğu kentte yerel üretimi kesin olarak ispatladığı için önemli seramik buluntuları arasındadır. Bulunan kalıplar üzerinden kentin hangi formları ürettiği ve üretim konusundaki diğer ipuçlarına ulaşılması bakımından oldukça önemlidir¹³⁹.

Kandilin kalıbı için örnek bir formdan model alınır. Bunun için kalıbın hamurunun daha sert bir yapıda olması gerekmektedir. Kalıp yapımı kandillerde Patris ve Matris olmak üzere iki tür kalıp kullanılmaktadır. “Patris” pozitif, model olarak adlandırılan kilden elde şekillendirilerek ya da ahşaptan kazınarak oluşturulur sertleşinceye kadar pişirilir ve çok sayıda matris çıkarmaya yarar¹⁴⁰.

Negatif olarak hazırlanmış “Matris” adı verilen dişi kalıp ise kandilin alt ve üst kısımlarını oluşturacak şekilde birbirinden ayrı iki parçadan oluşmaktadır¹⁴¹. (Çizim 2). Orijinal modelin alt yarısına, kalıbın hamur tabakası bastırılır, alt kalıbın üst kenarı, modelin en geniş kısmı ile aynı seviyededir. Aynı yöntemle üst kalıp alınıp her iki kalıbın kenarları birleştirilir ve kalıplar fırınlanır. Kalıp alma aşaması bitince düz tabaka şekline getirilen hamur, kalıba bastırılıp biçimlendirilir ve kurutulduktan sonra kalıptan alınmaktadır¹⁴². Böylece üst ve alt kalıplardan yapılan kandil gövdeleri, kalıp içinde yada kalıptan çıkarıldıktan sonra birleştirilmektedir. Bu birleşme sırasında hamur nemli olduğundan üst kısım alt kısma baskı yaparak birleşme yerlerinde fazlalıklar görülmektedir. Bu fazlalığın önlenmesi için birleştirme işlemi hamur kurutulduktan sonra yapılmalıdır, bu işlem daha fazla zaman ve emek istediğinden çoğunlukla tercih edilmemiştir onun yerine bir alet yardımıyla birleşim yerinde görülen fazlalık düzeltilmiştir¹⁴³. Sonraki aşamalarda diskus deliği, fitil deliği, hava delikleri kesilerek veya çeşitli aletler kullanılarak açılmıştır. İstenildiği taktirde bazı kısımlara sivri uçlu küçük aletlerle kazıma yapılmıştır. Kulp ve tutamaklar elde şekillendirilmiştir, kulp

¹³⁸ Pelzweig, 18; İnanan, *İzmir-Tire-Bergama ve Ödemiş Müzeleri'ndeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, 14; İnanan, *İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil*, 52.

¹³⁹ Metin, “Kremna'dan İki Kandil Kalıbı Üzerine Gözlemler”, 259.

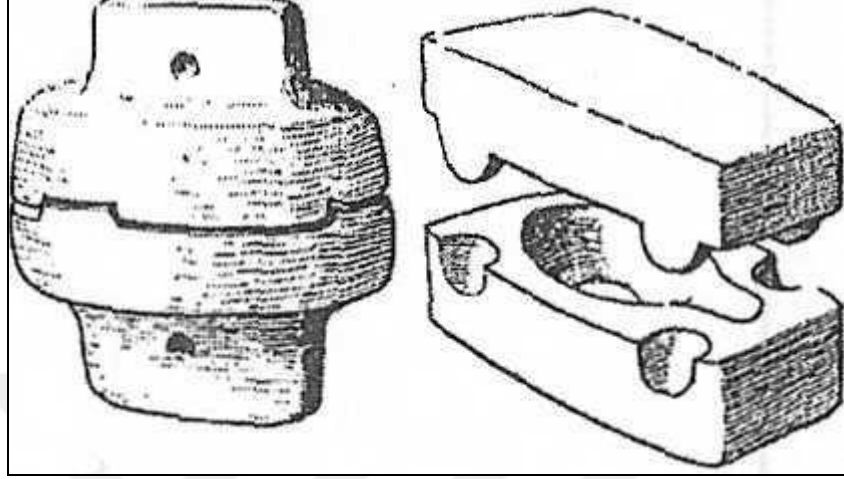
¹⁴⁰ Bailey, *Catalogue of the lamps in the British Museum I*, 115.

¹⁴¹ Fitch-Goldman 45.

¹⁴² Öztürk, 27; Gürbüz, 45; Metin, *Kbyra Kandilleri*, 25-26; Metin, “*Kremna'dan İki Kandil Kalıbı Üzerine Gözlemler*”, 105-106.

¹⁴³ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 18; Öztürk, 27.

fırlama öncesinde kandile eklenir. Bütün bu işlemlerden sonra kandil kurutulup istenilen eklemeler ve rötuşlar yapılarak astarlama ve fırınlama için hazırlanmış olur¹⁴⁴.

Çizim 2. Kandil Kalıbı

Bronz kandiller İS 1. yy'da Roma dünyasında oldukça yaygınlaşmıştır. Yapılan bronz kandiller, Hellenistik Dönem sonunda yapılan pişmiş toprak kandillere benzer. Yuvarlatılmış gövde, yan çıkıntılar, volütler ve dar burun Hellenistik Dönem kandillerinin özelliğidir. Daha geç devirlerde insan başları, hayvanlar, yunus balıkları şeklinde yapılan bronz kandiller sık sık karşımıza çıkar. Bronz kandiller zincirlere asılarak ya da kandil taşıyıcıları ile kullanılırdı¹⁴⁵.

Bronz kandiller Roma ve Bizans Çağında “ eriyen mum tekniği” ile yapılmıştır. Bu döküm tekniği, kandilin bir modelini yaparak bu modelden bir kalıp elde etmek ve bu kalıba bronz dökmek esasına dayanır. Yapılacak kandilin bir modeli, erimeyen maddeden yapılmış bir göbek üzerine hazırlanır ve üstüne yapılacak kandilin kalınlığına eşit balmumu sıvanır. Bunun üzerine kil kalıp yapılır. Kuruduktan sonra kalıp ısıtılır ve içindeki balmumu eritilip yakılır. Balmumundan boşalan yerlere bronz dökülür. Kalıp ortasındaki göbek çıkartılır. Dökümü biten kandiller zımparalanır, yıkanır ve cilalanır. Kandillerin gövde ve kulpları ayrı ayrı dökülür ve sonra kaynakla birleştirilirdi¹⁴⁶.

¹⁴⁴ İnanan, “İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil”, 50-51.

¹⁴⁵ Sümer Atasoy, “Haluk Perk Koleksiyonu'ndan Bronz Kandiller”, *Tuliya I*, İstanbul 2005, 194.

¹⁴⁶ Atasoy, 193-194.

Kandillerde fırınlama işlemi, toplu olarak yapılırdı. Kandiller yan yana veya üst üste konularak pişirilirdi¹⁴⁷. Toprak nemli olduğundan hamurun gölgede bekletilerek kurutulması gerekmektedir. Aksi halde direkt fırınlama işlemi yapılırsa toprak nemini hızlı kaybedeceğinden üzerinde çatlaklar oluşurdu¹⁴⁸. Kandil fırınları iki bölümden oluşmaktadır; bunlardan ilki alt kısımda yer alan kandillerin yerleştirildiği bölümdür, ikinci kısım ise baca görevi gören iki açıklıktan oluşan kısımdır. Pişirme işleminde yakıt olarak genellikle odun kullanılmıştır. Pişirme ısısının ise genelde 1000 derece olduğu bilinmektedir. Fırın içi sıcaklığının yavaş yavaş yükseltilmesi ya da düşürülmesi istenildiği durumda fırın günde iki kez diğer durumlarda günde bir kez yakılırdı¹⁴⁹. Fırınlama sırasında bazı sorunlar olabilirdi bu yüzden hatalı ya da birbirine yapışmış şekilde bulunan birçok kandil atılmış şekilde ele geçmiştir¹⁵⁰. Bu tür hataların olmaması için kandiller, aralarında boşluk bırakılarak ve birbirlerinin üstüne gelmeyecek şekilde yerleştirilmiştir¹⁵¹. Bu tarz dizimlerde yer israfı fazla olmaktadır. Diğer bir dizilim şeklinde ise kandiller üst üste konularak pişirilirdi ancak pişirme sırasında karşılaşılan en ufak bir hatada kandil kaybının fazla olacağı göz önüne alınmalıydı. Kandilin kırmızı veya kahve bir renk alması isteniyorsa oksitli ve dumansız bir ortamda pişirilmesi gerekiyordu. Siyah ve gri renk kandiller ise, ıslak yakacakla ve oksijeni az bir ortamda pişirilmiş kandillerdir¹⁵². Fırınlama işlemi normal fırınlarda olabileceği gibi, sadece kandil pişirimi için yapılmış özel fırınlarda da olabilirdi.

Kandillerde fırınlama işlemi bittikten sonra astarlama/sırlama işlemine geçiliyordu. Astarlama, sulu kilin kap yüzeyine fırça yardımıyla sürülmesi, kabın sulu kile batırılması ya da sulu kilin kap yüzeyine akıtılmasıyla yapılırdı. Sırlama ise, eriyik hale getirilen ince kumun içine soda, alkali ve metal oksitler ile boraks gibi çeşitli maddelerin katılmasıyla yapılırdı¹⁵³. Astar için kullanılacak hamurun kalitesi önemliydi, hamur istenilen incelikte sulandırılır sonra süzülür ve birkaç gün dinlendirilirdi. Kandil ve astar için sulandırılmış kilin birbirine uyumu oldukça önemliydi. Kandillerde astarlama ve boyama hem içteki yağın dışa geçmesini engellemek hem de hoş bir

¹⁴⁷ Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 10.

¹⁴⁸ Bailey, *Grek and Roman Pottery Lamps*, 13-14.

¹⁴⁹ Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 10.

¹⁵⁰ Radt, Res. 17.

¹⁵¹ Çokay, *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, Res. 21, 16.

¹⁵² Civelek, *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, 10.

¹⁵³ Metin, *Kbyra Kandilleri*, 26.

görünüm elde etmek için yapılmıştır. Boya, elle, daldırma veya akıtma olmak üzere üç değişik yöntemle yapılıyordu¹⁵⁴. Klasik ve Hellenistik Dönem’de kandiller daldırma yöntemiyle astarlanırken Roma Dönemi’nde israfı önlemek için genellikle fırça ile sürülerek sırlama yapılmıştır¹⁵⁵. Ayrıca bu dönemde seri üretime geçilmesinden dolayı sırlama işlemi oldukça özensiz yapılmıştır¹⁵⁶.

Kandiller farklı bölgelerde benzer formlarla yapılmış olsa da, bölgelerin kil farklılığından dolayı kandillerin görünümünün de birbirinden farklı olduğu ortadadır. Pişmiş toprak kandillerin hamuru, rengi ve kalitesi üretildiği atölyelere göre farklılık gösterebiliyordu¹⁵⁷. Yumuşaklık, renk, mika parçalarının olması, taşçık katkısının bulunup bulunmaması, kil rengi gibi birçok faktör kandilin görünümünü etkilemiştir. Grekler hamur rengi olarak genelde vazolarda kullandıkları devetüyü renkli hamuru tercih etmiştir. Knidos, Ephesos ve Küçük Asia’nın diğer şehirlerinde genelde koyu gri hamur kullanılmıştır. Kıbrıs’ta kırmızımtırak ve kahverengi hamur kullanılırken Naukratis’te koyu kırmızı hamur rengi tercih edilmiştir¹⁵⁸.

Kandillerde ilk firnis kullanımı İÖ 7. yy’da görülmekle birlikte bu dönemde firnis yalnızca iç bölümde kullanılmıştır. Dış bölümde firnis kullanımı ise 6. yy’ın ortalarını bulmuştur¹⁵⁹. Astarlama işlemi İS 3. yüzyılın başlarında bırakılmış, İS 4.yy’ın ilk çeyreğinin sonuna doğru tekrar astarlamaya başlanmıştır¹⁶⁰. İÖ 4. yy’da firnis rengi olarak metalik siyah tercih edilmiştir. Hellenistik Dönemde; bulanık siyah, gri, yeşilimsi gri, kahverengi ve kırmızı firnis kullanımı yaygındır¹⁶¹.

¹⁵⁴ Broneer, 34.

¹⁵⁵ Radt, 48.

¹⁵⁶ Louise A. Shier, *Terracotta Lamps From Karanis Egypt*, The University of Michigan, Egypt 1978, 7

¹⁵⁷ Arar, 7.

¹⁵⁸ Walters, 5.

¹⁵⁹ Howland, 5.

¹⁶⁰ Sedef Çokay, “Tekirdağ Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil”, *Anadolu Araştırmaları*, 2011, 127.

¹⁶¹ Barın, “Aydın ve Milet Müzeleri’nde Bulunan Red-on-White Grubu Kandilleri, 2-3.

İKİNCİ BÖLÜM

AFYON ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEN BİR GRUP PİŞMİŞ TOPRAK KANDİL

2.1. DEMLİK FORM (TEA –POT) KANDİLLER

Görünüş itibarıyla tıpkı bir demliği andıran bu tipteki kandillerin burunları dairesel bir şekilde dışa doğru uzamaktadır. Bailey bu tipe ait kandilleri Tea-Pot form olarak adlandırmıştır¹⁶². Demlik formu kandillerin makara şeklindeki bölmeli kulpları, emzik burunları, disk biçimli gövdeleri tipiktir. Erken örneklerde dip halka şeklindeki geç örneklerinde düz şekilde yapılmaya başlanmıştır. Erken örnekler daha kaliteli işçilik gösterirken, geç dönem örnekleri daha özensiz ve kabadır. Ayrıca erken dönem örneklerinde kulp üç dilim şeklinde yapılırken geç dönem örneklerinde tek parça halinde yapılmıştır. Oizol “askos” tipi olarak adlandırdığı bu kandillerin Kıbrıs'ta bulunan örneklerinin Mısır'dan ithal edilmiş olabileceğini savunur¹⁶³. Bailey bu kandillerin erken örneklerinin üretim yeri olarak Ephesos ve Güney İonya'yı gösterirken, geç örneklerini İ.S. II ve III. yy'a tarihlemiş ve üretim yeri olarak Küçük Asia'yı göstermiştir.

Tez çalışmamızda bu gruba giren altı adet kandil bulunmaktadır. Metin¹⁶⁴, bu tip kandilleri Burdur Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Roma Dönemi'ne tarihlenen çark yapımı kandiller adı altında incelemiş ve emzik burunlu disk biçimli bir gövdeye sahip kandiller olarak tanımlamıştır. Daire şeklinde gövdeye sahip olan Kat No. 1'deki eserimizin şişkin ve basık yağ haznesi vardır. Şerit kulp discus kenarını aşarak gövdenin şişkin kısmına bağlanmıştır. Geniş fitil deliği öne çıkıntı yapan burnun ucunda yer almaktadır. Eserimiz halka taban ile sonlanmıştır. Bailey¹⁶⁵ tarafından incelenen bir eser ile Kat No. 1'in; omurgalı vücutları, yükseltilmiş ağızları, halka kaideleri, geniş şerit kulpları, burun yapıları ve geniş fitil delikleri açısından neredeyse birebir aynı olduğu görülür. Bailey'in British Museum katalogları içerisinde incelediği eseri İ.Ö. I.yy'ın geç dönemleri ile İ.S. I.yy'ın erken dönemlerine tarihlendirilmiştir. Howland ise aynı form

¹⁶² Donald M. Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Roman Provincial Lamps, London 1988, Pl. 125, Q3336-Q3338, 418.

¹⁶³ Therese Oizol, *Salamine de Chypre VII*, Les Lampes du Musee de Chypre, Diffusion de Baccard, Paris 1977, 48-49.

¹⁶⁴ Metin, *Kbyra Kandilleri*, 103-106.

¹⁶⁵ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum I*, Pl.86, Res. Q460-461, 196-197.

özellikleri gösteren bir kandili, Tip 37 C grubu altında incelemiştir ve Atina Agorası'ndan ele geçen eseri İ.Ö. I.yy'ın sonu ve İ.S I'yy başına vermiştir¹⁶⁶. Bu sebeple Atina Agorası ve British Museum örnekleri ışığında bizim eserimizin de İ.Ö. I.yy sonu ile İ.S. I. yy başına tarihlenmesi uygun olmalıdır.

Kat No.2, Kat No. 3, Kat No. 4 ve Kat No. 5 form açısından Kat. No. 1 ile benzer özellikler gösterir. Her dört eserimizde dairesel gövdeli olup geniş yağ haznesine sahiptir. Discusların neredeyse tamamını discus deliği oluşturur. Discus deliğinin etrafını ve discusu birer sıra konsantirik daire sınırlandırmaktadır. Dışa taşkın yukarı doğru uzayan silindirik burunlar dikkat çekicidir. Burunların ucunda etrafi çevrelenmiş oval fitil deliği yer alır. Omuza applike edilmiş ortasında çift sıra yiv bulunan makara kulpları vardır. Bir farklılık olarak Kat No. 5'in kulbu makara şeklinde değil de düz olarak verilmiştir.

İncelediğimiz eserlerin Biritish Museum'da¹⁶⁷ yer alan bir kandille üçlü makara kulbu, diskoid formu, emzik burnu ve düz dipleri benzer yönler taşımaktadır. Bailey eserlerin İ.S. II. yy'da Anadolu'da üretildiğini belirtir. Metin¹⁶⁸ tarafından incelenen Burdur Arkeoloji Müzesi örnekleriyle de Afyon Arkeoloji Müzesi örnekleri arasında form açısından bir bağlantı kurmak mümkündür. Metin tarih olarak İ.S II. yy'ı uygun görür. Aynı şekilde Konya Ereğli Müzesinde bulunan ve tarih olarak İS II. ve III. yy'a verilen bir kandille karşılaştırma yapabiliriz¹⁶⁹. Bu kandiller, Haluk Pert'in bronz kandiller katalogunda yer alan bir kandille form ve burun açısından oldukça benzerdir. Haluk Pert incelediği eserleri İ.S I ve II. yy.lara tarihlemektedir. Genel olarak baktığımızda eserlerimizi İ.S. I-II. yy'a vermek en uygundur.

Kiremit rengi hamurdan şekillendirilen Kat 6, bu grup içerisinde yer alan en geç örneğimizdir, dönem ilerledikçe erken eserlerde gördüğümüz ince işçilik kaybolmuş kulp burun ve tabanlarda bozulmalar meydana gelmiştir. Grupta yer alan diğer eserlere göre daha kaba ve hantal bir görünüme sahiptir. Kat No. 6 ile Burdur Arkeoloji Müzesi'nde yer alan bir örnek arasında form açısından bağlantı kurabiliriz¹⁷⁰.

¹⁶⁶ Howland,1958, 122, Resim 511.

¹⁶⁷ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Pl.125, Res. Q3336.

¹⁶⁸ Metin, *Kbyra Kandilleri*, Resim K22,K23,K24,K25, 279-281.

¹⁶⁹ Coşkun, Res. 2, 25.

¹⁷⁰ Metin, *Kbyra Kandilleri*, Res, K34.

Karşılaştırdığımız eser tarih olarak İ.S. II-III. yy'a verilmiştir. Bu örnek yardımıyla bizde eserimizi İ.S. II-III. yy'a tarihlendirebiliriz.

2.2. ÜÇGEN BURUNLU VOLÜTLÜ KANDİLLER

Bu kandil tipi ismini burnun her iki yanında yer alan volütlerden almıştır. Bu grubun tipik özelliği üçgen burunların yanında yer alan volütlerin olmasıdır. Volütlerin gövde ile olan bağlantısı, ölçüsü ve burnun açısı alt grupların oluşmasını sağlamıştır. Üçgen burunlu volütlü kandiller kendi içerisinde, volütlü ve discusu kanallı kandiller ile volütlü ve discusu kanalsız kandiller olmak üzere iki alt gruba ayrılmıştır¹⁷¹. En erken Helenistik Dönem'de görülen volütlü kandiller Roma İmparatorluk dönemi'nde de oldukça yaygındır¹⁷².

Broneer, Korinth'deki volütlü kandillerin İ.Ö. I.yy'ın geç dönemlerinde üretilmeye başlandığını, Tiberius Döneminde en yoğun olduğunu ve İ.S. I. yy'ın sonuna dek kullanıldığını belirtir¹⁷³. Perlzweig Atina'daki eserleri incelemiş ve tarih olarak İ.S. I. yy'ı önermiştir¹⁷⁴. British Museum kataloglarını inceleyen Walters tarih olarak İ.S. I. yy'ı uygun görür¹⁷⁵. Bailey İtalya'daki örnekleri ele almış,¹⁷⁶ Kıbrıs'takileri ise Hayes değerlendirmiştir ve tarih olarak I. yy'ın ilk yarısını vermiştir¹⁷⁷.

İ.Ö. I. yy'ın sonları İ.S. I. yy. boyunca İtalya'daki atölyelerde ve Akdeniz'de yaygın olarak üretilen¹⁷⁸ bu tip kandillerin, discuslarını ve dar omuzlarını çevreleyen yivler belirleyici özellikler arasındadır. Discuslarının çoğunda figürlü konular işlenmiştir. Erken dönem özelliği olarak discustan burna doğru uzanan bir kanalın olması gösterilebilir. Bu kanalın daha sonraki örneklerde kaybolduğu görülmektedir.

Kat No. 7'de incelediğimiz kandilimiz küresel gövdelidir. Yağ haznesi tabana doğru daralmaktadır. Üçgen olan burnun yanında volütler yer almaktadır. Omuz ve burun arasında kanal geçişi mevcuttur. Küçük halka kaide ile sonlandırılan kandilimizin

¹⁷¹ Civelek, "Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi", *Anadolu Sohbetleri*, VII, 2008, 116.

¹⁷² Civelek, "Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi", 115.

¹⁷³ Brooner, *Terracotta Lamps*, 76-78.

¹⁷⁴ Perlzweig, Pl 2-3.

¹⁷⁵ Walters, Fig. 124.

¹⁷⁶ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Roman Lamps Made in Italy, London 1977, Pl. 1-4, 127-132.

¹⁷⁷ John W. Hayes, *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum*, I: Greek and Roman Clay Lamps, Toronto 1980, Pl 38, 77.

¹⁷⁸ Hayes, 44, 75-79.

üzerinde işlenen konu ise çocuk Herakles'in Nemea aslanını öldürmesi ve cesedini omzunda taşımasıdır. Discus bezemesinin etrafını yaprak çelengi çevrelerken omuz profilinde kabartma şeklinde küçük daireler işlenmiştir. Bailey'in¹⁷⁹ Id (i) grubu altında incelediği Herakles betimi İ.S. I. yy'da oldukça sevilerek tasvir edilen konulardan birisi olmuştur. Nemea aslanı, Typhon ile Ekhidna canavarlarından doğan ve Yunanistan'ın Nemea bölgesine büyük zararlar veren bir aslandır¹⁸⁰. Herakles aslanı topuzu ve oklarıyla öldürmeye çalışmış, fakat bunda başarılı olamayınca elleriyle boğmuştur¹⁸¹. Burdur Arkeoloji Müzesi kandil koleksiyonu içerisinde yer alan ve Metin tarafından yapılan çalışmada incelenen K 119-120 ve K 206 numaralı eserlerde¹⁸² de Herakles ve Nemea Aslanı mücadelesi betimlenmiştir fakat burada yer alan eserde Herakles genç ve güçlü vücuda sahipken bizim kandilimizde işlenen Herakles, çocuk yaşta verilmiştir. Ayrıca Burdur Müzesi örneğinde Herakles Nemea aslanıyla mücadele halinde işlenmiştir. Her ikisi de ayakta aslan saldırı pozisyonundadır. Herakles elindeki hançeriyle aslanı etkisiz hale getirmeye çalışmaktadır. Kat No.7'de ise mücadele bitmiş, Herakles galip gelmiş, öldürdüğü aslanın postunu omzuna almış sağa doğru yürür vaziyette betimlenmiştir. Nemea aslanının postu o kadar ağırdır ki çocuk Herakles bunu zor taşımaktadır. Bezemeyi yapan usta postun ağırlığını ve çocuk Herakles'in zorlandığını çok iyi yansıtmıştır.

Bir başka Herakles ve Nemea aslanı mücadelesinde¹⁸³ Herakles sakallı ve orta yaşlı gösterilmiştir. Nemea aslanı saldırı halindedir. Herakles aslanın kafasını tutmuş, aslan çaresiz ve acı çeker bir halde yansıtılmıştır. Heraklesin iki bacağının tam ortasına doldurma deliği yapılmıştır. Sarmaşık dal bezemeleri Heraklesin etrafını kuşatmaktadır. Omuzda ise küçük dairelerin içi nokta bordürle doldurulmuştur. Bu bezeme tüm omzu çevrelemektedir.

Form açısından kandilin benzerleri Loeschcke¹⁸⁴ tarafından 1B grubu içerisine alınmış tarih olarak Tiberius Devri gösterilmiştir. Broneer¹⁸⁵ ise bu grupta yer alan

¹⁷⁹ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Fig. 31, 33-34.

¹⁸⁰ Pierre Grimal, *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma*, (Çev.: Sevgi Tamgüç), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1997, 258; Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2007, 214.

¹⁸¹ Öztürk, 31-32.

¹⁸² Metin, Kbyra Kandilleri, Res. K119-120, K206, 19.

¹⁸³ Fernand de Cardaillac, *De Quelques Lampes Antiques, Decouvertes Dans l'Afrique du Nord*, 1922, Fig. 89, 77.

¹⁸⁴ Loeschcke, *Lampen Aus Vindonissa*, Çiz. 1, 213.

¹⁸⁵ Broneer, *Terracotta Lamps*, 52-53.

Korinth kandillerini tip XII içerisinde incelemiştir. Bailey¹⁸⁶ Tip A grup i adı altında incelediği üçgen burunlu, burna geçişte kandille gövde arasında belirgin bir kanal bulunan İtalya kandillerini İ.Ö. I.yy'ın geç dönemlerine ve İ.S. I. yy'ın erken dönemlerine verir¹⁸⁷. Bu tarihler göze alındığında ve üçgen burunlu volütlü kandillerin grubun erken örnekleri olduğu düşünüldüğünde, kandilimizi İ.Ö. I. yy'ın geç dönemlerine ve İ.S. I. yy'ın erken dönemlerine verebiliriz.

2.3. YUVARLAK BURUNLU VOLÜTLÜ KANDİLLER

Yuvarlak burunlu volütlü kandiller; üçgen burunlu örneklere göre burnun her iki yanında yer alan daha dar açılı ve daha küçük volütlere sahiptir. Burun yuvarlak şekilde son bulmaktadır. Dairesel olan içbükey discusları genellikle bezemeli yapılmıştır¹⁸⁸. Çoğunlukla kulpsuz yapılan bu örneklerin yivli kulba sahip örnekleri de mevcuttur. Yuvarlak burunlu tipin, üçgen burunlu volütlü kandillerden hemen sonra ortaya çıktığı araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. İ.S. I. yy'a ait bazı kontekslerde yuvarlak burunlu ve üçgen burunlu örnekler bir arada görülmektedir¹⁸⁹. Broneer¹⁹⁰ yuvarlak burunlu volütlü Korinth kandillerini Tip XXIII grubuna dahil etmiştir. Loeschcke¹⁹¹ ise bu gruba ait Vindonissa örneklerini Tip IV adı altında incelemiştir. Walters British Museum eserlerini İ.S. I. yy. a verir¹⁹². Brants formun Tiberius dönemi ile başladığını, İ.S. I.yy'ın sonuna dek sürdüğünü ifade ederken, Hübinger yuvarlak burunlu volütlü kandilleri İ.S. I.yy'ın ilk yarısına tarihlemiştir¹⁹³.

Kat No. 8; yuvarlak burunlu volütlü kandiller grubuna girer. Eserimiz küresel gövdelidir. Tabana doğru daralan yağ haznesi vardır. Omuz kısmı keskin profilli verilmiştir. Yuvarlak discus üzerinde bir tane havalandırma deliği yer almaktadır. Discus üzerinde yer alan konunun bütünlüğünü bozmamak için doldurma deliği tam ortada değil figürün hafif solunda verilmiştir. Eserimizi üzerinde yer alan konu

¹⁸⁶ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Res. Q756, Q 757, Q 758, Q 759, 130.

¹⁸⁷ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Pl. 2; Civelek, "Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi", 106; Aydın Tavukçu, Çiz. 151,153,154, s. 130-131.

¹⁸⁸ Civelek, "Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi", 119-120.

¹⁸⁹ Metin, Kbyra Kandilleri, 116.

¹⁹⁰ Broneer, *Terracotta Lamps*, 78-79.

¹⁹¹ Loeschcke, *Lampen Aus Vindonissa*, 37-40.

¹⁹² Walters, 97-100.

¹⁹³ Ulrich Hübinger, *Die Antiken Lampen*, Des Akademischen Kunstmuseums Der Universität, Berlin 1993, Taf. 25, 107.

bakımından birden çok örnekle karşılaştırabiliriz. Discus üzerinde sahnenin ortasında çömelmiş vaziyette bir hokkabaz yer alır. Dizlerini karnına doğru çeken hokkabazın sol dirseği dizinin üzerinde bulunur. Diğer elinde kısa bir değnek işlenmiştir. Hokkabazın solunda yerde top ve çan benzeri bir nesne bulunur. Figürün başının gerisinde iki dairesel eğlence aleti dikkati çekmektedir. Hokkabazın üzerinde kıvrımları birbirine paralel katlanmış sol omzunu açıkta bırakan bir giysi bulunmaktadır. Hokkabazın hemen sağında bir maymun yer alır figürün yönü maymuna dönük vaziyette işlenmiştir. Maymun sol eliyle hokkabazın kolunu tutmaktadır. Figürün solunda merdivene tırmanan kedi ya da gelincik olduğu düşünülen bir hayvan yer alır.

Kat No. 8 ile gerek form gerekse işlenen konu bakımından benzerlik gösteren bir eseri Walters'in¹⁹⁴ incelediği Biritish Museum katalogunda buluruz. Walters bu eseri İ.S. I. yy'a tarihlendirilmiştir. Kat. No. 8, İ.S. I. yy'ın ikinci yarısına tarihlenen Ren Ulusal Müzesi'nde bulunan bir eserle¹⁹⁵ de konu ve form açısından oldukça benzerdir. Karşılaştırdığımız eserler göz önüne alındığında ve yuvarlak burunlu volütlü kandillerin en popüler olduğu dönem düşünüldüğünde, eserimizi İ.S. I. yy'ın ortalarına vermek uygundur.

Kat No. 9'da incelenen kandilimiz bir önceki örnekte olduğu gibi küresel gövdeli yapılmıştır. Geniş yuvarlak diskusu içe doğru hafif konkav şeklindedir. Discusun etrafı iki sıra halka çizgi ile çevrelenmiştir. Volütlü olduğu anlaşılan burun kırık olsa da volütlerin yapısından burnun yuvarlak olduğu tahmin edilebilir. Eserimiz halka şeklinde bir kaideyle son bulmaktadır. Bu kandilimizin üzerinde işlenen konu yine sıkça karşımıza çıkmaktadır. Günlük yaşama ait pastoral bir sahne işlenmiştir. Ayakta verilmiş çoban, sürüsünü otlatmaktadır. Bir keçi ağaca tırmanır vaziyette verilmişken diğer keçi yerde yürümektedir. Discus sahnesinde işlenen bir diğer hayvan ise kuzudur. Kuzu yerde otlar vaziyettedir. Bastığı zemin yatay kabartma çizgi şeklinde belirtilmiştir. Çobanın oldukça halsiz ve bitkin bir durumda olduğu her halinden bellidir. Ağacın dibinde işlenen taş adeta discusun merkezindedir. Taşın hemen alt tarafında, hayvanların arasında ise küçük yuvarlak doldurma deliği yer alır.

¹⁹⁴ Walters, Lev. XVI, Res. 679, 103.

¹⁹⁵ Karin Goethert-Polaschek, *Katalog Der Römischen Lampen des Rheinischen Landesmuseums Trier*, 1985, Res. 466, 57.

Bailey¹⁹⁶ eserinde, betimlenen kırsal yaşam ve çoban konulu sahneleri, Grup III(a) olarak ele almıştır. Aynı zamanda imparatorluğun çeşitli dönemlerinde bu konunun sevilerek işlendiğini bildirir. Pastoral konulu kandillerin üretiminde Mısır ve İtalya başı çeker. Bailey kandiller üzerinde yer alan marka işaretlerine bakarak nerede üretildiklerini kolayca çözmüştür. Bizim kandilimizde herhangi bir marka ya da işaret yer almadığı için üretim yeri hakkında kesin bir bilgi vermemiz söz konusu değildir. Discus üzerinde yer alan benzer bir sahneyi Walters¹⁹⁷, günlük yaşamla ilgili sahneler başlığı altında incelemiş ve tarih olarak İ.S. I. yy' ı uygun görmüştür. Walters'ın incelediği eserde çoban daha yaşlı ve sakallı verilmiştir biz de ise daha genç fakat güçsüzdür. Burdur Müzesi'nde yer alan iki eserde benzer konu işlenmiştir. Kısa khiton giyen çoban, sakallı işlenmiştir, sağ elinde asası yürür vaziyettedir¹⁹⁸. Trier'den bir örnek üzerinde de çoban ve otlayan hayvanlar konusu işlenmiştir, Polaschek bu tür konuların Tiberius Döneminde yaygın olduğunu belirtmiştir¹⁹⁹. Öztürk²⁰⁰ bu bezeme grubunu iyi çoban betimi olarak adlandırır. İncelediği eserde çoban uzun bir khiton ve üzerine deri kıyafet giymiş asaya yaslanır şekilde verilmiştir. Hayvanlardan biri zeytin ağacının dallarını yerken, diğerleri otlar şekildedir. Gerek volütlü kandillerin en yaygın olduğu dönem gerekse de üzerinde işlenen konunun en popüler olduğu dönem göze alınırsa bu kandili İ.S. I. yy'a vermek doğru olacaktır.

Kat No. 10; bu grupta ele aldığımız üçüncü eserdir. Daire formunda tabana doğru daralan bir gövdeye sahiptir. Keskin profilli ve kulpsuz bir kandildir. Volütlü olup, ağız kısmı kırılmıştır. Omuz discustan yuvarlak bantlarla ayrılmıştır. Discus içbükeydir. Discus deliği sahnenin bütünlüğünü bozmamak için tam ortada değil hafif solda Athena'nın kalkanının hemen alt tarafında verilmiştir. Volütlerin arasında bir tane küçük havalandırma deliği yer alır. Kandil halka kaide ile sonlanmıştır. Discus üzerindeki betimlemede; sahnenin ortasında düz zemin çizgisi üzerinde, 4\3 sağa dönük vaziyette Tanrıça Athena (Minerva) yer alır. Üzerinde dökümlü bir elbise bulunmaktadır, başında sorguçlu miğferi, sol elinde gorgo başlı tasviriyle yuvarlak kalkanı, sağ elinde ise dikey olarak tuttuğu mızrağı yer alır.

¹⁹⁶ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Res. Q 923, Q1319, 44-45.

¹⁹⁷ Walters, Res. 661, 100-101.

¹⁹⁸ Metin, Kbyra Kandilleri, Res. K90, K91, 49-50.

¹⁹⁹ Polaschek, Res. M144, 241.

²⁰⁰ Öztürk, Kat. No. 56, 34.

Polaschek tarafından incelenen, Ren Ulusal Müzesi'nde yer alan Trier'den ele geçen bir eserle²⁰¹ bizim eserimiz gerek form açısından gerekse bezeme açısından neredeyse bire bir benzerdir. Karşılaştırdığımız eser Cladius Dönemi'ne (İ.S. 41-54) verilmiştir. Bunun yanı sıra Athena betiminin olduğu birçok örnek gösterebiliriz; Szentleky'in incelediği Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde yer alan bir eserde, Athena bizim örneğimizle aynı yöne bakacak şekilde ayakta verilmiştir. Üzerinde khiton vardır²⁰². Burdur Müzesi'nde yer alan örnekte ise Athena daha şematik verilmiştir. Kısa khiton giyen tanrıçanın ayağının dibinde havaya kalkmış bir yılan betimlenmiştir. Elinde kalkan yerine hançer tutmaktadır²⁰³. British Museum²⁰⁴ örneğine baktığımızda ayakta sağ elinde kalkan, sol elinde mızrak, başında sorguçlu miğferi olan tanrıça, uzun khiton giymiş şekilde yapılmıştır. Walters'ın British Museum kataloğunda Kat No. 10'a benzer Athena betimli bir kandil dikkat çekmektedir²⁰⁵. Paris Milli Kütüphanesi kataloğunda yer alan bir eserde gördüğümüz Athena'nın ise mızrak, miğfer ve kalkanı farklı olarak enine çizgilerle taranmıştır²⁰⁶. Hellman Athena temalı kandillerin İ.S. I.yy'da yaygın olarak kullanıldığını bildirmiştir. Tüm bu eserler incelendiğinde kandilimizi İ.S. I.yy'ın ortasına vermek uygun olacaktır.

2.4. VOLÜT DESTEKLİ KANDİLLER

Volüt destekli kandillerin, volüt burunlu ile kısa burunlular arasında bir geçiş teşkil ettiğini söyleyebiliriz²⁰⁷. Bu tipte burun uzamıştır, volütlerin etkisi azalmıştır. Tutamak kısımları yivlerle bezeli olup discus kısmı içbükey yapılmış ve figürler buraya yerleştirilmiştir. Bu tip kandillerin kaidesinde genelde ayak baskısı, rozet ya da çömlekçi ve atölye imzası yer almaktadır. En yoğun görüldüğü dönem İ.S. I. yy olmasına rağmen İ.S. II. yy'a kadar kullanılmaya devam ettiği bilinmektedir²⁰⁸.

²⁰¹ Polaschek, Res.398, 101.

²⁰² Szentleky, Res. 71a, 67.

²⁰³ Metin, Kbyra Kandilleri, Res. K203-204, 39.

²⁰⁴ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Res.Q 962, 188.

²⁰⁵ Walters, Lev. XXV, Res. 775, 117.

²⁰⁶ Marie Christine Hellman, *Lampes Antiques II*, Lampes Pre-Romaines of Romaines, Paris 1987, Res. 58, 19.

²⁰⁷ Gürol Barın, *Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir 1995, 52.

²⁰⁸ Oscar Broneer, "Terracota Lamps", Isthmia, Vol. III, Princeton Newjersey 1977, Lev. 27, Fig. 2369.

Kat No.11; bu grupta yer alan tekil bir örnektir. Küresel gövdeye sahip olan eserimizin geniş içe doğru eğilimli yuvarlak discussu vardır. Discussun etrafı tek sıra kabartma bant ile sınırlandırılmıştır. İnce ve arkasında tek sıra yiv olan kulp, gövdeden omuza bağlanmıştır. Dar bir omuz yapısına sahip olan eserin, uzun burnu öne doğru çekilerek sivrileştirilmiştir. Kısa volütlerle desteklenen bir burun yapısına sahip olan kandilimiz düz kaide ile sonlanır. Discusta on üç yapraklı rozet motifi işlenmiştir. Loeschecke²⁰⁹Tip IV grubu içerisinde incelediği bu tür kandillerin kullanımının İ.S. I. yy ortalarından İ.S. II. yy ortalarına kadar sürdüğünü belirtir. Houston Smith²¹⁰ kandilimize benzer formda ortasında rozet motifi bulunan bir eserin Filistinli yerel ustalar tarafından yapıldığını savunur ve bu eseri İ.S. I.yy'ın ortasına tarihler. Kat No. 11'i Aydın ve Milet Müzesi'nde yer alan tarih olarak İ.S. I. yy'ın ikinci yarısına verilen bir eserle karşılaştırabiliriz²¹¹. Yine Atina Agorası'nda bulunan form ve bezeme açısından paralellik taşıyan bir kandil de aynı tarihlere verilmiştir²¹². Tüm bu karşılaştırdığımız eserler yardımıyla Kat. No. 11'de İ.S. I. yy'ın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir.

2.5. PLASTİK KANDİLLER

Plastik lambaların günümüze çok fazla ulaşmaması, ulaşanların da içlerinden bazılarının kırık olması sebebiyle bu tür kandiller önem arz etmektedir²¹³. Bu sebeple Kat. No. 12, her ne kadar kırık da olsa bütünlüğünü koruduğu için tezimiz içerisinde yer alan oldukça önemli bir eserdir. Eserimiz oldukça kaliteli ve özenli bir işçiliğe sahiptir.

Tekne şeklinde oldukça derin bir yapıya sahip mask şeklinde bir kandildir. Baklava dilimi şeklinde yükselen bir tutamağı bulunan kandilimiz, düz dairesel bir tabanla son bulmaktadır. Doldurma deliği başın üst tarafında merkezde verilmiştir. Fital deliği ise boynun olduğu bölgede küçük bir şekilde işlenmiştir. Maskın yüz özelliklerine

²⁰⁹ Loeschecke, Lampen Aus Vindonissa, Tip IV, Kat. No. 576-575, 37-40.

²¹⁰ Robert Houston Simith, "The Household of Palestine in New Testament Times", *The Biblical Archaeologist*, Vol. 29, No. 1, 1966, Fig. 11, 20-21.

²¹¹ Barın, *Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, Kat. No. 29, 20.

²¹² Perlzweig, Res. 111.

²¹³ Hüseyin Metin, "Burdur Müzesi'nden Plastik Bir Kandil", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 8, Burdur 2013, 106.

baktığımızda alnın dar, kaşların çatık işlendiği görülür. Saçları ise bukle bukle yapılarak kulakları örtecek şekilde verilmiştir. Burnu yayvan, dudakları oldukça ince işlenmiştir, ağzı açık bırakılmıştır. Gözbebeği iyice belirtilmiştir. Yüzü dolgun, çene toktur. İşlenen figürde pathos bir ifade mevcuttur. Figürün yüzü, Bailey'in²¹⁴ British Museum koleksiyonunda yer alan bir eserle neredeyse birebir benzer işlenmiştir. Kaynakta eser tip III F(i) grubu içerisinde dramatik maskeler adı altında incelemiştir. İki eser de uzun yüzleri, ağızlarının açık yapılması, çene altında ki çizgileri, çatık kaşlar, dar üçgen alınlar, bukle bukle işlenen saçlar ve yayvan burunlar açısından birbirine benzerdir. Bailey bu eserin Mısır kökenli olduğunu ifade eder. Kat No. 12, Hayes'in²¹⁵ incelediği bir eserle de üzerinde işlenen konu bakımından benzerlik gösterir. Tek farklılıkları fitil delikleri ve doldurma deliklerinin birinde oval diğeri ise yuvarlak olmasıdır. Onun kulbu yaprak şeklinde verilmişken bizimkisi baklava dilimi şeklinde bir yapı gösterir. Hayes de Bailey gibi eserinin Mısır kökenli olduğu belirtir ve tarih olarak İ.S. I.yy'ın sonları ve İ.S. II. yy'ı verir. Szentleky'in²¹⁶ incelediği bir eserde de aynı figürün dolgun yüzlü işlendiği görülür. Dudaklar kapalı halde, tutamağı lotus çiçeği şeklinde yapılmıştır. Szentleky, Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde yer alan bu eseri İ.S. I. yy'ın ilk yarısına tarihlemiştir. Hellman tarafından İ.S. I ve II. yy'a tarihlenen plastik bir eserde saçlar şematik yapılmış, gözler patlak, dudaklar kapalı şekilde verilmiştir²¹⁷. İncelenen bütün eserler göz önüne alındığında Kat No. 12 için İ.S. I. yy'ın ortası-İ.S. II. yy tarihi uygun olmalıdır.

2.6. BASİT BURUNLU KANDİLLER

Kat No. 13 – Kat No. 19, küçük yuvarlak bir burun yapısına sahip olmaları nedeniyle bu gruba dahil edilmiştir ve tezimiz içerisinde incelenen sayıca en geniş grubu oluşturur. Bu kandillerin en tipik özelliği, oval bir ağız yapısına sahip olmalarıdır. Kimi zaman kulplu kimi zaman kulpsuz yapılmışlardır. Bu tipteki kandilleri Loeschecke Tip VIII adı altında incelenmiştir. Ancak bazı araştırmacılar Loeschcke Tip VIII grubuna hem kalp biçimli hem de burnunun üzerinde düz bir çizgi olan kandilleri dahil

²¹⁴ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Res. Q2126, 63.

²¹⁵ Hayes, Res. 409, 103.

²¹⁶ Szentleky, Res. 119a, 86-87.

²¹⁷ Hellman, *Lampes Antiques II*, Res. 228, 60.

ederek incelemiştir²¹⁸. Form olarak aynı özellikleri gösteren kandiller Broneer tarafından Tip XXV²¹⁹ olarak adlandırılmıştır. Szentleky bu gruptaki kandilleri çok genel olarak ‘volütleri olmayan yuvarlak burunlu kandiller’ adı altında inceleyerek İ.S. I. y.y.’ın birinci ve ikinci çeyreğinde sık kullanıldıklarını belirtmiştir²²⁰. Perlzweig, Atina Agorası’ndan gelen burun üzeri düz çizgi biçiminde olan kandilleri İ.S. I. y.y.’ın ikinci yarısı ile II. y.y.’a tarihlendirmiştir²²¹. Aynı burun yapısına sahip İtalya üretimi olan kandilleri Walters, İ.S. II. y.y.’a vermektedir²²². Basit burunlu kandillerin kil rengi genellikle kırmızı, astarları ise kaliteli kırmızı ya da kırmızımsı kahverengindir²²³.

Basit burunlu kandiller grubunda yer alan ilk kandilimiz, Kat No. 13, dairesel bir forma sahiptir. Yassı gövde önce genişler sonra kaideye doğru daralır. Discus yuvarlak formudur hazneye doğru hafif konkav yapar. Doldurma deliği merkezde açılmıştır. Doldurma deliğinin etrafında iki sıra kabartma yiv vardır. Discus çevresi üç sıra kabartma çizgi ile çevrelenmiştir. Discus ince çok yapraklı rozet bezemesiyle bezenmiştir. Burun öne doğru çıkıntı yapar üzerinde yuvarlak fitil deliği yer alır. Discus ve burun arasında havalandırma deliği bulunur. Burun ve omzun kesiştiği yere yakın olmak üzere her iki tarafta da birer adet kabartma nokta yapılmıştır. Düz yuvarlak kaide üzerinde “APICTOKΛEOYC” yazıtı yer alır. Muhtemelen bir atölye ya da usta ismi olmalıdır. Afyon Arkeoloji Müzesi’nde bulunan bu örneği, discus üzerinde çok yapraklı rozet bezemesinin işlenmesi bakımından Biritish Museum Kataloğu’nda yer alan bir örnek ile karşılaştırabiliriz²²⁴. Bailey bu eseri bitkiler ve çiçek desenleri grubuna dahil etmiştir. Rozetlerde yaprakların çoğalması İ.S. I. yy’da yaygındı, bu moda İ.S. II. yy’da da devam etmiştir. Kandilimizi form olarak ise yine aynı katalogta yer alan bir başka eser ile karşılaştırabiliriz²²⁵. Her iki eserin de burun ve omuz yapısı, kulpsuz olmaları ve discuslarının etrafının üç sıra yiv ile çevrili olması bakımından ortak noktaları vardır. Bailey bu eseri Flaviuslar Dönemi’ne (İ.S. 69-96) tarihlendirmiştir. İncelenen örnekler

²¹⁸ Broneer’ın Tip XXV grubu altında incelediği kandiller içerisinde hem kalp burunlu kandiller hem de burunlarının üstü düz çizgi biçiminde olan örnekler bir arada değerlendirmeye alınmıştır.

²¹⁹ Broneer, *Terracotta Lamps*, 83-87.

²²⁰ Szentleky, 101.

²²¹ Perlzweig, Lev.6, Kat. No: 168-174, 5.

²²² Walters, 142-156.

²²³ Broneer, *Terracotta Lamps*, 83-87.

²²⁴ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Res. Q1329, 88.

²²⁵ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Res. Q2472, 296.

ışığında form ve bezeme olarak baktığımızda Kat No. 13'ün İ.S. I. yy'ın ikinci yarısına tarihlendirilmesinin uygun olduğu kanaatindeyiz.

Kat No. 14; dairesel gövdeli, konkav discusslu bir kandildir. Diskus içe doğru hafif eğilimlidir ve etrafı iki sıra kabartma bantlarla çevrelenmiştir. Omuz üzerine sonradan applike edildiği anlaşılan kulp kırıktır. Discus üzerinde sıkışan iki el betimi yer alır. Bunun anlamı genelde bir anlaşma ya da barışı işaret etmesidir. El betiminin hemen alt tarafında küçük doldurma deliği bulunmaktadır. Öne doğru çıkıntı yapmış, yuvarlak ve küçük bir burnu vardır. Burnun üzerinde küçük fitil deliği yer alır. Kısa boyun kazıma bir çizgi ile gövdeden ayrılır. Discus ve burun arasında küçük ve yuvarlak bir hava deliği vardır. Düz ve orta genişlikte bir kaide ile sonlandırılmıştır. Aynı şekilde burun yapısına sahip kandiller, Perlzweig tarafından U şekilli burun grubuna dahil edilmiştir. Kat No. 14, form olarak Atina Agorası'nda²²⁶ bulunan bir eserle hemen hemen aynı form özellikleri göstermektedir. Discus etrafındaki yivler, burnun bir çizgi ile gövdeden ayrılması, omuz üzerinde yer alan kulp, yuvarlak formları benzerdir. Perlzweig bu grupta yer alan kandilleri İ.S. I. yy'ın ikinci yarısına ve İ.S. II. yy'ın erken dönemlerine vermiştir.

Kandilimizin discussunda işlenen el motifi Yunanlı Tanrı Hermes ile ilintilidir. Bu motifin aynı zamanda bir antlaşma ya da barışı işaret ettiği de söylenmektedir. Bailey bu figürün Roma Döneminde Vespasian (İ.S. 69-79) sikkelerinde sıklıkla karşımıza çıktığını savunur²²⁷. Gerek form gerekse de üzerinde işlenen konu bakımından Afyon Arkeoloji Müzesi örneğini, İ.S. I.yy'ın sonları ile İ.S. II. yy'ın başlarına tarihlemek uygun olacaktır.

Kat No.15; bu grup altında incelenen bir diğer örneğimizdir. Dairesel gövdeli örneğimizin yuvarlak discussu içe doğru hafif eğilimli bir yapıdadır. Discussun etrafı kabartma daire ile çevrelenmiştir. Dar omuz üzerinde yumurta dizisi bezemesi gözlemlenirken; eserimiz ince yassı bir kulba sahiptir. Oldukça küçük olan doldurma deliği tam ortada değil sol alt kısımda verilmiştir. Discus ile burun arasında ki bölgede küçük dikey bir havalandırma deliği bulunur. Küçük ve yuvarlak burun üzerinde fitil deliği yer alır. Küçük düz bir taban ile sonlanan kandilimizin discussu üzerinde bir Nereid işlenmiştir. Boğa benzeri efsanevi bir hayvan üzerinde sağa doğru hareket eder

²²⁶ Perlzweig, Res. 176, 88.

²²⁷ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Res. Q1299,Q1280, 48-49.

vaziyette verilen Nereid çıplak yapılmıştır. Nereid'in elinde tuttuğu kumaş hareketin hızından dolayı içi hava dolmuş bir şekilde işlenmiştir. Mitolojide Nereidler, Nereus ve Doris'in elli kızına verilen isimdir. Ege denizinde Knidos adasında, denizin dibinde bir mağarada yaşarlarmış. Yunus balıkları ve efsanevi deniz varlıklarıyla birlikte yüzüp eğlenirlermiş²²⁸.

Bailey, Kat. No. 15'in omzu üzerinde yer alan süslemeleri yumurta dizisinden etkilenecek yapılan, yarım daire halkalar içindeki yuvarlak noktalar olarak tanımlar²²⁹. Walters ise bu tür süslemeleri yumurta desenli olarak tanımlamaktadır²³⁰. Bailey bu grupta yer alan eserlerin Claudius'un (İ.S. 41-54) geç dönemlerinden Trajan'ın (İ.S. 98-117) erken dönemlerine kadar görüldüğünü ifade etmektedir. Bezeme açısından bir benzerini yine Biritiş Museum katalogunda yer alan bir eserde bulabiliriz²³¹. Bailey bu eseri Vespasian (İ.S. 69-79) dönemine tarihlenir. Hellman tarafından incelenen bir eserde ise elinde bir parça kumaş tutan Nereid figürü, efsanevi deniz hayvanının üzerinde sola doğru ilerler vaziyettedir²³². Gerek form gerekse de bezeme olarak düşündüğümüzde Kat. No. 15, İ.S. I. yy'ın ikinci yarısından olmalıdır.

Kat No.16; ovoid gövdeli, oval ağız yapısına sahiptir. Halka kulp kandile sonradan ilave edilmemiş kandil ile tek parça halinde üretilmiştir. Kulbu kırık olan kandilimizin discusu daire formlu, hazneye doğru hafif konkavdır. Çevresi yükseltilecek insize bir çizgi ile çevrelenmiştir. Discus üzerinde yağ deliği bulunur ayrıca ağız kenarına yakın tarafta hava deliği açılmıştır. Ağız oval formludur kısa bir boyna sahiptir. Ağız üzerinde küçük bir fitil deliği yer alır. Fitil deliğinin etrafında yer yer yanık izleri gözlenir. Kaidesi düz olarak bırakılan kandilin tabanı kazıma bir çizgi ile çevrelendirilmiştir.

Discus üzerinde baskı tekniği ile bir amphora betimlenmiştir. Amphora bilindiği gibi, Panathenaia bayramlarında ödül kazananlara armağan olarak verilen içinde zeytinyağı bulunan bir kaptır. Muhtemelen spor müsabakalarında ya da düzenlenen herhangi bir yarışmada ödül kazanan birini temsil etmektedir²³³. Atina Agorası'ndan

²²⁸ Grimal, 538-539; Erhat, 216.

²²⁹ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Res. Q1206,1207,1208,1209, 296-297.

²³⁰ Walters, Res. 1069,1074, 161.

²³¹ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, Res. Q886, 166.

²³² Hellman, *Lampes Antiques II*, Res. 47-48, 16.

²³³ Öztürk, 35; Barın, 1995, s. 74.

bulunan bir kandil ile Kat. No. 16, form ve discusta işlenen konu bakımından benzerdir. Bu formda ki kandillerin İ.S. I. yy ortasından İ.S. II yy sonuna kadar kullanımının devam ettiği söylenebilir²³⁴. Karşılaştırma yapabileceğimiz bir diğer eser ise Aydın Müzesi'nde yer almaktadır. Sözü edilen örnek, İ.S. I. yy'ın ikinci yarısına verilmiştir²³⁵. İncelenen eserler ışığında kandilimizi İ.S I.yy'ın ikinci yarısına tarihlendirmek uygun görülmektedir.

Dairesel bir gövdeye sahip olan Kat No.17, yuvarlak bir discusla şekillendirilmiştir. Kulbu tutamak şeklinde deliksiz olarak yapılmıştır. Discusun etrafını çift sıra yiv çevreler. Düz tabanlı örneğimizin discusu üzerinde sekiz yapraklı kalp şeklinde yapılmış rozet bezemesi yer alır. Bu şekilde yapılan rozetler yonca yaprağı olarak da adlandırılır. Rozet bezemesi BMC III'de yer alan kandillerde de karşımıza çıkar²³⁶. Kat No. 17 ile Burdur Müzesi'nde yer alan bir örnek,²³⁷ discus bezemesi, form, kulp ve burun yapıları bakımından büyük ölçüde paralellik gösterir. Aralarındaki fark ise karşılaştırdığımız eserde omuz üzerinde yumurta dizisinin yer almasıdır. Afyon Arkeoloji Müzesi örneğinde omuz üzerinde herhangi bir betim bulunmamaktadır. Burdur Müzesi'nde yer alan eser tarih olarak İ.S. I.yy'ın son çeyreği ile İ.S. II. yy'ın ilk dönemlerine verilmiştir. Bu tarihler göz önünde bulundurulduğunda Afyon Arkeoloji Müzesi örneğini, İ.S. I.yy'ın son çeyreği ile İ.S. II. yy'ın ilk çeyreğine vermek uygundur.

Açık kahverengi hamurdan şekillendirilen Kat 18; dairesel bir gövdeye sahiptir. Yuvarlak yapılı olan discus iç bükey yapılmıştır ve üç sıra kabartma yiv ile çevrelenmiştir. Kısa ve yuvarlak olan burnun üzerinde küçük fitil deliği yer alır. Keskin hatlı yapılan omuz üzerinde deliksiz yassı kulp konik biçimde yükselir. Taban ise düz ve küçük bırakılmıştır. Discus üzerinde boğa betimi yer alır. Boğa sağa yönelik şekilde ayakta tasvir edilmiş neredeyse discustaki tüm alanı kaplamıştır. Boğanın bastığı zemin kabartmalı bir çizgi ile belirtilmiştir. Doldurma deliği tam ortada değil boğanın ön ayaklarının hemen yanında verilmiştir. Omuzlar ise bezemesiz bırakılmıştır.

²³⁴ Perlzweig, Res. 172.

²³⁵ Barın, *Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, Kat. No. 43, 26.

²³⁶ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Res. Q2749, 2750, Q2751, Q2752, Q2758, Q2761, Q2763, Q2780, Q2782, Q2823, Q2899, Q2900, Q2904, Q2971, Q2978, Q2979, Q2980, Q2981, Q2978.

²³⁷ Metin, *Kbyra Kandilleri*, Res. K99, 123-125.

Boğa betimi Antik Çağda birçok tanrıyı tasvir etmektedir. Boğa Tanrıların kutsal hayvanı, Zeus'un Europe'ı kaçırmak için büründüğü kılık, aynı zamanda adak hayvanı olarak da sıkça karşımıza çıkmaktadır²³⁸. Kandilimizin discusu üzerinde betimlenen boğa figürü Bailey tarafından sınıflandırılmıştır²³⁹. Sıkça karşımıza çıkan boğa figürü kimi zaman koşar vaziyette²⁴⁰ kimi zaman stilize, ya da sadece boğa başı şeklinde²⁴¹ yapılmıştır. Biritish Museum kataloğu'nda yer alan bir eserle²⁴² bizim eserimizde işlenen boğa figürü uyum içerisindedir. İkisi de sağa dönük bir şekilde ayakta işlenmiş ve durağan bir yapıda verilmiştir. Boynuzlar oldukça güçlü ve kafalar belirgin şekilde bir işçiliğe sahip olan hayvanların kuyrukları havada verilmiştir. Bailey, Biritsh Museum katalogunda yer alan eserin muhtemelen Claudius Dönemine (İ.S. 41-54) ait olduğunu ve bu tip işlenen boğaların Efes'te yaygın olduğunu belirtir. Loeschcke'nin efsanevi yaratıklar ve hayvan betimleri başlığı altında incelediği eserler arasında yer alan bir örnek ile Kat No. 18'de işlenen konu benzerdir. Loeschcke ise bu betimlemenin Claudius Dönemi (İ.S. 41-54) sonrasına ait olduğunu belirtir²⁴³. Kat No 18'in formu ve üzerindeki boğa betimi, Burdur Müzesi'nde yer alan bir eserle²⁴⁴ neredeyse bire bir aynıdır. Bu eser Metin tarafından İ.S. I. yy'ın sonları ile İ.S. II. yy'ın ortalarına tarihlendirilmiştir. İncelediğimiz eserler göz önüne alındığında benzer örnekler ışığında eserimizi İ.S. I. yy'ın sonu İ.S. II. yy ortasına tarihlendirmek uygun olacaktır.

Kat No. 19, tabana doğru daralan dairesel gövdeye, yivli bir kulba ve yuvarlak discusa sahiptir. Kandilimizin doldurma deliği discusun merkezinde yer alır ve discus kısmı içe doğru hafif konkav yapar. Discusun etrafı kabartma bantla çevrelenerek omuzdan ayrılması sağlanmıştır. Omuz üzerinde dört adet kabartma nokta vardır. Burun ile discus arasında sığ bir kanal bulunmaktadır. Yağ deliği ile fitil deliği arasında dikey hava deliği yer alır. Eserin öne doğru hafif çıkıntı yapan, küçük ve yuvarlak bir burnu vardır. Burnun üzerinde küçük bir fitil deliği yer alır. Geniş ve düz bir taban ile sonlanan kandilimizin discusu üzerinde üç adet kabartma mask tasviri bulunmaktadır.

²³⁸ Öztürk, 38; Barın, *Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, 73.

²³⁹ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, 76.

²⁴⁰ Denis Zhuravlev, *Free Light and Light Equipment in the Graeco-Roman World*, BAR International Series 1019, Oxford 2002, Fig.2.

²⁴¹ Hayes, Res. 248.

²⁴² Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Res. Q 3085, 76.

²⁴³ Loeschcke, *Lampen Aus Vindonissa*, Res. 499, 214.

²⁴⁴ Metin, Kbyra Kandilleri, Res. K108, 128.

Bu tip kandillerin en tipik özelliği discus üzerinde konumlandırılmış mask kabartmalarıdır. Bu tarzda yapılan kandillerin tiyatro gösterisi sırasında yakılmış olabileceği düşünülmektedir²⁴⁵.

Broneer, Roma ve Erken Hristiyanlık lambaları içinde ele alıp tip XXVII başlığı altında değerlendirdiği bu tip kandillerin üretim merkezi olarak Korinth'i gösterir. Başta Yunanistan olmak üzere birçok merkeze ihraç edildiğini bunun yanı sıra yerel atölyelerde de taklit üretiminin yapıldığını belirtmiştir. Tarih olarak ise genelde İ.S. II. yy'a işaret eder²⁴⁶. Broneer'in incelediği kandil ile Afyon Arkeoloji Müzesi örneği form olarak benzerlik taşımaktadır. Farklı olarak bizim eserimizde discusun etrafı kabartma bir bant ile çevrilmiş bu bant burna yakın kısımda açılarak küçük bir açıklık oluşturmuştur. Broneer'in incelediği eserde²⁴⁷ discusun çevresini saran banttın sonra sığ bir kanal yapılmıştır²⁴⁸ Broneer gibi Bailey'de üretim merkezi olarak Korinth'i göstermiştir. Grup III(f) ii dramatik mask adı altında incelediği eserlerde, Res. Q 2073'te üç Mısırlı tipte mask, Res. Q 3242'de bir genç, bir yaşlı, bir köle maskı, Res. Q 3243'te ise üç köle maskı şeklinde karşımıza çıkar. Bizim kandilimizde yer alan yüzler ise genç ve gülen vaziyette verilmiştir. Karşılaştırma örnekleri ışığında Kat No. 19'un İ.S. II. yy'a tarihlenmesi doğru olacaktır.

2.7. KÜÇÜK KALP BURUNLU KANDİLLER

Bu grupta incelediğimiz tek örneğimiz olan Kat No. 20'nin; tabana doğru daralan küresel gövdesi vardır. Discus konkav bir yapı gösterir. Discusun etrafını iki sıra kabartma bant çevreler, dar omuz bezemesiz bırakılmıştır. Discus üzerinde ise bir kantaros ve içinden her iki yana sarkan asma filizleri betimlenmiştir. Kandilimizin üzerinde yer alan kantharos sahnesi, birçok kandilin discus sahnesinde karşımıza çıkar²⁴⁹. Üst kısımda küçük bir doldurma deliği ve onunla aynı büyüklükte yapılmış yuvarlak hava deliği yer alır. Alt kısımda burna yakın bölgede ise dikey çizgi şeklinde ikinci bir havalandırma deliği yer alır. Küçük kalp şeklinde olan burnun üzerinde

²⁴⁵ Metin, Kbyra Kandilleri, 59-60.

²⁴⁶ Broneer, *Terracotta Lamps*, 90-91.

²⁴⁷ Broneer, *Terracotta Lamps*, 90-91.

²⁴⁸ Broneer, *Terracotta Lamps*, Res. 702.

²⁴⁹ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Fig.56, 50.

yuvarlak küçük fitil deliği bulunur. Düz kaide üzerinde Grekçe bir yazıt yer alır; “AHMOCOOMOYC”.

Kalp burunlu kandiller, bu ismi burunlarının üzerinde bulunan kalp biçimli plastik bir kabartmadan alır²⁵⁰. Bailey kalp burunlu kandilleri İ.S. II. yy ve İ.S. III. yy’ın ilk yarısına verir²⁵¹. İncelediğimiz eser, gerek formu gerekse kulpsuz olması bakımından Broneer’in Tip XXII²⁵² başlığı altında incelediği örneklerle ile karşılaştırılabilir. Tip XXII Korinth’de ele geçen Roma Dönemi’ne ait örneklerdir. Tip XXII’nin erken örneklerinde kaide halkası yapılmıştır. Sonraki dönemlerde ise tabanı düz bir şekilde sonlandırılmıştır. Broneer bu tip kandilleri İ.S. II. yy sonuna tarihlenir. Kat No. 20’yi Royal Ontario Museum’da yer alan bir eserle²⁵³ karşılaştırdığımızda bezeme açısından bazı farklılıklar olsa da burun yapıları, kulpsuz oluşları, yuvarlak gövdeleri, omuz yapıları oldukça benzerdir. Söz konusu eserde discus sahnesi olarak bir geyik betimlenmiş ve omuz üzerinde de bir süsleme olduğu gözlenmektedir. Tarsus üretimi olduğu düşünülen bu eser Hayes tarafından İ.S. II. yy’a tarihlenir. Heimerl, 9g (per.) grubu içerisinde incelediği kalp burunlu kulplu kandillerin, İ.S. II. yy’ın ilk yarısından olduğunu belirtir²⁵⁴. Perizweig ise kısa kalp burunlu bu kandilleri İ.S. II. yy’ın ikinci yarısı ve erken III. yy’a verir²⁵⁵. Kat No. 20’yi yine aynı burun yapısına sahip olması ve üzerindeki kantharos betimi bakımından Paris Milli Kütüphanesi katalogunda yer alan Res. 308 ile karşılaştırabiliriz, Hellman bu eserin Kuzey Afrika üretimi olduğunu savunur ve esere tarih olarak İ.S. II. yy’ı önerir²⁵⁶. Konya Arkeoloji Müzesinde yer alan bir kandille²⁵⁷ Afyon Arkeoloji Müzesi örneği uyum içerisinde. Arar bu kandili İ.S. II. yy’a tarihlenmiştir. Bu veriler ışığında incelenen eserimizi en erken İ.S. II. yy sonuna – en geç İ.S. III. yy’ın ilk yarısına verebiliriz.

²⁵⁰ Barin, *Aydın ve Milet Müzesi’ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, 53.

²⁵¹ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Fig.160, 330.

²⁵² Broneer, *Terracotta Lamps*, Fig. 41.

²⁵³ Hayes, Res. 297.

²⁵⁴ Andreas Heimerl, *Die Römischen Lampes Aus Pergamon*, Deutsches Archäologisches Institut, Pergamenische Forschungen, Band 13, Walter de Gruyter, Berlin-Newyork 2001, Res. 400,403,422,451, 130-135.

²⁵⁵ Perizweig, Res. 143, 85.

²⁵⁶ Hellmann, *Lampes Antiques II*, Res. 308, 60.

²⁵⁷ Arar, Res. 10, 25.

2.8. PALMET KULPLU KANDİLLER

Palmet kulplu kandillerde, dikey halka kulp üzerine palmetler yerleştirilerek daha estetik bir görünüm elde edilmesi amaçlanmıştır²⁵⁸. Palmet kulplu kandillerin üretimine İ.S. I.yy'da başlanmış, İ.S. II. yy'ın ortalarından sonra Efes, Milet, Sardes ve Sagalassos dışında birçok merkezde kullanımı sona ermiştir. Kibyra kentinde ise durum daha farklıdır. Palmet kulplu kandillerin kullanımı bu kentte İ.S. VII. yy'a dek devam etmiştir. Çoğu kazılarda kulplarının kırık ele geçmesi nedeniyle, tüm örnekleri bulmak oldukça zor olmuştur. Kulp ve gövde yapısında da yeterli tipoloji izlenmediğinden tarihlendirmeler zor olabilmektedir²⁵⁹. Üretim merkezi olarak Efes²⁶⁰, Kyzikos²⁶¹, Pergamon²⁶², Milet, Kibyra²⁶³, Suriye²⁶⁴, K. Afrika gibi merkezleri gösterebiliriz.

Bu grupta incelenen ilk eser olan Kat No. 21, ovoid gövdelidir, içe doğru konkav yapan discussun üzerinde küçük yuvarlak bir doldurma deliği yer alır. Discussun etrafında iki sıra halka bulunmaktadır. Öne doğru uzatılmış burnun her iki yanında kısa volütler yer alır. Burun üzerine küçük yuvarlak fitil deliği yapılmıştır. Düz etrafı iki sıra çizgi ile belirtilmiş bir taban ile son bulan eserin kulbu, gruba adını veren palmet şeklinde işlenmiştir.

Royal Ontario Museum'da bulunan ve Mısır üretimi olarak adlandırılan bir kandil²⁶⁵ ile bizim eserimizin palmet kulpları benzerdir. Hayes bu kandili İ.S. I yy'a tarihlendirmiştir. Kandilimizin bir diğer benzeri, Burdur Müzesi'nde²⁶⁶ bulunmaktadır. Metin bu kandili, yarım volüt burunlu palmet kulplu kandiller grubu altında incelemiştir. Afyon Arkeoloji Müzesi ile benzer noktaları, oval formları, burnun her iki yanında yer alan volütler, discussun iç içe dairelerle çevrelenmiş olmasıdır. Farklı yönleri ise karşılaştırdığımız eserin discussunda on üç yapraklı palmet bezemesi yer alırken, bizim eserimizde herhangi bir bezeme bulunmamasıdır. Ayrıca palmetlerin işlenişleri de birbirinden farklıdır karşılaştırdığımız eserde palmet daha stilize

²⁵⁸ Öztürk, 52.

²⁵⁹ Hüseyin Metin, "Kbyra'dan Bir Grup Palmet Kulplu Kandil", Uluslararası Genç Bildirimciler Buluşması, I, *Sempozyum Bildirileri*, Antalya 2009, 228-229.

²⁶⁰ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Res. Q3210.

²⁶¹ Öztürk, 52.

²⁶² Heimerl, Taf. 4, 62-63.

²⁶³ Metin, "Kbyra'dan Bir Grup Palmet Kulplu Kandil", 228-229.

²⁶⁴ Kassab-Sezer, 156.

²⁶⁵ Hayes, Fig. 395, 100.

²⁶⁶ Metin, *Kbyra Kandilleri*, Res. K92, 121-122.

verilmişken bizim eserimizde daha dolgun ve kenarları daha keskin işlenmiştir. Tarih olarak İ.S. I.yy volütlerin en yaygın olduğu dönemdir. Oval formlu kandiller ise İ.S II. yy'da yaygındır. Bu bağlamda Metin, Burdur Arkeoloji Müzesi örneklerine tarih olarak İ.S I. yy. sonları ve II. yy başlarını vermiştir. İncelediğimiz örnekler ışığında bizde Kat No. 21'i İ.S. I. yy sonları ve İ.S. II yy başlarına tarihlendirebiliriz.

Kat No. 22'de incelediğimiz kırmızımsı kahverengi hamurdan şekillendirilen kandilimiz, Kat No. 21 gibi ovoid gövdeli yapılmıştır. Discus içe doğru çok hafif konkavdır. Discus üzerinde küçük yuvarlak doldurma deliği bulunmaktadır. Geniş omuzlar eğilimli, burun öne doğru uzatılmıştır. Burun üzerinde küçük yuvarlak fitil deliği yer alır. Kulbu iki lobdan oluşan yaprak şeklinde yapılan kandilimizin tabanı düz bir şekilde son bulur. Metin bu kandilleri düz burunlu yaprak kulplu kandiller grubu içerisinde inceler ve tarih olarak İ.S. I. yy.sonu İ.S. II. yy'a verir²⁶⁷. Biritish Museum katalogunda bulunan benzer bir kandili inceleyen Walters, tarih olarak İ.S. II. yy'ı uygun görmüştür²⁶⁸. Heimerl form açısından Kat No. 22 ile benzer bir örneği²⁶⁹ İ.S. II. yy'a tarihlendirmiştir. Kulp açısından karşılaştırdığımız da ise; Perlzweig Atina Agorası'ndan ele geçen benzer bir kandili İ.S. I. yy ortasına verirken, Royal Ontario Museum'da bulunan bir kulp parçası, Hayes tarafından İ.S. I. yy sonu ve İ.S. II. yy'a tarihlendirmiştir. Sonuç olarak, kandilimizin en erken İ.S. I. yy sonu – İ.S. II. yy' a tarihlendirilmesi uygun olacaktır.

Kat No. 23, palmet kulplu kandiller içerisinde yer alan son örneğimizdir. Kat.21 ve Kat 22'den daha geç bir döneme tarihlendirilmiştir. Oval formlu ve basık haznelidir. Discus ve burun arasında kanallı bir geçiş bulunmaktadır. Discus üç sıra kabartma daire ile çevrelenmiştir. Hafif eğilimli bir omuza sahiptir. Yuvarlatılmış burun üzerinde geniş bir fitil deliği bulunur. Discus üzerinde rozet motifi yer alır. Kulp gövde ile tek parça halinde üretilmiştir. Kandilin kulbunu oluşturan palmet plastik bir görünümüdür. Palmet yaprağının ortasında belirgin bir yaprak damarı mevcuttur, bu damarların devamını oluşturan sarmaşık dalları sağ ve sol omuz üzerine yayılır. Sarmaşık dalları üzüm salkımlarıyla sonlandırılmıştır. Omuz ve burun kısmında kabartma noktalar yer

²⁶⁷ Metin, *Kbyra Kandilleri*, Res. K166,K167,K168,K169, 141.

²⁶⁸ Walters, Fig. 83, 71.

²⁶⁹ Heimerl, Taf. 4, 62-63.

alır. Plastik halka kabartmalı kaidede ayak motifi (plenta pedis) bulunmaktadır. Bu işaret daha çok Batı Anadolu atölyelerinde kalite sembolü olarak kullanılmıştır.

Kat No.23'ü karşılaştırabileceğimiz en yakın örnekler; Metin'in Kibyra kandilleri içerisinde incelediği Resim 7, 8 ve 9 numaralı kandillerdir²⁷⁰. Ovoid form, burun ve discus arasındaki kanallı yapı, discusun etrafının kabartma daireler ile çevrelenmiş olması, omuzda yer alan sarmaşık dal ve üzüm salkımı şeklindeki süsleme elemanları bakımından benzerdir. Tek fark, bizim eserimizde palmet ortasında çok belirgin bir damar varken, karşılaştığımız eserlerde bu damar yer almamaktadır. Metin bu eserleri İ.S. 550-650 yıllarına tarihlendirilmiştir. İncelenen kandiller ışığında eserimizi İ.S. VI. yy ortası- İ.S. VII. yy. ortasına tarihlendirmek doğru olacaktır.

2.9. KAYIK GÖVDELİ KANDİLLER

Kayık gövdeli kandillerde discus yoktur. Diskoid gövde üzerinde yalnızca yuvarlak yağ deliği yer almaktadır. Ağız kısmı hafif çıkıntı şeklinde yukarıya kaldırılmış ve ucu sivriltilmiştir.

Kat No.24 ve Kat No. 25; bu grubu oluşturan iki örnektir. Kandillerimizin kayık şekilli gövdesi diskoid formludur. Gövde oldukça eğimli ve koniktir. Kulp yukarı çekilmiş, yuvarlatılmış konik biçimlidir. Ortada yer alan geniş ve yuvarlak yağ deliğinin etrafı plastik bantla çevrilidir. Bu banttan hemen sonra omuz kısmı başlar. Öne doğru uzatılmış sivri ağzın üzerinde geniş bir fitil deliği yer alır. Fitil deliği ile yağ deliği arasında birbirine paralel konumda üç tane kabartmalı yiv yer alır. Eserlerimiz kabartmalı bir kaide ile sonlanır.

Cardaillac²⁷¹ Kuzey Afrika'dan ele geçen form açısından benzer kandilleri İ.S. III. yy sonu İ.S. IV. yy'a tarihler. Konya-Ereğli Müzesi'nde bulunan benzer formdaki bir kandil de İ.S. IV. yy'a tarihlenmiştir²⁷². Tarsus-Donuktaş Kazıları'nda ele geçen ve Afyon Arkeoloji Müzesi örneğiyle aralarında form açısından bağlantı kurabileceğimiz bir eser²⁷³ Baydur tarafından İ.S. III-IV yy aralığında değerlendirilmiştir. İncelenen tüm

²⁷⁰ Metin, "Kbyra'dan Bir Grup Palmet Kulplu Kandil", Res.7,8,9.

²⁷¹ Cardaillac, Fig. 133, 105.

²⁷² Coşkun, Res. 13.

²⁷³ Nezahat Baydur, "Tarsus- Donuktaş Kazısı1990" *K.S.T.*, XIII, Cilt II, Çanakkale 1991, Res. 20, 311.

eserler ışığında Afyon Arkeoloji Müzesi örnekleri olan Kat No. 24 ve Kat No. 25, İ.S. IV. yy'dan olmalıdır.

2.10. ÇİFT BURUNLU KANDİLLER

Kandiller genellikle tek burunlu yapılmıştır. Bazı örneklerde iki ya da daha fazla burun görülmektedir. Çift burunlu olanlara “bilychnic” ve çok burunlulara “polymxus” denilmektedir²⁷⁴. Çift burunlu kandiller Tiberius döneminde (İ.S. 14-37) oldukça yaygın olarak kullanılmışlardır. İ.S. I.ve II. yy'da da sevilerek kullanımı devam etmiştir.

Çalışmamızda çok burunlu kandillere örnek gösterebileceğimiz tek bir örnek mevcuttur. Kat No. 26'da incelenen kahverengi hamurdan şekillendirilen kandilimiz bu gruba girer. İki burun arası yay biçiminde bir görünüme sahiptir. Her iki ağızda da küçük yuvarlak bir fitil deliği yer alır. Küçük diskusu konkav bir yapıya sahiptir. Discusun tam merkezinde küçük, yuvarlak bir doldurma deliği bulunmaktadır. Discus üzerinde dikine çizgilerden oluşan basit bir bezeme vardır. Dar omuzlarda herhangi bir bezeme yoktur. Küçük halka kaidenin tam ortasında yuvarlak daire kabartması bulunmaktadır. Yaptığımız tüm araştırmalar sonucunda kandilimize birebir benzeyen bir eserle karşılaşmadık bu yüzden en çok benzeyen eserleri inceleyeceğiz. Vindonissa katalogunda yer alan çift burunlu kandilleri incelediğimizde bunlardan ilki²⁷⁵ Tip III içerisinde yer alan volütlü bir kandildir. Diğer çift burunlu kandil²⁷⁶ ise oval bir form gösterir ve araştırmacı bunu da Tip VII a içerisinde inceler. Hayes çift burunlu bu kandilleri, kurbağa görünümlü kandillerin geç versiyonları olarak tanımlar²⁷⁷. Karivier²⁷⁸, bu tipteki kandilleri uçurtma gövdeli olarak adlandırır ve İ.S. V. yy ortasına tarihler. Perlzweig bu tipe giren kandilleri İ.S. geç IV. yy. –İ.S. erken V. yy olarak ele almıştır²⁷⁹. Milet Müzesi'nde yer alan, Kat No. 26'yı andıran eser İ.S. IV-V. yy'a

²⁷⁴ Walters, 2.

²⁷⁵ Loeschcke, Lampen Aus Vindonissa, Res. 321.

²⁷⁶ Loeschcke, Lampen Aus Vindonissa, Res.648, 47-48.

²⁷⁷ Hayes, Res. 397, 100.

²⁷⁸ Arja Karivier, *The Athenian Lamp Industry In Late Antiquity*, Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens, Vol. 5, Helsinki 1996, Pl. 44, 240.

²⁷⁹ Perlzweig, Res. 2025, 158.

tarikhlenmiştir²⁸⁰. Sözü edilen örnekler yardımıyla kandilimizi en erken İ.S. IV. yy sonuna, en geç İ.S. V. yy'ın ortasına tarihleyebiliriz.

2.11. HRİSTİYANLIK KANDİLLERİ

Oval gövdeler, genelde süslü yapılan discuslar, üzerlerinde yer alan Hıristiyanlıkla ilgili semboller; haçlar, palmyeler, rozetler, dalga motifleri, sarmaşık dallar bu grubun tipik özelliğidir.

Bu grupta yer alan ilk kandilimiz kirli sarı renkte hamurdan şekillendirilen Kat No. 27; ovoid bir gövde yapısına sahiptir. Yuvarlak discusun merkezinde doldurma deliği yer alır. Doldurma deliğinin etrafı hafif çukurlaştırılmıştır. Dört yiv şeklinde iç içe daireler şeklinde yapılan çizgiler discus bezemesini oluşturmaktadır. Ayrıca discus içerisinde bir adet küçük yuvarlak havalandırma deliği vardır. Omuz üzerinde rölyef halinde kıvrımlı asma dalları ve nokta halinde üzüm taneleri betimlenmiştir. Omuz üzerinde yükselen delikli kulp, şeritler ile üç parçaya bölünmüştür. Öne doğru uzayan burnun ucunda yuvarlak fitil deliği yer alır. Burun üzerinde dört adet oval biçimli bezek yapılmıştır. Halka taban iki daire yiv ile çevrelenmiştir. Tabanın tam ortasında ise plenta pedis yer alır. Burun ve kulp altlarına çentikler atılmıştır. Brants²⁸¹ Tip 28 adı altında incelediği benzer eserleri İ.S. IV-V yy'a vermiştir. Efes üretimi olan ve İ.S. V. yy'a verilen bir kandil²⁸² form açısından bizim kandilimize oldukça yakındır ayrıca her ikisinin tabanında da plenta pedis yer almaktadır. Kat No. 27, Burdur Müzesi'nde yer alan bir başka eserle²⁸³ de ortak yönler taşımaktadır. Metin, burun üzerinde yer alan bezemeyi dil motifi olarak tanımlar ve bu eseri İ.S. IV. yy'ın 2. yarısı ve İ.S.V. yy'a tarihler. Sonuç olarak Kat No. 27'yi İ.S. IV-V. yy'a tarihlemek uygun olacaktır.

Kat No. 28'in; gövdesi tabana doğru daralır ve çift konik bir yapı sergiler, yuvarlak geniş discusu içe doğru hafif konkav yapar ve etrafı plastik bir bantla çevrelenmiştir. Discusun üst tarafında küçük yuvarlak doldurma deliği yer alır ayrıca küçük bir havalandırma deliği de yapılmıştır. Eğilimli olan omuz üzerinde nokta sırası yer alır. Omuz üzerine yükselen kulp deliksiz yapılmıştır. Öne doğru uzatılmış burnun

²⁸⁰ Barın, *Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, Kat. No. 103, 50.

²⁸¹ Brants, Pl.8, Res. 1126.

²⁸² Perizweig, Pl.10, Res. 350.

²⁸³ Metin, Kbyra Kandilleri, Res. K 608, 599.

ucunda geniş yuvarlak fitil deliği bulunur. Eserimiz halka bir taban ile son bulur. Discus üzerinde Leda²⁸⁴ ve kucağında kuğu figürü yer alır. Figürler deformasyona uğradığı için çok belirgin değildir.

Form olarak Kat. No. 28'e benzer kandiller, Walters tarafından Hristiyanlık lambaları grubu içerisinde ele alınır²⁸⁵. Hayes²⁸⁶ ise Kat No. 28 ile aralarında form ve bezeme yönünden benzerlikler bulunan eseri Efes üretimi olarak belirtmiştir. Her iki eserin de omzunda yer alan nokta bordürler birbirine benzerdir. Hayes, tarih olarak İ.S. V. yy'ı gösterir. Hübinger ise incelediği eserini, İ.S. V ve VI. yy'a tarihlemiştir ve kandilin Efes üretimi olabileceğini belirtmiştir²⁸⁷. Brants etrafı tek sıra kabartma yivli bu kandilleri İ.S. VI. yy'a tarihlemiştir²⁸⁸. Garnett Kat No. 28'e form açısından benzer bir eseri, İ.S. V. yy'ın geç dönemlerine verir²⁸⁹. Kabalar Kazısı'nda bulunan bir kandil de Afyon Arkeoloji Müzesi örneğiyle form açısından benzerdir²⁹⁰. Kandilimiz, Burdur Müzesi'nde yer alan üç örnekle²⁹¹ hem bezeme hem de form açısından birbirleriyle uyum içerisinde. Metin bu kandilleri İ.S. VI. yy'a vermiştir. Bu bağlamda eserimizi İ.S. VI. yy'a tarihlendirmek uygun olacaktır.

Sarı renkli hamurdan şekillendirilen Kat. No. 29 bir önceki eser olan Kat No. 28 gibi ovoid gövdelidir. Gövde tabana doğru daralır ve çift konik bir yapı sergiler. Yuvarlak geniş discusu içe doğru hafif konkav bir yapıdadır ve etrafı kabartma bant ile çevrelenmiştir. Discus alanında birbirine simetrik olarak yapılmış sekiz yapraklı rozet motifi yer alır. Merkezinde yuvarlak küçük doldurma deliği bulunur. Üçgen kulp omuz üzerinde yükselir, kulp deliksiz yapılmıştır. Öne doğru uzayan burnun ucunda geniş yuvarlak bir fitil deliği bulunur. Burun ve omuz üzerinde birbirini takip eden yatay ışınsal motifler yer alır. Kandilimiz halka taban ile son bulur. Burnun hemen altında

²⁸⁴ Bkz. Efsaneye göre Zeus, Leda'ya aşık olmuş ve bir kuğu kuşu biçiminde ona yanaşmış, Leda da bir yumurta yumurtlamış, yumurtadan iki ikiz çocuk çıkmış; Zeus'un dölleri olan Helene ile Kastor ve Tyndareos'un çocukları olan Klytimestra ile Polydeukes.

²⁸⁵ Walters, Pl. XXXVI, 198-202.

²⁸⁶ Hayes, Taf. 36, Res. 295, 71.

²⁸⁷ Hübinger, Taf. 29, Res. 233, 123-124.

²⁸⁸ Brants, Res. 1129.

²⁸⁹ Karen Garnett, "Late Roman Corinthian Lamps from the Fountain of the Lamps", *Hesperia*, Vol. 44, No. 2, Pl.43, Res. 32, 200.

²⁹⁰ Semih Tulay, "Kabalar Kurtarma Kazısı 1989", *I. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara 1991, Res. 12, 29-30.

²⁹¹ Metin, *Kbyra Kandilleri*, Res. K439,K440,K441, 194-195.

ikişer yatay çizgi betimi vardır. Altta halka tabandan kulba kadar dik kabartma bir çizgi yer alır.

Afyon Arkeoloji Müzesi örneği, Burdur Arkeoloji Müzesi'nde yer alan bir eserle²⁹², neredeyse bire bir benzerdir. Ayrıca British Museum'da yer alan bir örnekle²⁹³ de benzer form özellikleri gösterir. Yine Konya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan bir kandille²⁹⁴ discus bezemesi, form ve omuzda yer alan enine çizgiler bakımından ortak yönler taşır. Konya Arkeoloji Müzesi'ndeki örnek ise İ.S. III. yy sonu- İ.S. IV. yy başına verilirken, Burdur Müzesi'ndeki örnek İ.S. VI. yy'a verilmiştir. Aydın Müzesi'nde yer alan bir örnek İ.S. V-VI. yy'a tarihlenirken²⁹⁵, Bailey tarih olarak İ.S. 500-600 yılları arasını verir. Tüm bu çalışmalar dikkate alındığında eserimizi İ.S. VI. yy'a tarihlemek doğru olacaktır.

Kat No. 30; geç dönem kandillerindedir. Oldukça kaba ve özensiz yapılmıştır. Ovoid gövdeli bir kandildir, geniş konik bir şekilde yuvarlatılmıştır. Üst ve alt gövde keskin bir açı yapar. Discusun neredeyse tamamını kaplayacak şekilde, merkezde yuvarlak ve geniş bir doldurma deliği yer alır. Doldurma deliğinin etrafı kabartma bir bant ile çevrelenmiştir. Discusun etrafı da aynı bantla çevrilmiş, bu bant oluk şeklinde burnu da içine alarak devam ettirilmiştir. Omuz üzerinde birbirini takip eder şekilde yatay kabartma ışınsal çizgilerin arasında sivri kulbun çıkıntı şeklinde yükseldiği görülür. Küçük halka dipile sonlanan eserin, kaidesi üzerine ışın demeti yapılmıştır. Kat No. 30, Szentleky tarafından incelenen bir eserle²⁹⁶ form ve bezeme açısından benzer özellikler gösterir. Aralarındaki fark ise bizim eserimizde doldurma deliği oldukça genişken sözünü ettiğimiz eserde doldurma deliğinin küçük verilmiş olmasıdır. Bu kandil Szentleky tarafından İ.S. V. yy'a tarihlenmiştir. Kat No. 30 ile benzerlik taşıyan bir diğer eser Hayes tarafından İ.S. VI. yy'ın son dönemlerine ve İ.S. VII. yy'a tarihlenir²⁹⁷. Benzer örnekler ışığında Kat No. 30 İ.S. VI. yy İ.S. VII. yy'dan olmalıdır.

Gri hamurdan şekillendirilen, Kat No.31, form açısından Kat. 30 a benzerlik gösterir. Ovoid gövdenin burna yakın kısım hafif sivriltilmiş, çıkıntı şeklinde sivri kulbu

²⁹² Metin, *Kbyra Kandilleri*, Res. K591, 214.

²⁹³ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Pl.106, Res. Q3120, 383.

²⁹⁴ Arar, Res. 33, 70-71.

²⁹⁵ Barın, *Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, Kat. No. 94, 102.

²⁹⁶ Szentleky, Res. 247a, 129-130.

²⁹⁷ Hayes, Pl. 41, Res. 346.

ise yükseltilmiştir. Geniş ve yuvarlak bir şekilde yapılmış olan doldurma deliğinin etrafını kalın kabartma bantlar çevreler. Yine aynı şekilde discusun etrafını da aynı şekilde bir bant çevreler. Bu bant burna doğru ilerleyerek oluk şeklinde burnu da içine alarak sonlanmıştır. Burun üzerinde yuvarlak fitil deliği yer alır. Omuz üzerinde ışınal motifler birbirini takip eder. Halka tabanla son bulan eserimizin benzer örneği, bugün Konya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Kat No. 31 ile Konya Ereğli Müzesi'nde yer alan bu örnek, form olarak benzerlik gösterir. Bu eser Coşkun tarafından İ.S. IV-V yy'a tarihlenmiştir²⁹⁸. Paris Milli Kütüphanesi katalogunda yer alan benzer bir örnek Hellmann tarafından İ.S. VI. yy'a tarihlendirilmiştir. Hellmann, kandilin Mısır üretimi olduğunu belirtir²⁹⁹. Mısır'da üretilen eserde kulp yoktur, gövdede yazıt bulunmaktadır. Bizim eserimizin gövdesi ise enine kısa çizgilerle bezelidir. Kat No 31'i, Biritish Museum'da yer alan bir kandille de form açısından karşılaştırabiliriz.³⁰⁰ İncelenen eserler göz önünde bulundurulduğu zaman eserimizi İ.S. VII. yy'a tarihlendirmek uygun olacaktır.

Grubun son örneği olan, Kat No. 32; daire formunda gövdeye sahiptir. Geniş yuvarlak doldurma deliği yükseltilmiştir. Küçük kulp, omuz ortasından doldurma deliğinin üzerine birleştirilmiştir. Kulbun ortası deliksiz verilmiştir ayrıca üst kısımlarda hafif kırılmalar da mevcuttur. Öne doğru uzayan ve hafifçe yükseltilmiş burnun ucunda uzun dikey fitil deliği yer alır. Burnun bir kısmı kırılmıştır. Kandilimiz geniş, düz bir kaideyle sonlanır. Hübinger Mısır üretimi olduğunu düşündüğü bir kandili inceleyip tarih olarak İ.S. VI-VIII. yy'ı uygun görmüştür³⁰¹. Bu örnekler yardımıyla Kat No. 32'de incelediğimiz kandilimiz İ.S. VI-VIII yy tarih aralığında değerlendirilmiştir.

2.12. KUZEY AFRİKA TİPİ KANDİLLER

Afrika Kırmızı Astarlı seramikleriyle birlikte kandil ve kandil kalıpları da ticari mal olarak sıklıkla tercih edilmiştir. Özenli işçilikleri, zengin geometrik bezemeleri, erken Hristiyanlık ikonografisine ait betimleriyle dikkat çeken bu kandil grubu İ.S. IV

²⁹⁸ Coşkun, Kat. No. 17.

²⁹⁹ Maria Christine Hellmann, *Lampes Antiques I*, De La Biblioteque Nationale Collection Froehner, Paris 1985, Fig 58, 60.

³⁰⁰ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Pl. 138. Res. Q 3476.

³⁰¹ Hübinger, Res. 298, 150.

yy'ın ikinci yarısından itibaren İ.S. VII yy sonuna dek kullanımda kalmıştır³⁰². Tüm Akdeniz kıyı şeridinde yayılmış olan bu tür kandillerin Atina ve Korinth'de taklitleri yapılmıştır³⁰³. Hayes Kuzey Afrika Kırmızı Astarlı Kandilleri altında incelediği bu grubu iki ana bölüme ayırmıştır. Tip I formu geleneksel Roma Dönemi kandillerinin devamı niteliğindeki Tip II Klasik Kırmızı Astarlı Kandillerin ana grubunu oluşturur. Orta Tunus Bölgesi üretimlerine TİP II A ismini verirken Kuzey Tunus üretimi kandillere Tip II B ismini vermiştir³⁰⁴.

Bu gruba dahil edilen iki örnekten ilki olan Kat No. 33'ün; ovoid gövdesi sanki çekilip uzatılmış gibi yaprak görünümünü andırmaktadır. Oval bir discusu ve merkezinde küçük bir discus deliği vardır. Discusu hafif çukurlaştırılmış olup düzdür. Kenarları hafif yükseltilmiştir. Omzunda dikey yapılmış ardışık çizgi betimi yer almaktadır. Discustan başlayarak fitil deliğine doğru daralan kanallı bir burunda tek fitil deliği bulunur. Fitol deliği ile doldurma deliği arasında üç adet hava deliği bulunmaktadır. Eser dikey tutamak biçiminde kulba sahip olup üst kısmı kırılmıştır. Düz kaide ile sonlanan kandilimiz alt profili bakımından Biritish Museum'da³⁰⁵ yer alan başka bir eser ile karşılaştırılabilir. Hurmalık Hamamı Kazısı'nda bulunan bir eser İ.S. V. yy'ın ikinci yarısı İ.S. VI. yy'a verilmiştir³⁰⁶. Barın tarafından incelenen bir eser K.Afrika üretimi kandillerin Anadolu taklididir. Oval gövde formu, burundan discusa uzanan kanal, havalandırma delikleri, tutamak kulp, bezemesiz yapılışı tipiktir. Bezemeli yapılanlarda Konstantine monogramları bulunur³⁰⁷. Aydın ve Milet Müzesi'nde yer alan bu eser İ.S. VI-VII yy'lara tarihlendirilmiştir. Perlzweig ise Kat No. 33 ile benzerlik taşıyan bir eseri İ.S. VI-VII. yy'a vermiştir³⁰⁸. İncelenen örnekler yardımıyla Afyon Arkeoloji Müzesi örneği İ.S. VI. yy ile İ.S. VII. yy'ın ilk yarısına verilmiştir.

³⁰² Pierre Jean Sodini, "Productions et Echanges Dans le Monde Protoloyzantin", Le Cas de la Ceramique, *Byzanz als Raum*, 2000, 195.

³⁰³ Karivieri, 32; Garnett, 197.

³⁰⁴ Hayes, Res. 281-291, 66-69.

³⁰⁵ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, Res. Q 3185, Q 3186, Q 3187, 390.

³⁰⁶ Dilek Şen Yıldırım, "Huralık Hamamı Buluntuları Işığında Patara'nın Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kuzey Afrika Kökenli Seramikleri", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Volume 12, Eskişehir 2012, Res. 30a, 155-159.

³⁰⁷ Barın, *Aydın ve Milet Müzesi'ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, Kat. No. 82, 41.

³⁰⁸ Perlzweig, Res. 361, 102.

Kat No. 34 oval formulu bir gövdeye sahiptir. Basık hazneli olan yuvarlak discusu üzerinde spiral motifi yer alır. Discus etrafında çift sıra kabartma halkalar mevcuttur. Bu kabartma halkalar discus ve burun arasını birbirine bağlayarak dar bir kanal oluşturur. Burun deliği geniş yapılmıştır. Eğilimli omuz üzerine kabartma kısa çizgiler işlenmiştir. Kandilin kulbu üçgendir, ortasında malta haçı bulunur, üçgenin köşelerinde küçük volütler yer alır. Küçük halka taban ile sonlanan kandilimizin kulp bakımından benzer örneği Hadrianoupolis kurtarma kazılarında ele geçmiştir ve Dağlı³⁰⁹ tarafından MS 550-650 tarihlerine verilmiştir. Bu sebeple eserimiz İ.S. VI-VII. yy'a tarihlenmiştir.

2.13. İCONUMU KANDİLLER

Bu grup içerisinde sekiz adet kandil yer almaktadır. Bunlardan dört tanesi antropomorfik kulba sahiptir. Üç tanesi hayvan başı şeklinde kulba sahiptir. Bir örneğin kulbu ise palmiye dalı şeklinde yapılmıştır

Kat No.35-Kat No. 42; oval gövdelidir. Basık ve yayvan bir yağ haznesine sahiptir. Hafif çukurlaştırılan discusun merkezinde yuvarlak doldurma deliği yer almaktadır. Discusun etrafı kabartma iki daire ile çevrelenmiştir. Kat No. 41 hariç bu çizgiler burna kadar ilerleyip fitil deliğini de içine alacak şekilde yapılmıştır. Kat No. 35'in eğilimli omzu yatay çizgilerle betimlenmiştir. Discus üzerindeki dalgalı çizgiler, omuzdakilerin ters yönünde işlenmiştir. Kulbu insan başı şeklinde yapılmıştır. Saçlar tel tel taranmış, gözbebeği yuvarlak gözün ortasına nokta şeklinde işlenmiştir. Geniş ve yayvan burnun altında ağız yukarı doğru çekilmiştir. Bu eser geniş halka kaide ile sonlandırılmıştır.

Kat No. 36, 37, 38, 39, 40, 42'de discusun dışındaki bant burna yakın kısımda sona ererken, içteki bant burun deliğini de çevrelemektedir. Kat No. 36'nın omzu üzerinde kıvrım şeklinde birbirine bağlı motifler ve bunların içinde kabartma noktalar yer almaktadır. Doldurma deliğinin hemen etrafında iki adet spiral motifi yer almaktadır. İnsan başı şeklinde verilen kulbun yüzü oldukça şematiktir. Gözler kabartma nokta şeklinde yapılırken ağız düz çizgi şeklinde yapılmıştır. Başında, uzun

³⁰⁹ Günsel Dağlı, "Hadrianoupolis Surları Kurtarma Kazısı'nda Bulunan Roma ve Bizans Dönemi Kandilleri", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008, Şekil 210a, 142.

üst tarafı yuvarlatılmış bir şapka bulunur. Kandilimiz küçük halka kaide ile sona ermektedir.

Kat No 37'deki, doldurma deliğinin etrafında çizgilerle oluşturulan palmiye motifi bulunmaktadır. Eğilimli olan omuz üzerinde ise yatay, kısa, kabartma şeklinde yapılmış çizgiler mevcuttur. Burun üzerinde yuvarlak orta genişlikte yapılmış fitil deliği bulunmaktadır. Kandilimizin kulbu bir önceki örnek olan Kat No. 36'da olduğu gibi oldukça şematik verilen insan başı şeklindedir. Yuvarlak gözlerin ortasında kabartma noktalar halinde gözbebekleri belirtilmiştir. Kalın birleşik şekilde yapılan kaşları yay görünümündedir. Burnu geniş ve yayvan verilmiş, dudakları hafif aralı betimlenmiştir. Kandilimiz küçük halka kaide ile son bulmaktadır.

Bej renkli hamurdan yapılan Kat No. 38'in discussunun üzerinde kabartma çarkifelek motifi yer almaktadır. Çarkifeleğin tam merkezinde doldurma deliği bulunmaktadır. Geniş burnun ucunda yuvarlak fitil deliği vardır. Kulbu oldukça tahrip olmuş görünse de kulbun hayvan başı şeklinde işlendiği anlaşılmaktadır. Kandilimiz düz bir kaideye ile sona ermektedir.

Kahverengi hamurdan biçimlendirilen Kat No. 39, discussun üzerinde yatay çizgiler halinde düzenlenmiş palmiye motifi bulunmaktadır. Omuz üzerinde kısa yatay kabartma çizgiler yer almaktadır. Kulp palmiye şeklindedir. Kandilimiz orta genişlikte, halka taban ile sonlanmaktadır.

Kat No. 40'ın, discussu üzerinde kabartma bitki motifleri yer almaktadır. Eğilimli omuz üzerinde kısa kabartma çizgiler bulunmaktadır. Kulp keçi başı şeklinde verilmiştir. Keçinin gözleri daire şeklinde yapılmış ve gözbebekleri işlenmiştir. Belirgin yapılan boynuzları dikkat çekicidir. Boynuzlar spiral bir yapı sergiler. Keçinin başındaki tüyler dikey çizgiler halinde belirtilmiştir. Kandilimiz gruptaki diğer örneklerde olduğu gibi halka kaide ile son bulmaktadır.

Kiremit rengi hamurdan şekillendirilen Kat No.41, grup içerisinde yer alan diğer örneklerden biraz farklıdır. Discussun etrafı kabartma iki daire ile çevrenmiştir. Fakat bu kabartma çizgiler kandilin burnuna kadar devam etmez, sadece discuss çevresini sınırlamaktadır. Discussun tam merkezinde yuvarlak doldurma deliği yer almaktadır. Öne doğru uzayan burnun ucunda fitil deliği bulunmaktadır. Eğilimli omuz üzerinde bir

yazıt vardır. Boğa başı şeklinde yapılan kulp deformasyona uğramıştır. Kandilimiz halka kaide ile sonlanmaktadır.

Kat No. 42'nin, discusu üzerinde, Kat No 37 ve Kat No. 39'da izlendiği gibi yatay çizgilerle yapılmış palmiye ağacı bulunmaktadır. Omuz üzerinde kısa kabartma çizgiler yer alır. Kulp insan başı şeklinde yapılmıştır. Gözler oldukça büyük ve yayvandır. Geniş yapılan burnun hemen altında aralık şekilde verilen ağız bulunmaktadır. Başında hilal şeklinde bir başlık vardır. Kandilimiz halka kaide ile sonlanmaktadır.

Bernhard³¹⁰ ve Miltner³¹¹ form olarak benzer özellik gösteren kandilleri İ.S. V.yy'ı vermektedir. Oizol³¹² bu tip içerisinde yer alan kandilleri İ.S. V-VI yy arasına tarihlendirmektedir. Bailey³¹³ ve Hayes bu kategoriye giren kandilleri “İconumu Kandilleri” olarak adlandırırken, tarih olarak İ.S. 550-650 aralığında incelemiştir. Hadrianopolis kazısında bulunan iki adet antropomorfik kulplu kandil ise Dağlı³¹⁴ tarafından İ.S. V-VII yy arasına tarihlendirilmiştir. J. Paul Getty Museum'da bulunan eserler de tarih olarak VI-VII. yy'a verilmiştir³¹⁵. Karşılaştırdığımız eserler doğrultusunda, grubumuzda yer alan sekiz adet iconumu kandil İ.S. VI-VII aralığına tarihlendirilmiştir.

³¹⁰ Maria Ludwika Bernhard, *Lampki Starozytnie(Antient Oil Lamps)*, Levha XCV-XCVII, Warsaw 1955.

³¹¹ Franz Miltner, *Das Cömeterium der Sieben Schlafer*, Forschungen in Ephesos, Band IV/2, Viyana 1937, 103.

³¹² Therese Oizol, *Salamine de Chypre VII*, Les Lampes du Musee de Chypre, Diffusion de Baccard, Paris 1977, 256.

³¹³ Bailey, *Catalogue of the Lamps in the British Museum III*, 398-399.

³¹⁴ Dağlı, 46-47.

³¹⁵ Jean Bussiere-Birgitta Lindros Wohl, *Ancient Lamps*, In the J. Paul Getty Museum, Los Angeles 2017, Res. 544, 545, 546, 547, 399-401.

SONUÇ

İnsanoğlunun ateşi kullanabilme ve devamlı yanmasını sağlama arayışlarından doğan, günümüzde yerini modern araçların aldığı kandiller, antik çağ aydınlanmasında önemli bir yer teşkil etmiştir. Basitçe kandiller için ateşin ehlileştirildiği yer diyebiliriz.

Bunun için önceleri çok basit biçimlerde olan küçük kaseler olarak adlandırabileceğimiz kaplar, zamanla yerlerini daha gelişmiş kullanışlı biçimlere bırakmış ve sanatında ilerlemesiyle kullanıldıkları dönemlerin geleneklerine bağlı kalarak çeşitli motiflerle ve figürlerle bezenmişlerdir.

Kandiller basit ve taşınabilir olma özellikleri sayesinde aydınlanma gereksinimini büyük oranda karşılamışlar ve günlük yaşamda sıkça tercih edilmişlerdir. Kandiller çağlara göre değişim ve gelişim göstererek her türlü kullanım alanında aydınlanma için vazgeçilmez bir obje olmuştur. Ayrıca dini törenlerde sunu eşyası olarak kullanılmalarının yanı sıra ölümden sonraki yaşama inancı ve o dünyada da aydınlanmaya ihtiyaç duyulacağı düşüncesiyle mezarlara ölü hediyesi olarak konulmuşlardır. Yapılan kazılarda mezarlarda kandillere sıkça rastlanması bunun bir göstergesidir.

Gövde, burun, omuz, yağ deliği, discus, kulp ve kaideden oluşan kandiller; elde çarkta ve kalıpta olmak üzere üç farklı teknikle yapılmıştır. Genellikle pişmiş topraktan yapılmış olmakla birlikte taş, deniz kabuğu, metal ve camdan yapılan örnekler de vardır. Kandillerin özellikle omuz kısmında Klasik Dönem'den başlayarak Helenistik Dönem'de de devam eden bir takım süslemeler yapılmıştır. Roma Dönemi'nde ise discus üzerine yapılan konulu betimler karşımıza çıkar.

Bu çalışma içerisinde Afyon Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bir grup kandil incelenmiştir. İncelediğimiz kandillerin hepsi müzeye satın alma yoluyla kazandırılmıştır. Söz konusu kandiller bugün müze deposunda saklanmaktadır.

Çalışma kapsamında 42 adet kandil formlarına göre tipolojik sınıflara ayrılmış ve bunların her biri kendi içerisinde kronolojik olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. On üç değişik grupta incelenen kandillerden en fazla grubu sekiz adet örnek ile iconumu kandiller oluşturmaktadır. İncelediğimiz eserler içerisinde en erken tarihli kandilimiz İ.Ö. I. yy. sonuna verilirken, en geç örneği ise İ.S. VIII. yy'a tarihlendirilmiştir.

İncelediğimiz eserler İstanbul Arkeoloji Müzesi, Burdur Müzesi, Aydın ve Milet Müzesi, Konya Arkeoloji Müzesi, Konya Ereğli Müzesi, İzmir, Tire, Bergama ve Ödemiş Müzesi, İzmir Arkeoloji Müzesi ve Tekirdağ Arkeoloji Müzesi örnekleri ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca Knidos, Kbyra, Patara, Parion, Kyzikos, Tarsus-Donuktaş, Stratonikeia, Tralleis, Hadrianoupolis, Assos, Kaunos, Kremna, Patara, Laodikeia antik kentleri buluntuları ve özellikle British Museum örnekleri ve Atina Agorası örnekleri tarihlendirme konusunda faydalı olmuştur.

Satın alma yoluyla Afyon Arkeoloji Müzesi'ne kazandırılan kandillerin buluntu yerleri ve yapım merkezleri hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Kat No. 13'ün kaidesinde "APICTOKΛEOYC", Kat No. 20'nin kaidesinde ise "AHMOCOOMOYC" yazıt yer almaktadır. Bu yazıtlar atölye veya çömlekçiye işaret etse de bu konu hakkında ki bilgilerimiz yetersizdir ve kesinlik kazanmamıştır. İleriki yıllarda yapılacak olan arkeolojik çalışmaların bölge ve kentin arkeolojisine ışık tutacağı ve yeni yorumlar katacağını ümit etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Afyonkarahisar Turizm Envanteri, 1996, İl Turizm Müdürlüğü
- Atasoy, S., “ Haluk Perk Koleksiyonu’ndan Bronz Kandiller” *Tuliya Yıllığı I*, İstanbul, 2005, 193-231.
- Arar, A., *Konya Arkeoloji Müzesi’nde Bulunan Roma Dönemine Ait Rölyefli Kandiller* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 1995.
- Arseven, C. E., *Sanat Ansiklopedisi*, II. Cilt, İstanbul 1947.
- Tavukçu, Aydın, Z., *Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2007.
- Bailey, D. M., *Grek and Roman Pottery Lamps*, Oxford 1963.
- Bailey, D. M., *Catalogue of the Lamps in the British Museum, I, Grek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*, London 1975.
- Bailey, D. M., *Catalogue of the Lamps in the British Museum II, Roman Lamps Made in Italy*, London, 1977.
- Bailey, D. M., *Catalogue of the Lamps in the British Museum III, Roman Provincial Lamps*, London 1988.
- Baldıran, A., *Stratonikeia Nekropol Buluntuları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 1990.
- Barın, G., *Aydın ve Milet Müzesi’ndeki Üzeri Kabartmalı Helenistik-Roma Dönemi Kandilleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir 1995.
- Barın, G., “Aydın ve Milet Müzeleri’nde Bulunan Red-on-white Grubu Kandiller”, *Arkeoloji ve Sanat*, Sayı 97, İstanbul 2000, 2-23.
- Başaran, C., *Arkeolojiye Giriş*, Erzurum 1998.
- Baydur, N., “Tarsus- Donuktaş Kazısı 1990” *K.S.T*, XIII, Cilt II, Çanakkale 1991, 309-322.
- Bernhard, M. L., *Lampki Starozytne (Antient Oil Lamps)*, Warsaw 1955.

- Brants, J., *Antieke Terra-Cotta Lampen*, 1913.
- Broneer, O., *Terracotta Lamps*, Corinth Results of Excavations, Vol. IV, Part II, Cambridge 1930.
- Brooner, O., "Terracotta Lamps" *Isthmia* Vol III, Princeton Newjersey, 1977.
- Bussiere, J.-Wohl, B. L., *Ancient Lamps*, In the J. Paul Getty Museum, Los Angeles 2017.
- Cardaillac, F., *De Quelques Lampes Antiques Decouvertes Dans L'afrique Du Nord*, 1922.
- Civelek, A., *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Helenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001 İzmir.
- Civelek, A., "Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi", *Anadolu Sohbetleri*, VII, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2008, 115-137.
- Coşkun, D., *Konya Ereğli Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya 2007.
- Çevik, N., *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Adetleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Antalya 1996.
- Çokay, S., "Tekirdağ Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil", *Anadolu Araştırmaları*, 2011, 125-176.
- Çokay, S., *Antik Çağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul 1998.
- Dağlı, G., *Hadrianoupolis Surları Kurtarma Kazısı'nda Bulunan Roma ve Bizans Dönemi Kandilleri*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008.
- Day, F.E., "Islamic and Christian Lamps" *Berytus* 7, 1942, 65-80.
- Doğan, M., *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, Ankara 1982.
- Durutürk, B., *İonya Bölgesinde Roma Dönemi Pagan Sembollü Kandiller*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2010.
- Er, Y., *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınları, Ankara 2004.
- Erhat, A., *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2007.

- Eyüboğlu, Z., *Türkçe Sözlük*, Türkçe Dil Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara 1988.
- Ferruh G., *Türk Müzeciliği*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.
- Forbes, R. J., *Studies in Ancient Teknology IV*, Newyork 1958.
- Garnett, K.S. "Late Roman Corinthion Lamps From the Fountain of the Lamps", *Hesperia*, Vol 44, No:2, 1975, 173-206.
- Goether K.-Polaschek, *Katalog der Römischen Lampen des Rheinischen Landesmuseums Trier* 1985.
- Gönçer, S., *Afyon İli Tarihi*, Cilt I, Karınca Matbaacılık, 1971.
- Grimal. P., *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma*, (Çev.: Sevgi Tamgüc), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1997.
- Gürbüzer, M., *Didymada'ki Helenistik Dönem Oda Mezarı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2006.
- Hayes, J. W., *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum, I: Greek and Roman Clay Lamps*, Toronto 1980.
- Hellmann, M.C. *Lampes Antiques I*, De La Bibliotheque Nationale, Collection Froehner, Paris 1985.
- Hellmann,M.C., *Lampes Antiques II, Lampes Pre-Romaines of Romaines*,1987,Paris.
- Heimerl, A., *Die Römischen Lampes Aus Pergamon*, Deutsches Archaologisches Institut, Pergamenische Forschungen, Band 13, Berlin-Newyork 2001.
- Herodotos, *Herodot Tarihi II*,(Çev. M. Öktem), İstanbul 1973.
- Homerros, *Odysseia V*, (Çev. Azra Erhat), Can Yayınları, İstanbul 1998
- Howland, R. H., *Greek Lamps and Their Survivals, The Athenian Agora*, Vol. 4, NewJersey 1958.
- Hübinger, U., *Die Antiken Lampen*, Des Academischen Kunstmuseums Der Universtat, Berlin 1993.
- İlaşlı A.- Üyümez M., *Afyonkarahisar Müzesi ve Ören Yerleri*, YKY, İstanbul 2008.

- İnanan, F., *İzmir-Tire-Bergama ve Ödemiş Müzeleri'ndeki Bizans Dönemi Pişmiş Toprak Kandiller*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2004.
- İlaşlı, A., “ Afyonkarahisar’ın Doğusunda Önemli Bir Orta Tunç Çağı Nekropolü.: Dede Mezarı”, *Belleten*, Cilt LXXI, Sayı 262, 2007, 811-841.
- İnanan, F., “İzmir Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Pişmiş Toprak Kandil” *Sanat Tarihi Dergisi*, sayı XVI\I , Bornova İzmir 2007, 49-65.
- Kabağaç, S.-Alova, E., *Latince Türkçe sözlük*, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1995.
- Kalfazade, S.-Özkan, A. “Kandil ve Kandilin Motif Olarak Anadolu Türk Sanatı Üzerine Kullanımı Üzerine”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (2.5), İstanbul 1989, 23-34.
- Kan Şahin, G., *Assos Arkaik, Klasik ve Helenistik Dönem Kandilleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2008.
- Karagöz, Ş. “ Marmaray Projesi, Üsküdar Meydanı AÇ-KAPA İstasyonu Arkeolojik Kurtarma Kazıları” *15. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Alanya 2006, 137- 166.
- Karivieri, A., *The Athenian Lamp Industry In Late Antiquity*, Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens, Vol. 5, Helsinki 1996.
- Kassab, D.-Sezer, T., *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandil Kataloğu I: Prehistorik, Arkaik, Klasik ve Helenistik Dönemler*, İstanbul 1995.
- Kılıç, E.,- Erbaş, S., “Türk Kültüründe Geleneksel Bir Aydınlatma Aracı: Kandil”, *Bilim ve Kültür- Uluslar arası Kültür Araştırmaları Dergisi*, sayı 1, İstanbul 2013, 114-125.
- Kınal, F., “Kaunos Adak Lambaları” *Belleten*, XXXIII, Ankara 1969, 151-159.
- Koşay, H.Z., “ Kuşsaray (Çorum) Sondajı” *TAD*, Sayı XV-I, 1966, 89-97.
- Loeschecke, O., “Antike Laternan und Licht hauschen” *Bonner Jahrbucher*, (1-18), 1909, 97-430.
- Loeschecke, O., *Lampen Aus Vindonissa*, Zürich 1919.

- Metin, H., “Kibyra’dan Bir Grup Palmet Kulplu Kandil”, *Uluslar arası Genç Bildiriciler Buluşması, I*, Sempozyum Bildirileri, Antalya 2009, 227-237.
- Metin,H., *Kbyra Kandilleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2012.
- Metin, H., “ Burdur Müzesi’nden Plastik Bir Kandil”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 8, 2013, 105-109.
- Metin, H., “Kremna’dan İki Kandil Kalıbı Üzerine Gözlemler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, 255-264.
- Miltner, F., *Das Cömeterium der Sieben Schlafer*, Forschungen in Ephesos, Band IV/2, Viyana 1937.
- Oizol, T., *Salamine de Chypre VII*, Les Lampes du Musee de Chypre, Diffusion de Boccard, Paris 1977.
- Özdoğan, M., “Çanak Çömlekleli Neolitik Çağ’da Çiftçiliğe Dayalı Gerçek Köy Yaşantısı Tüm Sosyal Kurumlarıyla Şekillendi”, *Arkeo Atlas*, Sayı 1, 2002, 88-105.
- Özkul,A., *Patara Kandilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Erzurum 1991.
- Öztürk,N., *Kyzikos Kandilleri*,(Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2003.
- Pastutmaz,D., *1988-1988 Yılları Arasında Bulunan Kinidos Kandilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2001.
- Pausanias, *Description of Greece*, (Çev.: Jones, W.H.S. ve Omerod, H. A.), Loeb Classical Library, Harward Universty, London 1918.
- Perlzweig, J., *Lamps of the Roman Period, The Athenaian Agora* Perinceton, 1961. *The American School of Classical Studies at Athens*, Vol. VII, 1961.
- Ponsich, M., “Les Lampes Romanies En Terre Cuite De La Maurentanie Tingitane”, *Publications du Service des Antiquites du Maroc*, Rabat 1961.
- Radt, Wolfgang., “Lampen und Beleuchtung in der Antike,”, *Antike welt 17.Jahrgang*, Heft 1, 1986, 42-58.
- Rickman C.F.-Goldman, N.W., “Cosa,The Lamps”, *Memoirs Of the American Academy in Roma*, Vol XXXIX, 1934.

- Rutkowski B., “Griechische Kandelaber”, *Juvenile Detention Alternatives Initiative*, Vol.94,1979, 174-222.
- Saraçoğlu, A., “Erzurum Müzesi’nden Bir Grup Kandil”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXXI,Ankara 1997, 307-331.
- Scheibler, I., *Griechische Lampen, Ergebnisse der Ausgrabungen Kerameikos*, XI, Berlin 1976.
- Shier, L.A., *Terracotta Lamps From Karanis*, Egypt 1978.
- Smith, R. H., “The Household Lamps of Palestine in New Testament Times”, *The Biblical Archaeologist*, Vol. 29, No. 1, 1966, 1-27.
- Sodini, P. J., “Productions et Echanges Dans le Monde Protoloyzantin”, Le Cas de la Ceramique, Byzanz als Raum, 2000, 181-196.
- Susman. V., *Ornamented Jewish Oil Lamps*, İsrail Enst. And Exploraton Society, İsrail 1972.
- Szentleky, T., *Ancient Lamps. Monumenta Antiquitatis Hungarica I*, Amsterdam1969.
- Şen Yıldırım D., “Hürmalık Hamamı Buluntuları Işığında Patara’nın Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kuzey Afrika kökenli seramikleri”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 12, Eskişehir 2012, 151-171.
- Şimşek, C.- Duman, B., “ Lykos Laodikeiası’ndan Bir Grup Yerel Üretim Kandil”, *Olba XXI*, Mersin 2013,151-181.
- T.C. Kültür Bakanlığı, *Türkiye Müzeleri*, 2001.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Geleneksel El Sanatları*, Ankara 2002.
- Tekçam, T., *Arkeoloji Sözlüğü*, Alfa Yayınları, İstanbul 2007.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, 1998.
- Tülay, S., “Kabalar Kurtarma Kazısı 1989”, *I. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Ankara 1991, 25-40.
- Tuluk, G., “İonia Bölgesi’ndeki Helenistik Döneme Ait Kandiller” *Varia Anatolica*, XV, 2003, 125-133.

Uçankuş, H.T.; *Ana Tanrıça Kybele'nin ve Kral Midas'ın Ülkesi Phrygia (Kültür Rehberi)*, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Geleneksel El Sanatları, Ankara 2002.

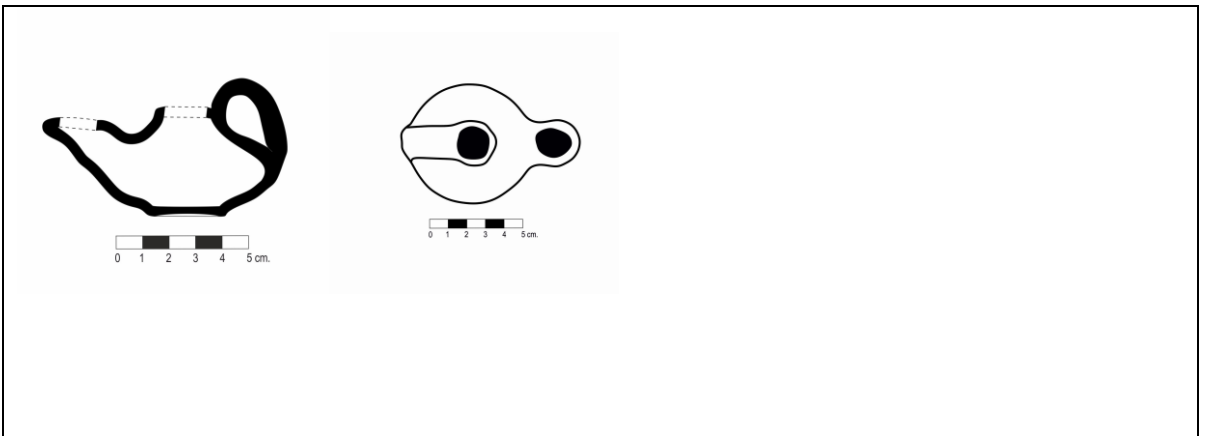
Yılmaz, A., *2005-2010 Yılları Arasında Bulunan Parion Nekropol Kandilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2012.

Zhuravlev, D., *Free Light and Light Equipment in the Graeco-Roman World*, BAR International Series 1019, Oxford 2002.

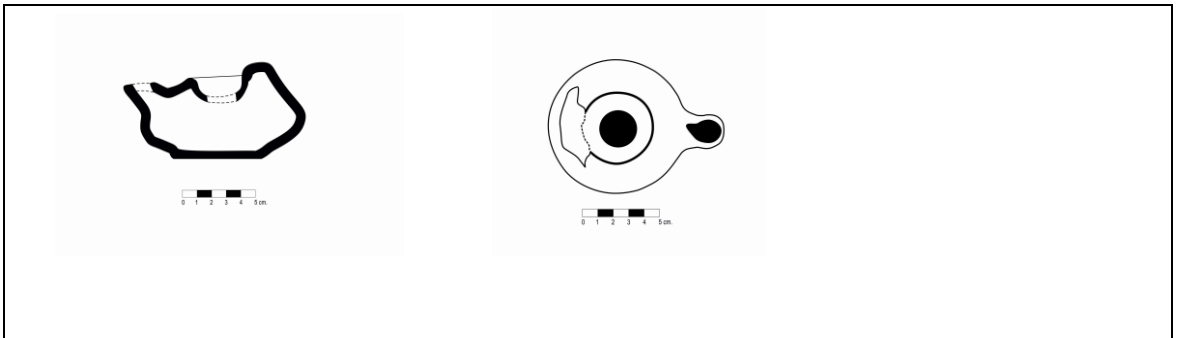
Walters, H., B., *Catalogue of the Grek and Roman Lamps in the British Museum*, London 1914.

İnternet Bağlantıları:

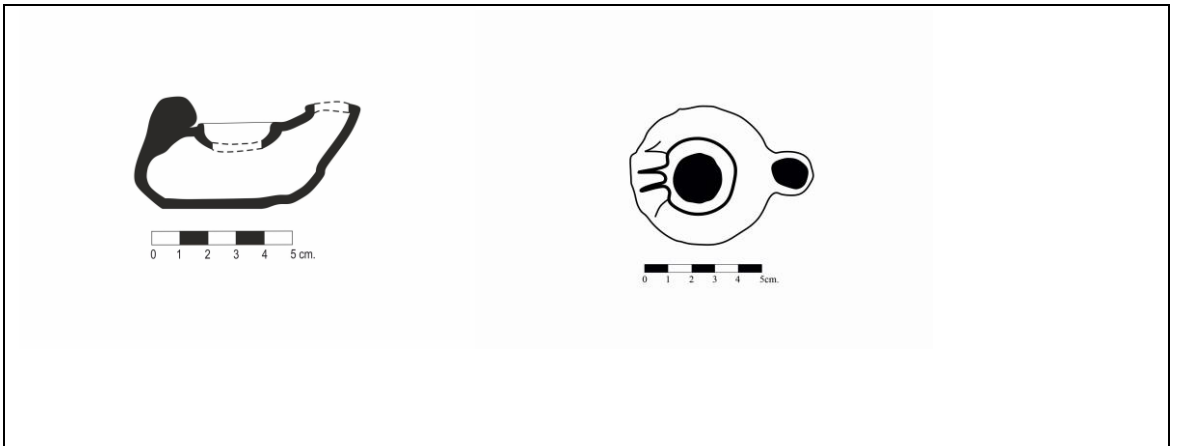
<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44058/afyon-muze-mudurlugu.html>

KATALOG**Katalog No** : 1**Sayfa No** : 26**Resim No** : 5**Form** : Tea-Pot (Demlik Form) Kandil**Müze Envanter No** : 7970**Müzeye Geliş Şekli** : Mustafa Bozoklu'dan müsadere edildi**Ölçüleri Uzunluk** : 10 cm**Yükseklik** : 4.1 cm**Genişlik** : 8.8 cm**Yapım Tekniği** : Çark**Hamur\Astar** : Sarı /Turuncu**Karışım** : Kireç**Fırınlama** : Orta**Tanım** : Dairesel form, şişkin ve basık yağ haznesi, şerit kulp, öne doğru çıkıntı yapan fitil deliği, küçük halka taban.**Benzer Örnekler** : Howland, 1958, s. 122, Resim 511; Bailey, 1975, s. 19, Pl. 86, Resim Q460-Q461, Oizol, 1977, Pl. 7, Res. 97, s.45**Tarih** : İ.Ö. I. yy sonu- İ.S. I. yy başı

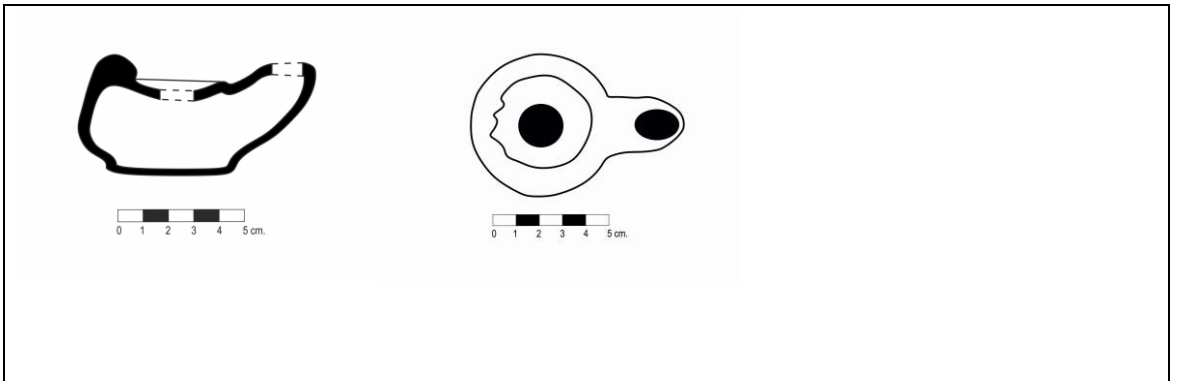
- Katalog No** : 2
- Sayfa No** : 26-27
- Resim No** : 6
- Form** : Tea-Pot (Demlik Form) Kandil
- Müze Envanter No** : 8836
- Müzeeye Geliş Şekli** : Şakir Ünver'den müsadere edildi
- Ölçüleri Uzunluk** : 9.5 cm
- Yükseklik** : 4.4 cm
- Genişlik** : 7.8 cm
- Yapım Tekniği** : Çark
- Hamur\Astar** : Kirli Sarı / Kahverengi
- Karışım** : Kum, Kireç
- Fırınlama** : Orta
- Tanım** : Dairesel form, yuvarlak discus üzerinde geniş discus deliği, omuza applike edilmiş makara kulp, silindirik burun, burun ucunda oval fitil deliği, düz kaide.
- Benzer Örnekler** : Bailey, 1988, s. 3336, PL 125; Atasoy, 2003, s. 198,214, Res. 14; Coşkun, 2007, Resim 2; Metin, 2012, s. 297, Resim K22, K23, K24, K25
- Tarih** : İ.S. I-II yy.

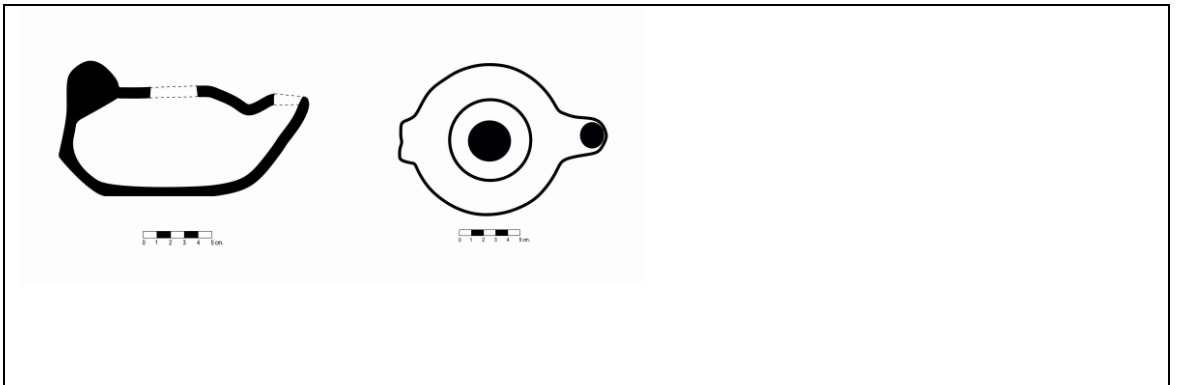
- Katalog No** : 3
Sayfa No : 27
Resim No : 7
Form : Tea-Pot (Demlik Form) Kandil
Müze Envanter No : 8844
Müzeeye Geliş Şekli : Şakir Ünver'den müsadere edildi
Ölçüleri Uzunluk : 6.9 cm
Yükseklik : 3.2 cm
Genişlik : 5.5 cm
Yapım Tekniği : Çark
Hamur\Astar : Açık Kiremit\Turuncu
Karışım : Kum, Kireç, Mika
Fırınlama : Orta
Tanım : Dairesel form, yuvarlak discus üzerinde geniş discus deliği, omuza applike edilmiş makara kulp, silindirik burun, burun ucunda oval fitil deliği, düz kaide.
Benzer Örnekler : Bailey, 1988, Resim 3336; Atasoy, 2003, s.198, 214, Res. 14; Coşkun, 2007, Resim 2; Metin, 2012, s. 297, Resim K22, K23, K24, K25
Tarih : İ.S. I-II yy.

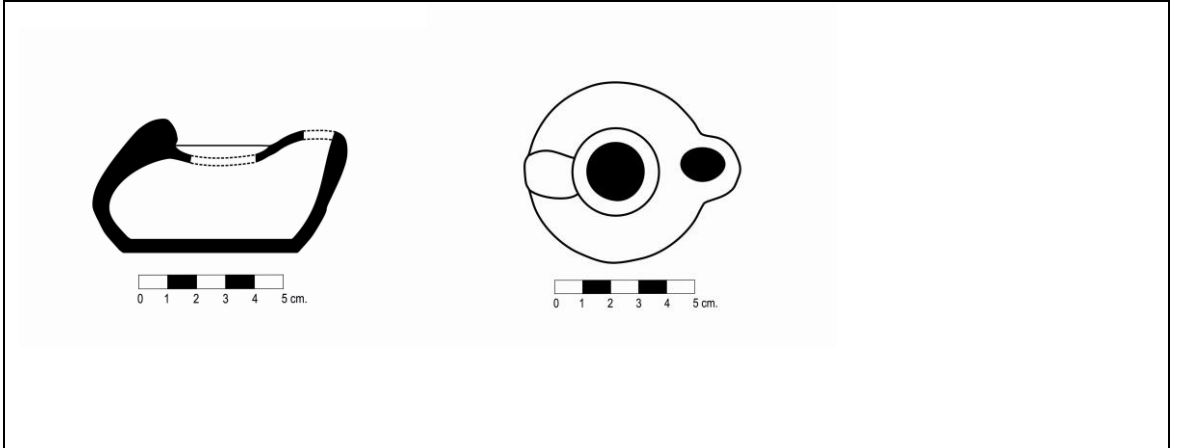
- Katalog No** : 4
Sayfa No : 27
Resim No : 8
Form : Tea-Pot (Demlik Form) Kandil
Müze Envanter No : 8852
Müzeeye Geliş Şekli : Şakir Ünver'den müsadere edildi
Ölçüleri Uzunluk : 8.2 cm
Yükseklik : 3.3 cm
Genişlik : 5.7 cm
Yapım Tekniği : Çark
Hamur\Astar : Kirli Sarı /Turuncu
Karışım : Kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Dairesel form, yuvarlak discus üzerinde geniş discus deliği, omuza applike edilmiş makara kulp, silindirik burun, burun ucunda oval fitil deliği, düz kaide.
Benzer Örnekler : Bailey, 1988, Resim 3336; Atasoy, 2003, s. 198,214, Res. 14; Coşkun, 2007, Resim 2; Metin, 2012, s. 297, Resim K22, K23, K24, K25
Tarih : İ.S. I-II yy.

- Katalog No** : 5
Sayfa No : 27
Resim No : 9
Form : Tea-Pot (Demlik Form) Kandil
Müze Envanter No : 5430
Müzeeye Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 14.3 cm
Yükseklik : 6.5 cm
Genişlik : 11.6 cm
Yapım Tekniği : Çark
Hamur\Astar : Kırmızı /Siyaha yakın kahverengi
Karışım : Kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Dairesel form, yuvarlak discus üzerinde geniş discus deliği, omuza applike edilmiş makara kulp, silindirik burun, burun ucunda oval fitil deliği, düz kaide.
Benzer Örnekler : Bailey, 1988, Resim 3336; Atasoy, 2003, s. 198,214, Res. 14; Coşkun, 2007, Resim 2; Metin, 2012, s. 297, Resim K22, K23, K24, K25
Tarih : İ.S. I-II. yy.

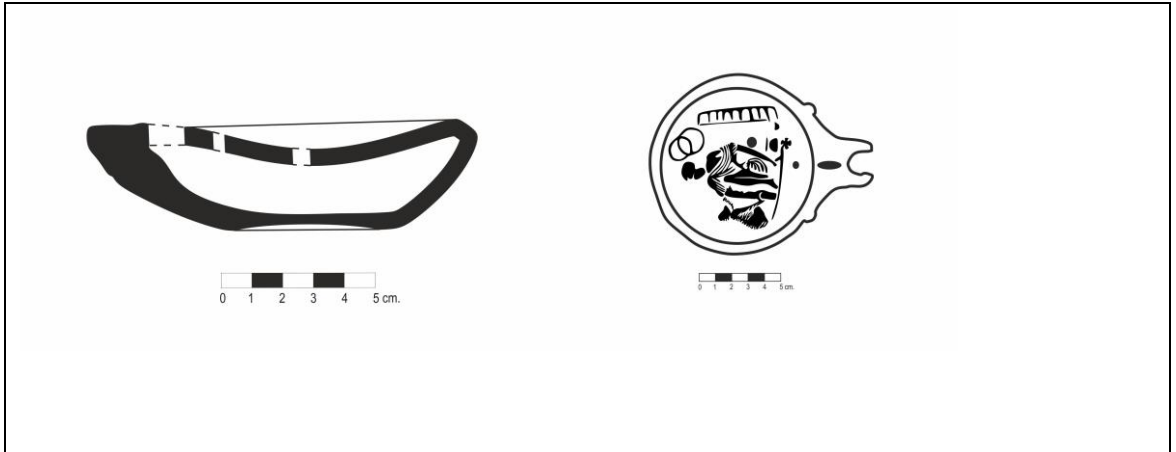
- Katalog No** : 6
Sayfa No : 27
Resim No : 10
Form : Tea-Pot (Demlik Form) Kandil
Müze Envanter No : 7804
Müze Geliş Şekli : Yaşar Çavuşoğlu'ndan müsadere edildi
Ölçüleri Uzunluk : 7.4 cm
Yükseklik : 3.7 cm
Genişlik : 6.3 cm
Yapım Tekniği : Çark
Hamur\Astar : Kiremit rengi /Kırmızı
Karışım : Kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Dairesel gövde, Öne doğru çıkıntı yapan burnun ucunda geniş fitil deliği, yağ haznesinin karın kısmı keskin hatlı, geniş halka taban.
Benzer Örnekler : Metin, 2012, s. 279, 281, Resim K34
Tarih : İ.S. II-III. yy

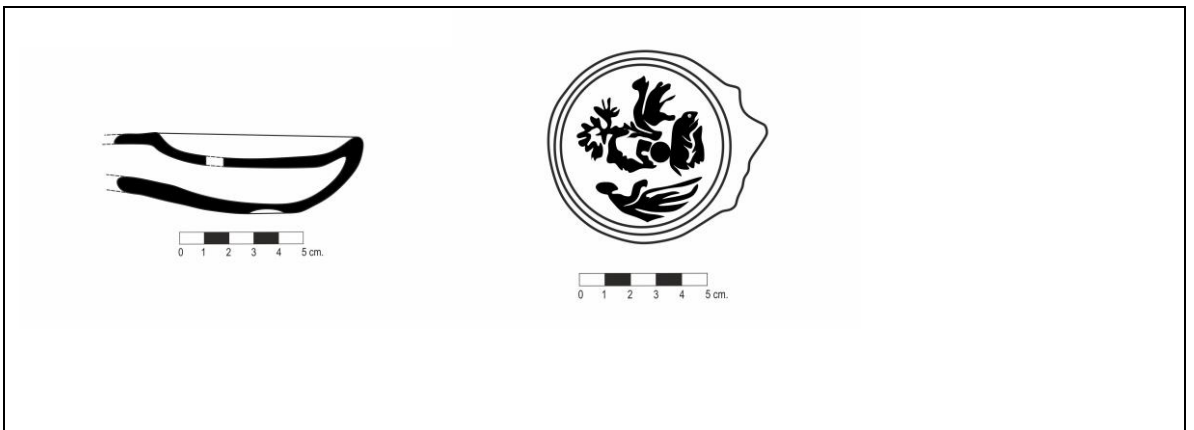
- Katalog No** : 7
- Sayfa No** : 28-29
- Resim No** : 11
- Form** : Volütlü Kandil
- Müze Envanter No** : 5392
- Müzeeye Geliş Şekli** : Şakir Ünver'den satın alma
- Ölçüleri Uzunluk** : 10 cm
- Yükseklik** : 2.6 cm
- Genişlik** : 7.9 cm
- Yapım Tekniği** : Kalıp
- Hamur\Astar** : Açık Devetüyü\Kiremit
- Karışım** : Kireç, Mika
- Fırınlama** : Orta
- Tanım** : Küresel gövde, oval biçimli discus, omuz ve burun arasında kanallı geçiş, küçük halka kaide, Omzunda bir sıra nokta dizisi, discusta yapraklı dal motifinin tam ortasında çocuk Herakles, sırtında öldürdüğü Nemea Aslanı.
- Benzer Örnekler** : Loeschecke, 1919, s. 213, Çizim 1; Cardailiac, 1922, s. 77, Fig. 89; Bailey, 1977, s. 130, Res. Q756 Q757, Q758, Q759; Aydın Tavukçu, 2006, s. 130-131, Çizim 151,153,154; Metin, 2012, Res. K119, K 120, K 206
- Tarih** : İ.Ö. I yy'ın sonu-İ.S. I. yy'ın başı

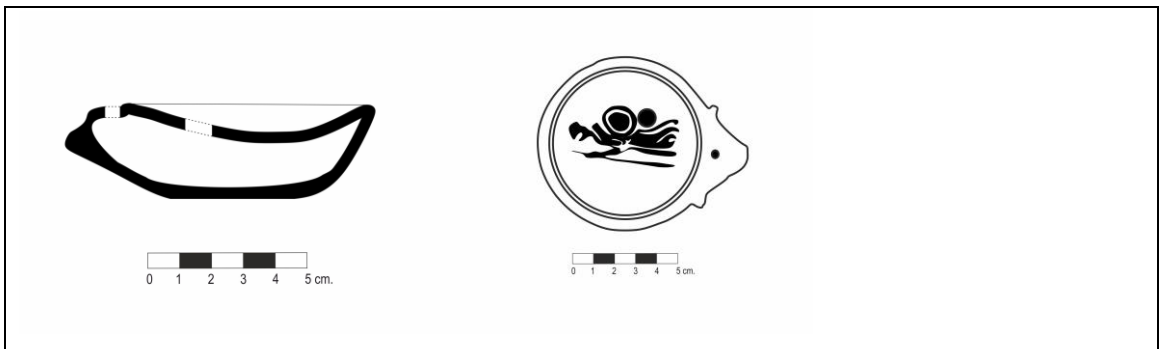
- Katalog No** : 8
Sayfa No : 29-30
Resim No : 12
Form : Volütlü Kandil
Müze Envanter No : 5361
Müzeeye Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 10.6 cm
Yükseklik : 3.3 cm
Genişlik : 8.4 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kahverengi\Kırmızımsı Kahve
Karışım : Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Küresel gövde, keskin profilli omuz, yuvarlak burnun her iki yanında bulunan volütler, discus üzerindeki sahnede hokkabaz ve sirk hayvanları, düz kaide.
Benzer Örnekler : Walters, 1914, s. 103, Lev. XVI, Res. 679; Polaschek, 1985, . 114, Kat No. 466
Tarih : İ.S. I. yy'ın ortası

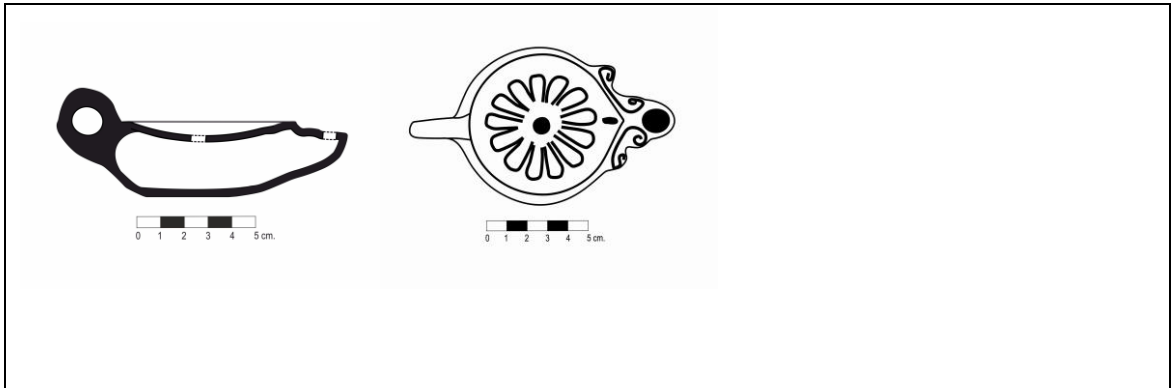
- Katalog No** : 9
Sayfa No : 30-31
Resim No : 13
Form : Volütlü Kandil
Müze Envanter No : 5399
Müze Geliş Şekli : Osman Özer'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 7.4 cm
Yükseklik : 2.6 cm
Genişlik : 6.6 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Koyu Kestane\Koyu Kahverengi
Karışım : Kum, Kireç, Mika
Fırlama : İyi
Tanım : Dairesel gövde, konkav discus, kırık volütlü burun, discus üzerinde çoban ve hayvan betimi, halka kaide.
Benzer Örnekler : Walters, 1914, s. 100-101 Res. 661; Bailey, 1977, s. 44-45, Res. Q1319, Q923; Polaschek, 1985, s. 241, Res. M144; Hübinger, 1993, s. 156, Res. 264; Öztürk, 2003, s. 34, Kat No. 56; Metin, 2012, s. 49-50, Res. K90, K91
Tarih : İ.S. I. yy

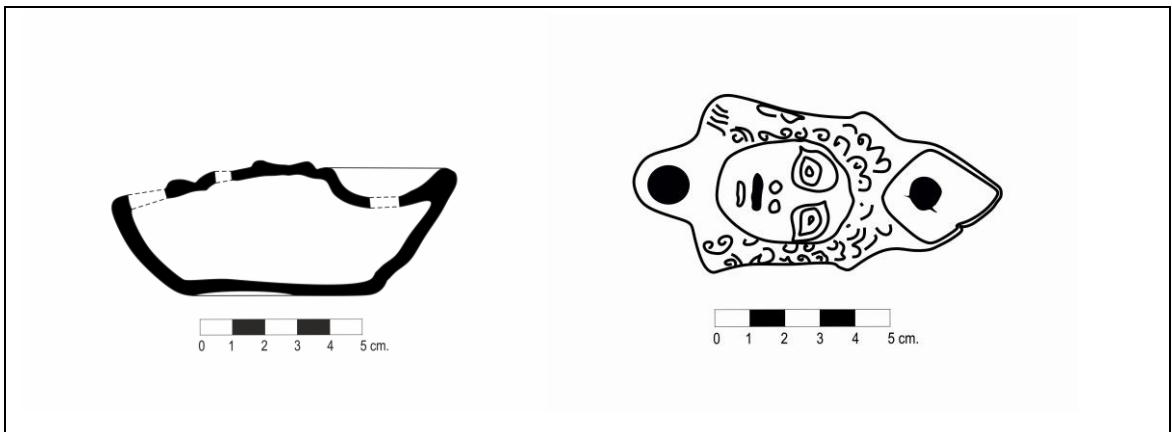
- Katalog No** : 10
Sayfa No : 31-32
Resim No : 14
Form : Volütlü Kandil
Müze Envanter No : 5410
Müze Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 8.9 cm
Yükseklik : 2.6 cm
Genişlik : 6.8 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Devetüyü\Açık Kahve
Karışım : Kum, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Dairesel gövde, keskin profilli omuz, konkav discus, volütlü kırık burun, halka kaide, discus üzerinde Athena betimi.
Benzer Örnekler : Walters, 1914, s. 117, Res. 775; Loeschecke, 1919, Res. 331; Szentleky, 1969, s. 67, Res. 71a; Bailey 1977, s. 188, Res. Q962; Polaschek, 1985, s. 101, Kat No. 398; Hellman, 1987, s. 19, Res. 58
Tarih : İ.S. I. yy'ın ortası

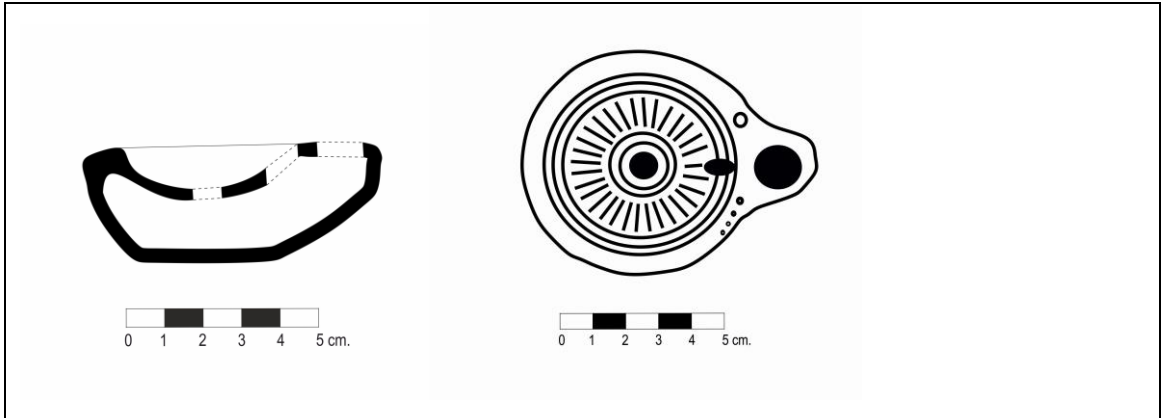
- Katalog No** : 11
Sayfa No : 32
Resim No : 15
Form : Volütlü Kandil
Müze Envanter No : 5377
Müze Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 11 cm
Yükseklik : 4.2 cm
Genişlik : 6.6 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kırmızı /Kiremit rengi
Karışım : Mika, kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Dairesel form, konkav discus, volütlerle desteklenen uzun burun, discus üzerinde on üç yapraklı rozet, düz kaide.
Benzer Örnekler : Perlzweig, 1913, Resim 111; Loeschecke, 1919, s. 37-40, Kat 576-575; Brooner, 1930, s. 78-79, Tip XXIII; Houston Simith, 1966, s. 20-21, Fig.11; Polaschek, 1985, s. 110, Kat 226; Chranovski-Zhuravlev, 1998, s. 62, Kat No. 20; Barın, 1995, s. 22, Kat No. 29
Tarih : İS I. yy'ın ikinci yarısı

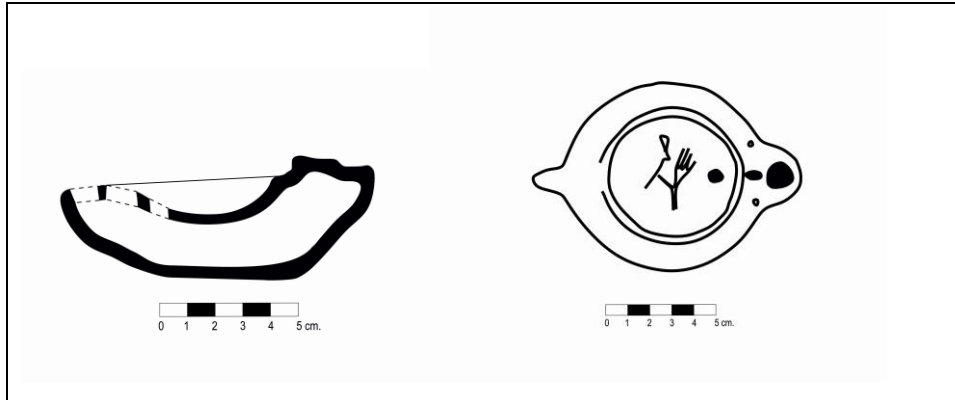
- Katalog No** : 12
Sayfa No : 33
Resim No : 16
Form : Plastik Kandil
Müze Envanter No : 5373
Müzeeye Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 7.6 cm
Yükseklik : 3.8 cm
Genişlik : 4.7 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kahverengi /Açık gri
Karışım : Kum, mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Tekneyi andıran derin mask şeklinde gövde. Baklava dilimi şeklinde tutamak, başın üst tarafında küçük yuvarlak doldurma deliği, düz taban.
Benzer Örnekler : Szentleky, 1969, s. 86-87, Resim 119a; Hayes, 1980, s. 103, Kat 409; Hellman,1987, s. 60, Resim 228; Bailey, 1988, s. 63, Res. Q2126
Tarih : İ.S. I yy ortası-II yy

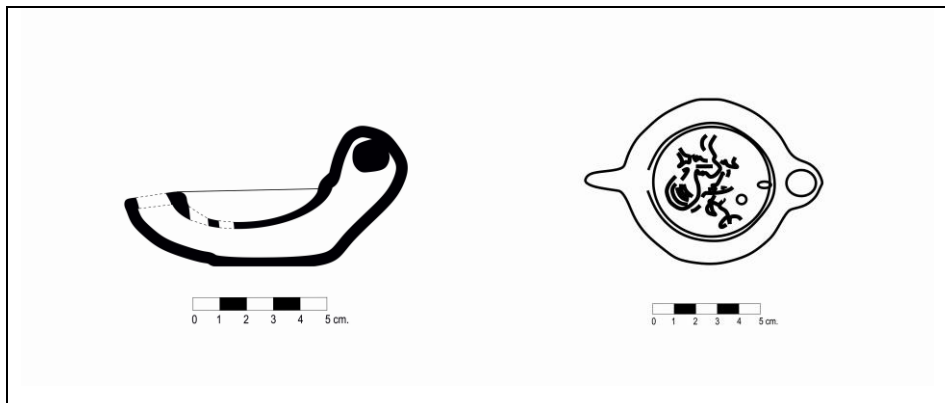
- Katalog No** : 13
Sayfa No : 34-35
Resim No : 17
Form : Basit Burunlu Kandil
Müze Envanter No : 5443
Müze Geliş Şekli : Ramazan Şen'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 7 cm
Yükseklik : 2.8 cm
Genişlik : 5.6 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kahverengi\Kırmızı
Karışım : Mika
Fırınlama : Orta
Tanım : Küresel gövde, konkav discus, discusta ince çok yapraklı rozet, çıkıntılı burun, düz kaide üzerinde APICTOKΛEOYC yazıtı.
Benzer Örnekler : Loeschecke, 1919, s. 237, Res. 691; Bailey, 1977, s. 88, Res. Q1329; Bailey, 1988, s. 206, Res. Q2472, Bussiere-Wohl, 2017, Res. 436.
Tarih : İ.S. I. yy'ın ikinci yarısı

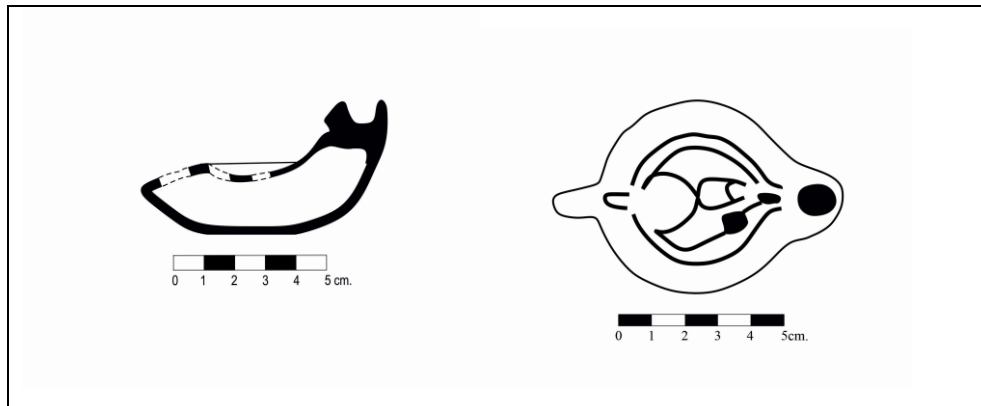
- Katalog No** : 14
Sayfa No : 35
Resim No : 18
Form : Basit Burunlu Kandil
Müze Envanter No : 5415
Müze Geliş Şekli : Yılmaz Kızılırmak'tan satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 10 cm
Yükseklik : 3.8 cm
Genişlik : 7.3 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kahverengi\Kırmızı
Karışım : Mika
Fırınlama : Orta
Tanım : Dairesel gövde, yuvarlak discus, discus etrafında iki sıra kabartma bant, omuza applike edilmiş kırık kulp, discus üzerinde sıkışan el betimi, küçük yuvarlak burun, düz taban.
Benzer Örnekler : Perlzweig, 1961, Res. 176; Bailey, 1977, s. 48-49, Res. Q 1299, Q1280
Tarih : İ.S. I. yy'ın sonları-İ.S. II yy'ın başları

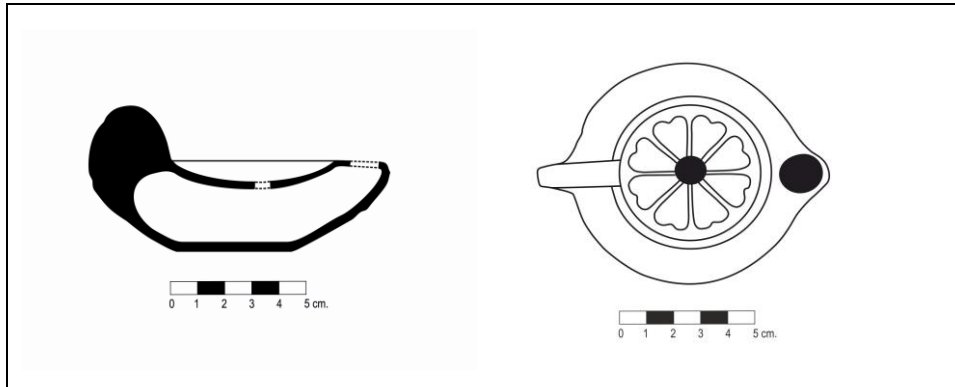
- Katalog No** : 15
Sayfa No : 35-36
Resim No : 19
Form : Basit Burunlu Kandil
Müze Envanter No : 5432
Müzeeye Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9.6 cm
Yükseklik : 4.7 cm
Genişlik : 7.1 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kırmızı\Kiremit rengi
Karışım : Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Dairesel gövde, konkav discus, discusun etrafında kabartma bant, küçük yuvarlak burun, düz taban, discusta karışık bir yaratık üzerinde Nereid
Benzer Örnekler : Walters,1914, s. 161, Res. 1069, 1074; Bailey, 1977, s. 166, 296; Res. Q886, Q1206; Hellman, 1987, s. 16, Res. 47-48; Heimerl, 2001, s. 171, Res. 935
Tarih : İ.S. I. yy'ın ikinci yarısı

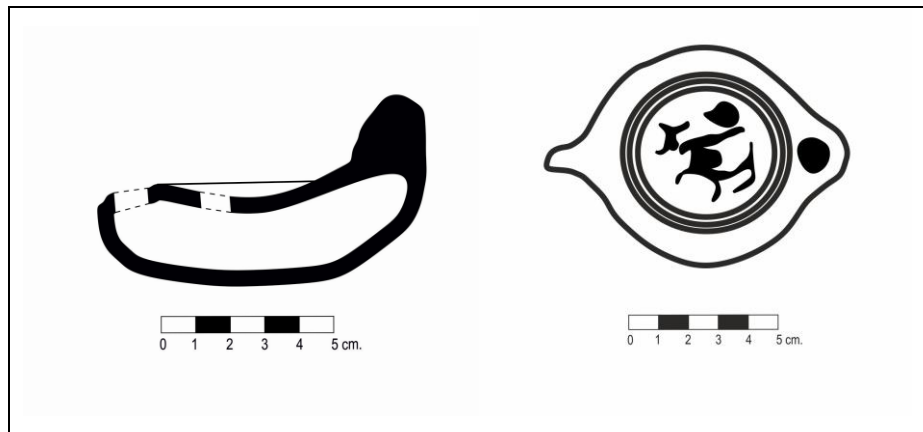
- Katalog No** : 16
Sayfa No : 36-37
Resim No : 20
Form : Basit Burunlu Kandil
Müze Envanter No : 8843
Müze Geliş Şekli : Şakir Ünver'den müsadere edildi
Ölçüleri Uzunluk : 7.8 cm
Yükseklik : 3.3 cm
Genişlik : 5.5 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Açık kahverengi\Kiremit rengi
Karışım : Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Oval gövde, dairesel discus, yuvarlak küçük burun, düz kaide, discus üzerinde amphora betimi.
Benzer Örnekler : Perlzweig, 1913, Res. 172; Brooner, 1930, s. 108, Fig. 49; Bailey, 1988, s. 49-51, Res. Q1502; Hayes, 1980, Res. 248; Arar, 1995, Res. 32; Barın, 1995, s. 26, Kat No. 43
Tarih : İ.S. I. yy'ın ikinci yarısı

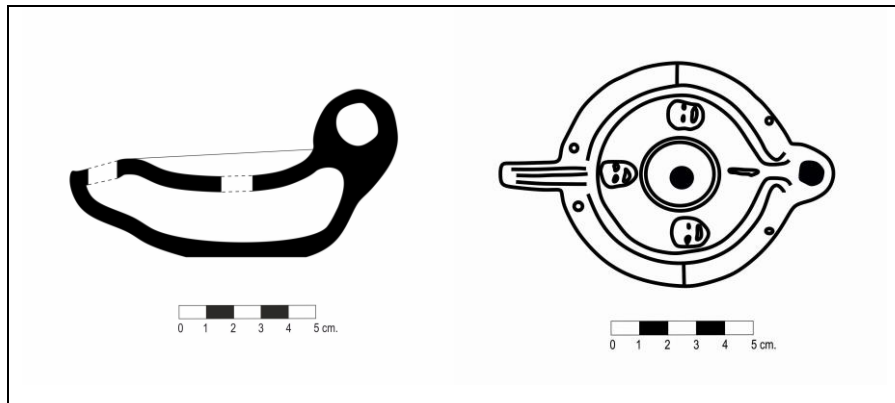
- Katalog No** : 17
Sayfa No : 37
Resim No : 21
Form : Basit Burunlu Kandil
Müze Envanter No : 5375
Müze Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9.2 cm
Yükseklik : 4.4 cm
Genişlik : 7.3 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Soluk Kırmızı\Kiremit rengi
Karışım : Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Dairesel gövde, yuvarlak discusun etrafında çift sıra bant, discus üzerinde rozet betimi, deliksiz kulp, düz taban.
Benzer Örnekler : Loeschecke, s. 241-242, 1919; Szentleky, 1961, s. 109, Res. 176a; Bailey, 1988, Res. Q 2749; Metin, 2012, s. 123-125, Res. K99
Tarih : İ.S I. yy'ın son çeyreği-İ.S. II. yy'ın ilk çeyreği

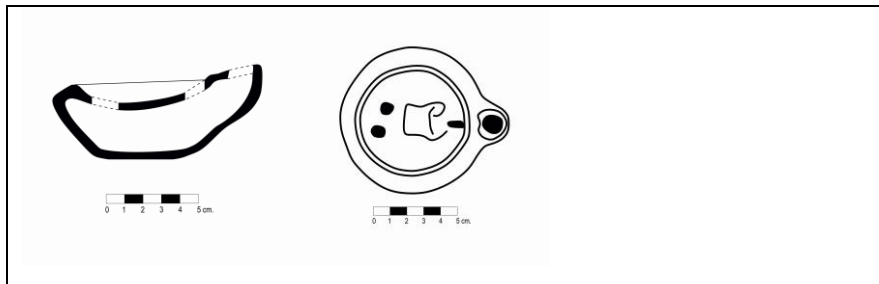
- Katalog No** : 18
Sayfa No : 37-38
Resim No : 22
Form : Basit Burunlu Kandil
Müze Envanter No : 9121
Müzeeye Geliş Şekli : Nurettin Güzbey'den müsadere edildi
Ölçüleri Uzunluk : 8.2 cm
Yükseklik : 4.5 cm
Genişlik : 6.5 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Açık Kahverengi\Kırmızı
Karışım : Mika, Kireç, Kum
Fırınlama : İyi
Tanım : Dairesel gövde, yuvarlak discus, keskin hatlı omuz, kısa yuvarlak burun, deliksiz yassı kulp, düz taban. Discus üzerinde boğa betimi.
Benzer Örnekler : Loeschcke, 1919, s. 214, Resim 499; Hayes, 1980, Res. 248; Bailey, 1988, s. 378, Q3085, Q3052; Chrzanovski-Zhuravlev, 1998, s. 86, Res. 38; Metin, 2012, s. 128, Res. K108
Tarih : İ.S I. yy'ın son çeyreği-İ.S. II. yy'ın ortaları

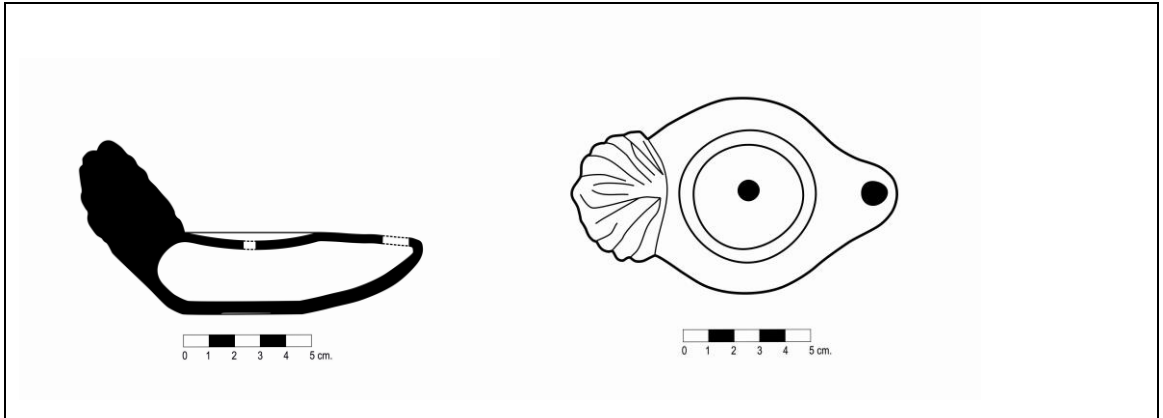
- Katalog No** : 19
Sayfa No : 38-39
Resim No : 23
Form : Basit Burunlu Kandil
Müze Envanter No : 7566
Müze Geliş Şekli : Ömer İdris'ten satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 8.5 cm
Yükseklik : 2.8 cm
Genişlik : 7 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Soluk Sarı\Gri
Karışım : Mika, Kireç, Kum
Fırınlama : İyi
Tanım : Dairesel gövde, yuvarlak discus, yuvarlak burun. Geniş düz taban. Discus üzerinde üç adet kabartma mask.
Benzer Örnekler : Brooner, 1930, s. 205, Res. 702; Bailey, 1988, s. 63, Q 3242, Q 3243, Q 2073; Hübinger, 1993, s. 118, Res. 219; Heimerl, 2001, s. 153, Res. 685; Metin, 2012, s. 144, Res. K179, K180, K181
Tarih : İ.S II. yy

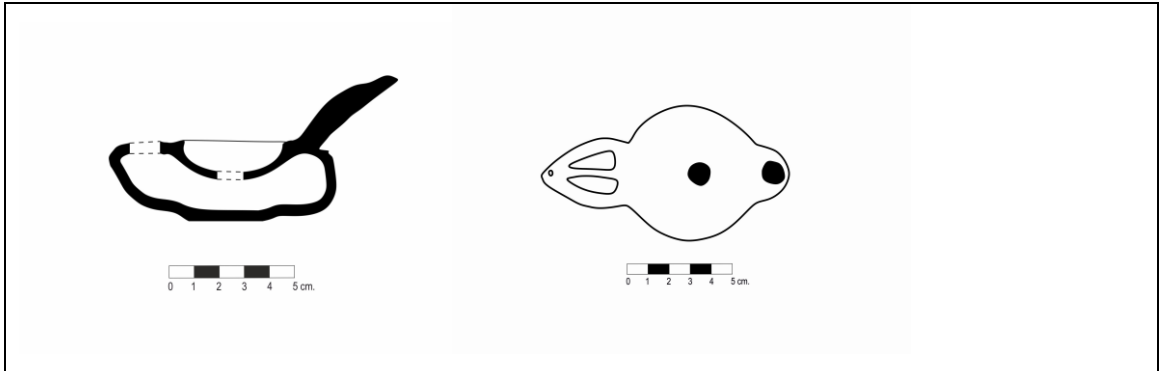
- Katalog No** : 20
Sayfa No : 39-40
Resim No : 24
Form : Basit Burunlu Kandil
Müze Envanter No : 5381
Müzeeye Geliş Şekli : Nurettin Güzbey'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 8.8 cm
Yükseklik : 3.3 cm
Genişlik : 7.8 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kahverengi\ Kırmızı
Karışım : Mika, Kum
Fırınlama : Orta
Tanım : Küresel gövde, yuvarlak discus, discusun etrafında iki sıra kabartma bant, dar omuz, küçük kalp şeklinde burun, düz kaide üzerinde "AHMOCOOMOYC" yazıtı.
Benzer Örnekler : Walters, 1914, 167-182; Brooner, 1930, Fig. 41; Perizweig, 1961, s. 85, Res. 143; Hayes, 1980, Res. 297; Hellmann, 1987, s. 60, Res. 308; Arar, 1995, s. 25, Res.10; Chranovski-Zhuravlev, 1998, Res. 50; Heimerl, 2001, s. 57, Res. 422; Metin, 2012, s. 331, Res. K122
Tarih : İ.S II. yy'ın sonu-İ.S III. yy'ın ilk yarısı

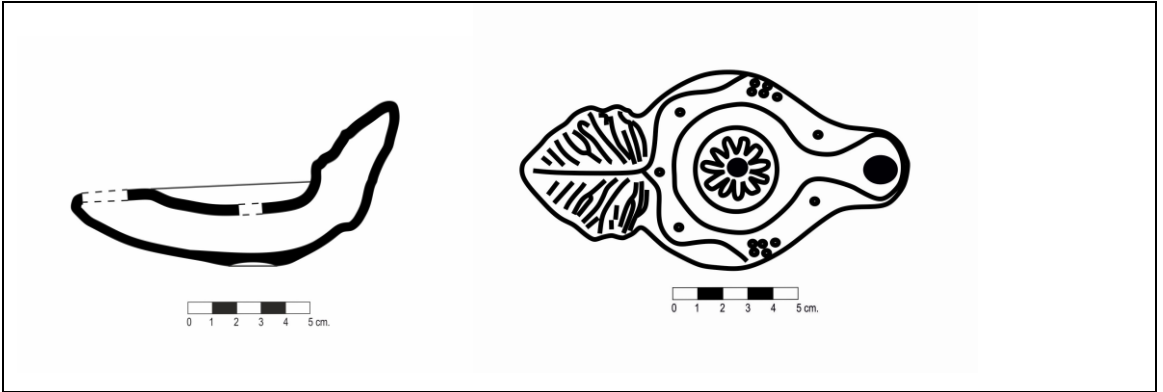
- Katalog No** : 21
Sayfa No : 40-41
Resim No : 25
Form : Palmet Kulplu Kandil
Müze Envanter No : 7630
Müze Geliş Şekli : Nurettin Güzbey'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 8.8 cm
Yükseklik : 2.7 cm
Genişlik : 7.3 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kirli Sarı\ Turuncu
Karışım : Mika, Kum, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Ovoid gövde, konkav discus, discusun etrafında iki sıra çizgi, burun kısmında kısa volütler, palmet kulp, düz taban.
Benzer Örnekler : Hayes, 1980, Fig. 395, s.100; Metin, 2012, s. 121-122, Res. K92
Tarih : İ.S I yy sonları -II yy başları

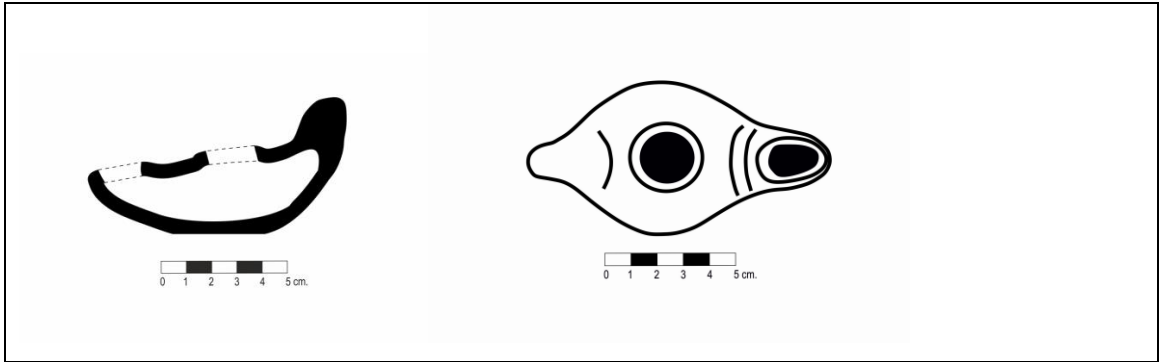
- Katalog No** : 22
Sayfa No : 41
Resim No : 26
Form : Palmet Kulplu Kandil
Müze Envanter No : 5365
Müze Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 10.6 cm
Yükseklik : 6.5 cm
Genişlik : 6.2 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kırmızımsı Kahve\ Turuncu
Karışım : Kum, Kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Küresel gövde, çukurlaştırılmış discus, yuvarlak burun üzerinde fitil deliği, yaprak şeklinde kulp, düz kaide.
Benzer Örnekler : Walters, 1914, s.71, Res. 480; Bailey, 1988, s.322, Res. Q2645, Heimerl, 2001, s.129, Res. 382-384, Metin, 2012, s.357, Res. K166-169
Tarih : İ.S. I yy'ın sonu – İ.S. II. yy

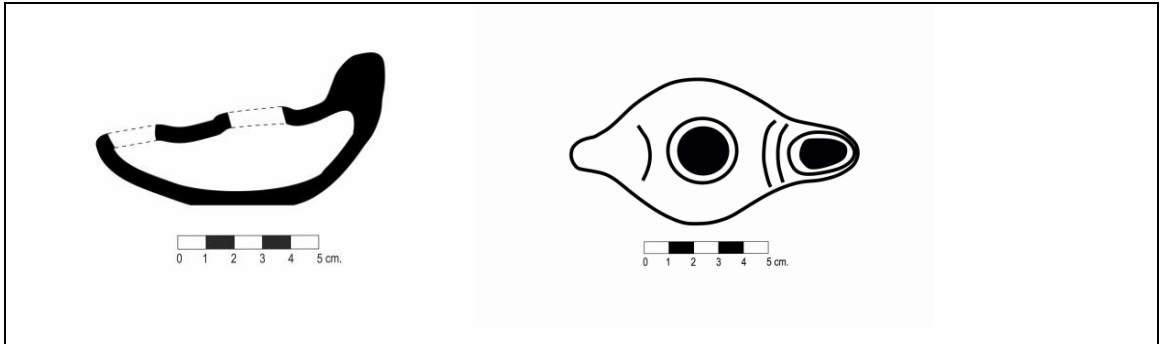
- Katalog No** : 23
Sayfa No : 41-42
Resim No : 27
Form : Palmet Kulplu Kandil
Müze Envanter No : 6794
Müze Geliş Şekli : Himmet Aslan Akosman Pasajı
Ölçüleri Uzunluk : 12 cm
Yükseklik : 6.8 cm
Genişlik : 7 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Turuncu\ Açık Kahve
Karışım : Kum, Kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Küresel gövde, çukurlaştırılmış discus, yuvarlak burun üzerinde fitil deliği, palmet yaprağı şeklinde kulp, düz kaide.
Benzer Örnekler : Brants, 1913, s. 63, Kat No. 1117,1118, 1119; Bailey, 1988, Res. Q3210, Q3219; Metin, 2009, s. 230, Res. 7-9
Tarih : İ.S. VI. yy'ın ortası- İ.S. VII. yy'ın ortası

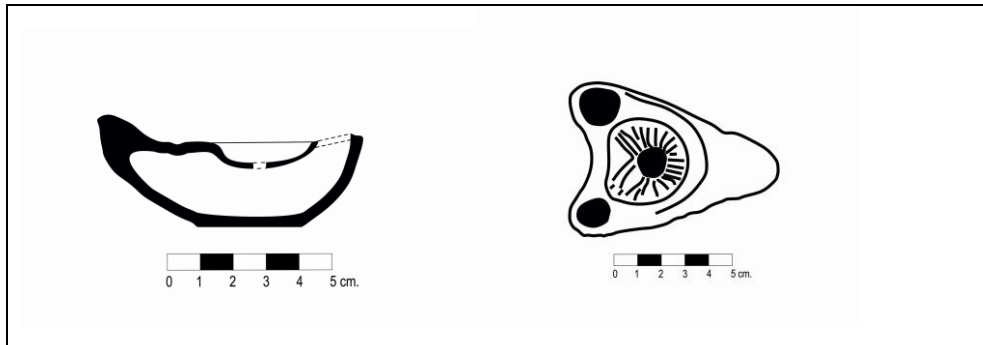
- Katalog No** : 24
Sayfa No : 42
Resim No : 28
Form : Kayık Gövdeli Kandil
Müze Envanter No : 6699
Müze Geliş Şekli : Zeki Erdem'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9 cm
Yükseklik : 3.2 cm
Genişlik : 4.6 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Sarı\ Turuncu
Karışım : Mika, Kum, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Kayık gövde, konik biçimli yukarı çekilmiş kulp, yuvarlak doldurma deliği, kabartmalı bezemeli kaide.
Benzer Örnekler : Cardailiac, 1922, s. 105, Fig. 133; Baydur, 1991, s.311, Res. 20; Chranovski-Zhuravlev, 1998, s. 140-142, Res. 82-83; Coşkun, 2007, Res. 13, Bussiere-Wohl, 2017, Res. 542.
Tarih : İ.S. IV. yy

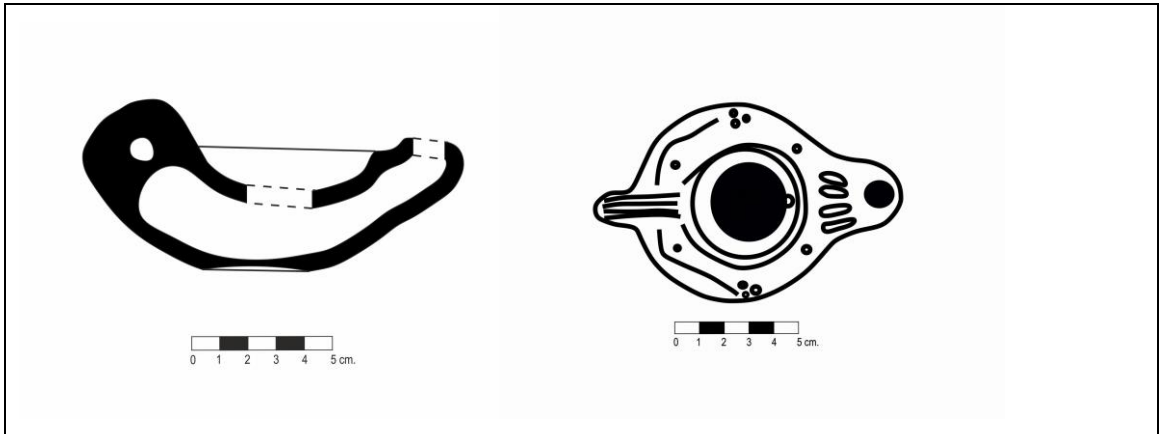
- Katalog No** : 25
Sayfa No : 42-43
Resim No : 29
Form : Kayık Gövdeli Kandil
Müze Envanter No : 7912
Müze Geliş Şekli : Osman Özer'den müsadere edildi
Ölçüleri Uzunluk : 8.8 cm
Yükseklik : 4.7 cm
Genişlik : 5.4 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Bej\ Turuncu
Karışım : Mika, Kum, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Kayık gövde, konik biçimli yukarı çekilmiş kulp, yuvarlak doldurma deliği, kabartmalı bezemeli kaide.
Benzer Örnekler : Cardailiac, 1922, s. 105, Fig. 133; Baydur, 1991, s. 311, Res. 20; Chranovski-Zhuravlev, 1998,s. 140-142, Res. 82-83; Coşkun, 2007, Res. 13, Bussiere-Wohl, 2017, Res. 542.
Tarih : İ.S. IV. yy

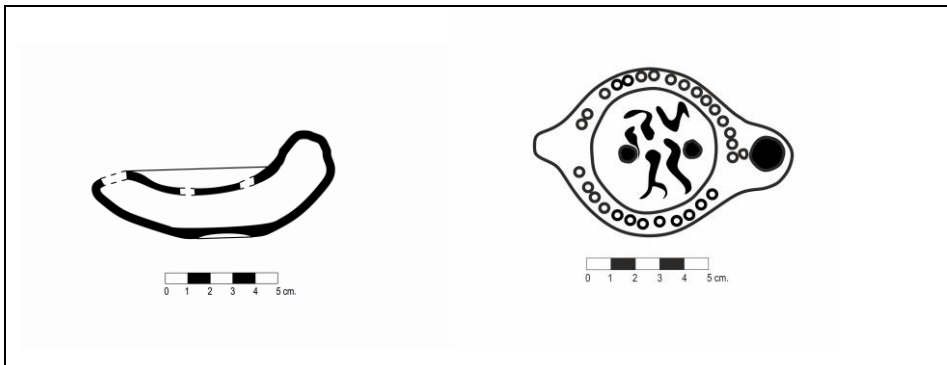
- Katalog No** : 26
Sayfa No : 43
Resim No : 30
Form : Çift Burunlu Kandiller
Müze Envanter No : 5378
Müze Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 5.3 cm
Yükseklik : 3.5 cm
Genişlik : 7.6 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kahverengi\ Turuncu
Karışım : Mika, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Üçgen gövde, iki ağızlı, içe eğimli discus, discuz üzerinde boyuna çizgilerle basit bezeme, küçük halka kaide.
Benzer Örnekler : Brants, 1913, s. 20, Kat No. 262; Loeschcke, 1919, Res. 321, Res. 648; Perlzweig, 1961, s. 240, Res. 2025; Karivier, 1969, s. 240, Res. 258; Hayes, 1980, s. 100, Res. 397; Hübinger, 1993, s. 159, Kat No. 328; Barın, 1995, Kat No. 103
Tarih : İ.S. IV. yy sonu- İ.S. V. yy ortası

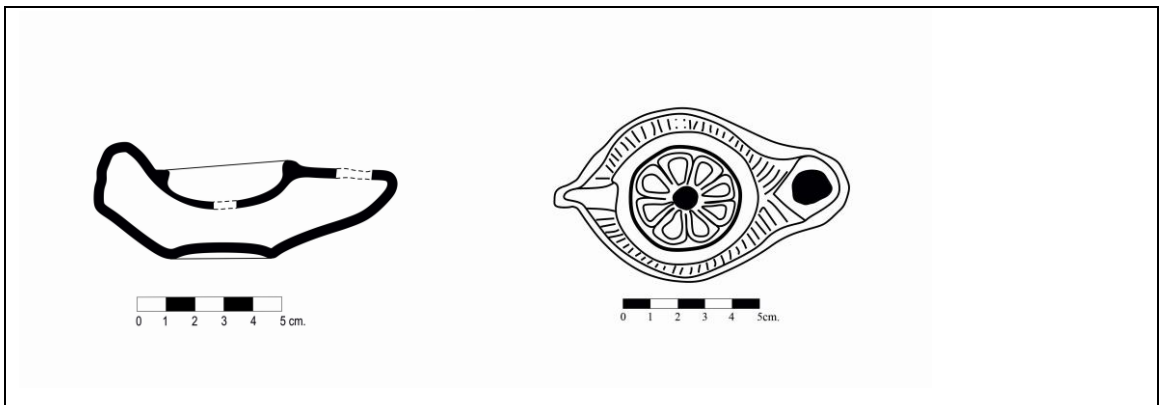
- Katalog No** : 27
Sayfa No : 44
Resim No : 31
Form : Hıristiyanlık Kandili
Müze Envanter No : 7013
Müze Geliş Şekli : Mustafa Bozoklu'dan bağış
Ölçüleri Uzunluk : 11.6 cm
Yükseklik : 4.7 cm
Genişlik : 7.8 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kirli Sarı\ Kahverengi
Karışım : Kum, Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Ovoid gövde, içe eğimli discus, omuz üzerinde asma ve üzüm dalları betimi, öne uzatılmış burun ucunda fitil deliği, halka taban.
Benzer Örnekler : Brants, 1913, s. 64, Res. 1126; Perlzweig, 1961, Res. 350; Hübinger, 1993; s. 101, Res. 234; Metin, 2012, s. 599, Res. K608
Tarih : İ.S. IV-V. yy

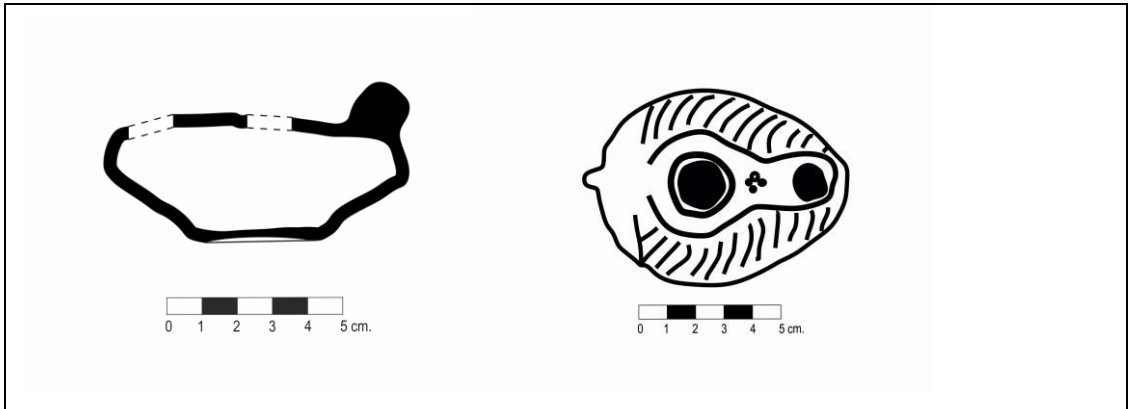
- Katalog No** : 28
Sayfa No : 44-45
Resim No : 32
Form : Hristiyanlık Kandili
Müze Envanter No : 5420
Müzeeye Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9.3 cm
Yükseklik : 3.6 cm
Genişlik : 6.4 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kahverengi\ Kırmızı
Karışım : Kum, Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Ovoid gövde, eğilimli omuz, discus üzerinde Leda ve kucağında kuğu figürü, deliksiz kulp, öne doğru uzatılmış burun, halka taban.
Benzer Örnekler : Brants, 1913, Res. 1129; Walters, 1914, s. 198, Res. 1323; Garnett, 1975, s. 200, Res. 32; Hayes, 1980, s. 71, Res. 295; Bailey, 1988, Res. Q2204; Tulay, 1989, s. 29-30, Res. 12; Hübinger, 1993, s. 123, Res. 233; Metin, 2012, s. 194-195, Res. K439
Tarih : İ.S. VI. yy

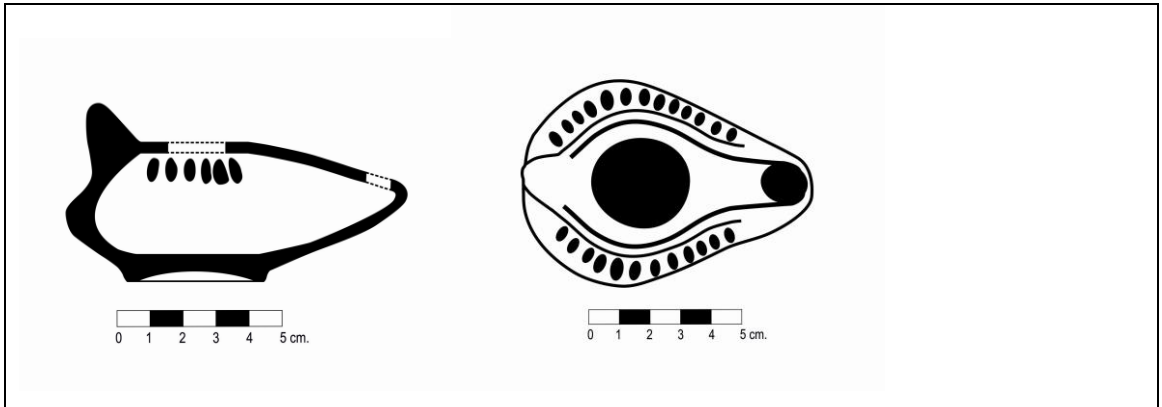
- Katalog No** : 29
Sayfa No : 45
Resim No : 33
Form : Hristiyanlık Kandili
Müze Envanter No : 9125
Müzeeye Geliş Şekli : Nurettin Güzbey'den müsadere edildi
Ölçüleri Uzunluk : 9.4 cm
Yükseklik : 3.8 cm
Genişlik : 5.9 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Sarı\ Kahverengi
Karışım : Kum, Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Ovoid gövde, konkav discusta sekiz yapraklı rozet motifi, tutamak şeklinde kulp, öne doğru uzayan burnun ucunda fitil deliği, halka taban.
Benzer Örnekler : Perlzweig, 1961, s. 192, Res. 2806; Bailey, 1988, Res. Q 3129; Arar, 1995, s. 70, Res. 33; Barın, 1995, s. 102, Kat No. 94; Metin, 2012, s. 590, Res. K591
Tarih : İ.S. VI. yy

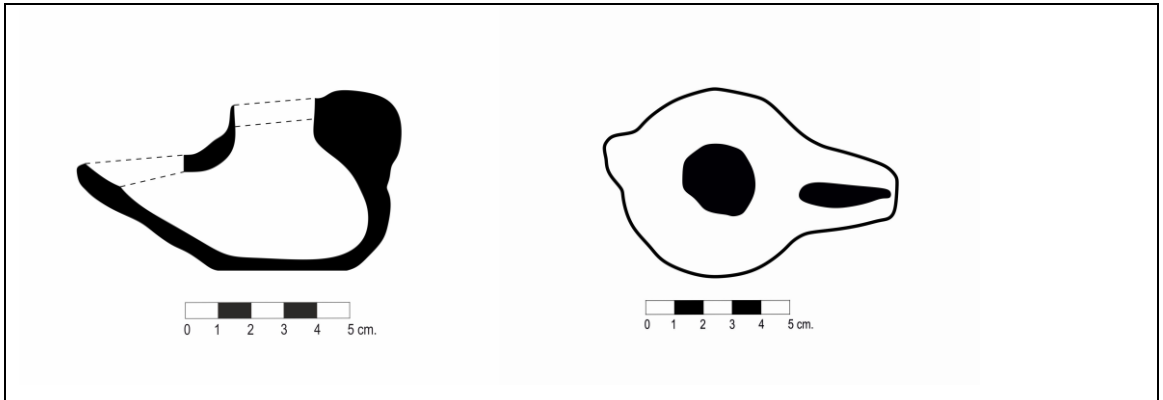
- Katalog No** : 30
Sayfa No : 45-46
Resim No : 34
Form : Hristiyanlık Kandili
Müze Envanter No : 7281
Müze Geliş Şekli : Veli Öz'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 8 cm
Yükseklik : 4.1 cm
Genişlik : 6.4 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kirli Sarı\ Açık Kahverengi
Karışım : Kum, Mika, Kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Ovoid gövde, discus üzerinde geniş doldurma deliği, sivri kulp, eğilimli omuz üzerinde yatay bantlar, halka kaide.
Benzer Örnekler : Szentleky, 1969, s. 129-130, Res. 247a; Hayes, 1980, s. 84, Res. 346
Tarih : İ.S. VI. yy'ın geç dönemi-İ.S. VII yy

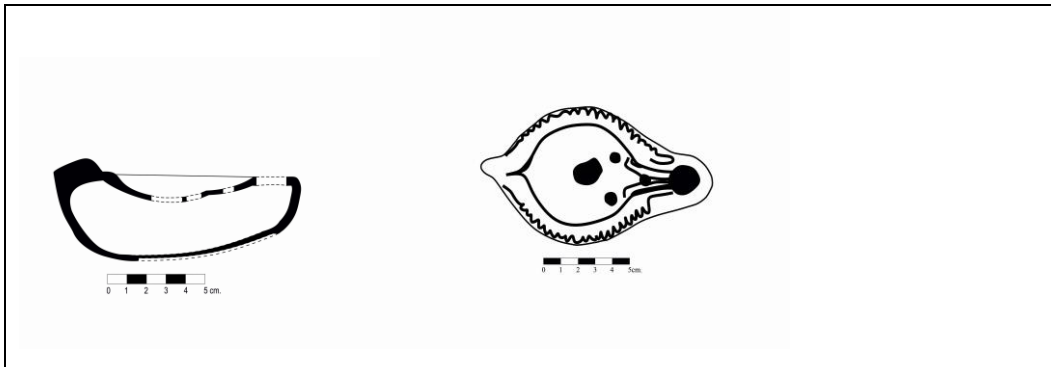
- Katalog No** : 31
Sayfa No : 46
Resim No : 35
Form : Hristiyanlık Kandili
Müze Envanter No : 7154
Müzeeye Geliş Şekli : Metin Önem'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 8.7 cm
Yükseklik : 3.6 cm
Genişlik : 6.3 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Gri\ Kirli Bej
Karışım : Kum, Mika, Kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Ovoid gövde, sivri burun, çıkıntı şeklinde kulp, geniş doldurma deliği, omuz üzerinde ışınsal motifler, halka taban.
Benzer Örnekler : Oizol, 1977, Pl. 43, Res. 775, Hellmann, 1985, s. 60, Fig. 58; Bailey, 1988, s. 368, Q2619, Q3476; Coşkun, 2007, Kat No. 17
Tarih : İ.S. VII. yy

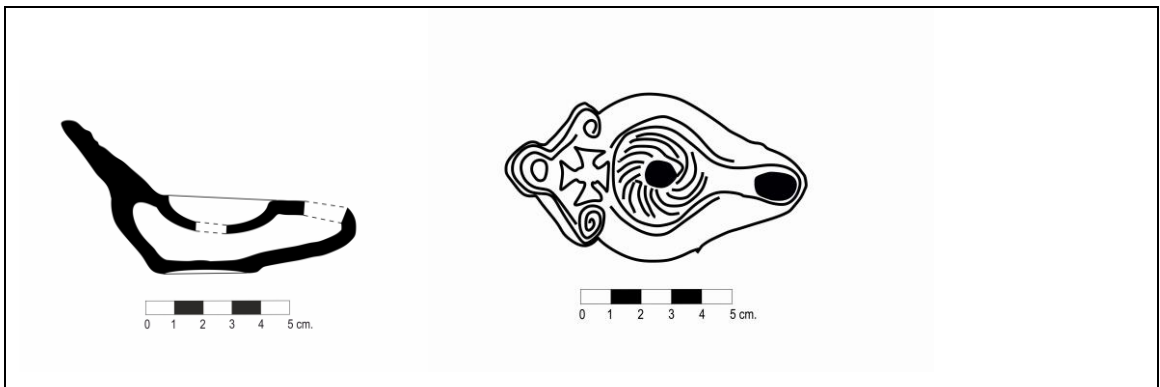
- Katalog No** : 32
Sayfa No : 46
Resim No : 36
Form : Hristiyanlık Kandili
Müze Envanter No : 6390
Müzeeye Geliş Şekli : Antikacı Kamil Mısırcı'dan satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9.2 cm
Yükseklik : 4.5 cm
Genişlik : 6.5 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kirli Sarı\ Yeşil
Karışım : Kum, Mika,
Fırınlama : İyi
Tanım : Dairesel gövde, yükseltilmiş yuvarlak doldurma deliği, deliksiz kulp, öne uzayan burnun ucunda dikey fitil deliği, geniş düz kaide.
Benzer Örnekler : Hübinger, 1993, s. 150, Res. 298
Tarih : İ.S. VI- VIII. yy

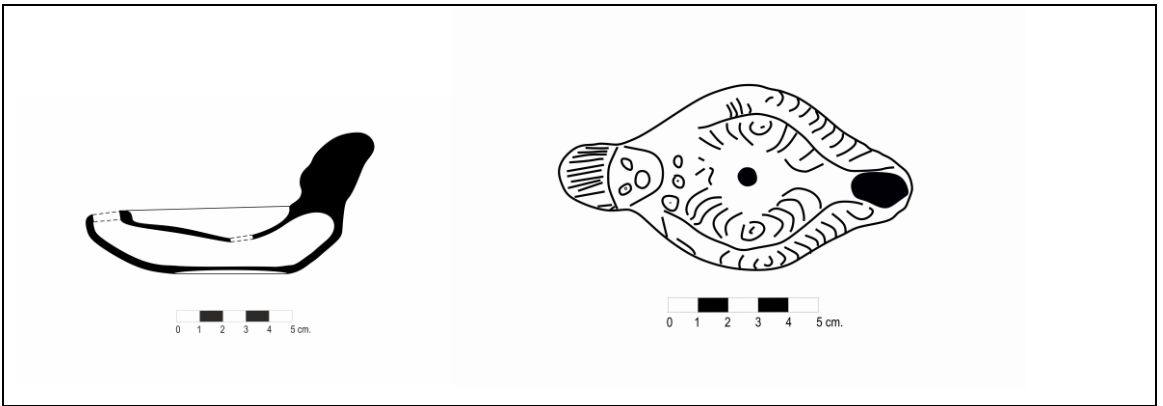
- Katalog No** : 33
Sayfa No : 47
Resim No : 37
Form : Kuzey Afrika Tipi Kandil
Müze Envanter No : 8840
Müze Geliş Şekli : Şakir Ünver'den müsadere edildi
Ölçüleri Uzunluk : 11.3 cm
Yükseklik : 4.1 cm
Genişlik : 6.8 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kirli Sarı\ Açık Kahverengi
Karışım : Kum, Mika, Kireç
Fırınlama : Orta
Tanım : Ovoid gövde, discustan buruna doğru uzayan kanallı yapı, konkav discus, dikey tutamak kulp, düz kaide.
Benzer Örnekler : Perlzweig, 1913, s. 102, Res. 361; Garnerr, 1975, s. 30, Res. 20,23; Hayes, 1980, s. 66, Res. 281-291; Bailey, 1988, s. 390, Res. Q 3185; Barin, 1995, s. 41, Kat No. 82; Şen Yıldırım, 2012, s. 155, Res. 30 a
Tarih : İ.S. VI- İ.S. VII yy'ın ilk yarısı

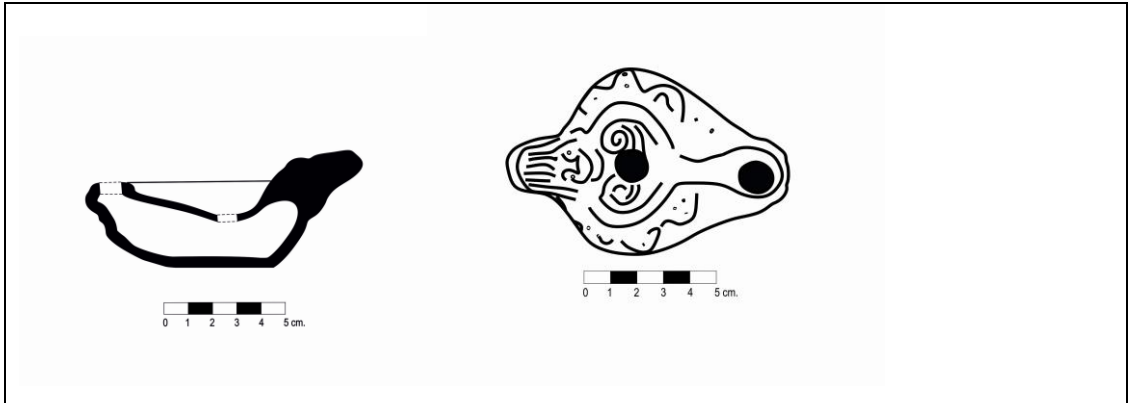
- Katalog No** : 34
Sayfa No : 47-48
Resim No : 38
Form : Kuzey Afrika Tipi Kandil
Müze Envanter No : 6401
Müze Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 6.8 cm
Yükseklik : 2.5 cm
Genişlik : 5.9 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kirli Sarı\ Kiremit rengi
Karışım : Kum, Mika, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Ovoid gövde, basık hazne, konkav discusta spiral, eğilimli omuz üzerinde kısa çizgi bezemesi, üçgen kulp üzerinde haç motifi, küçük halka taban.
Benzer Örnekler : Brooner, 1977, Kat 3144; Bailey, 1988, Kat No. Q3225; Chrzanovski-Zhuravlev, 1998, Kat No. 109-110; Dağlı, 2008, s. 142, Şekil 210a
Tarih : İ.S. VI- VII

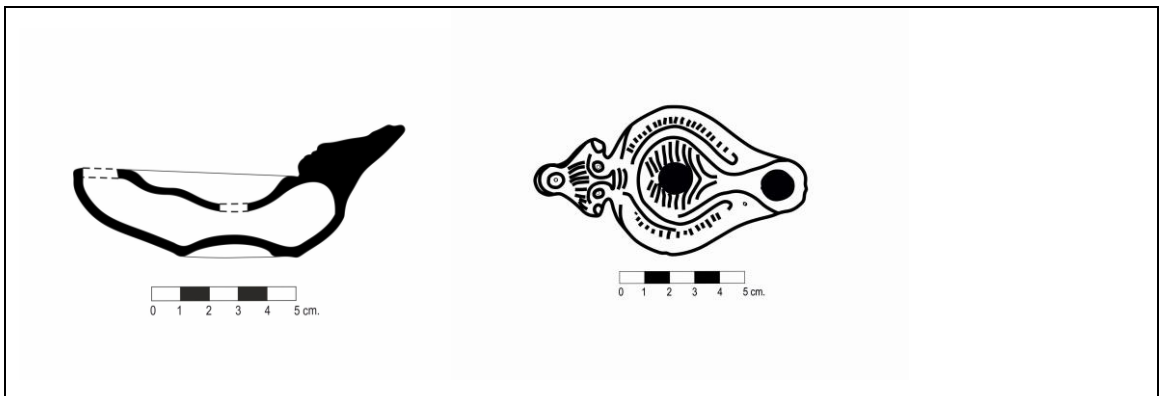
- Katalog No** : 35
Sayfa No : 48
Resim No : 39
Form : İconumu Kandil
Müze Envanter No : 5374
Müzeeye Geliş Şekli : Şakir Ünver'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 11 cm
Yükseklik : 5.8 cm
Genişlik : 6.9 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kırmızı\ Turuncu
Karışım : Kum
Fırınlama : İyi
Tanım : Ovoid gövde, oval discus ortasında yuvarlak doldurma deliği, eğilimli omuz üzerinde yatay çizgiler, insan başı şeklinde kulp, geniş halka kaide.
Benzer Örnekler : Bernhard, 1955, Lev. XCV- XCVII; Oizol, 1977, Res. 819, 821, s. 256; Bailey, 1988, s. 398-399; Dağlı, 2008, s. 46-47, Şekil 240-241
Tarih : İ.S. VI-VII yy

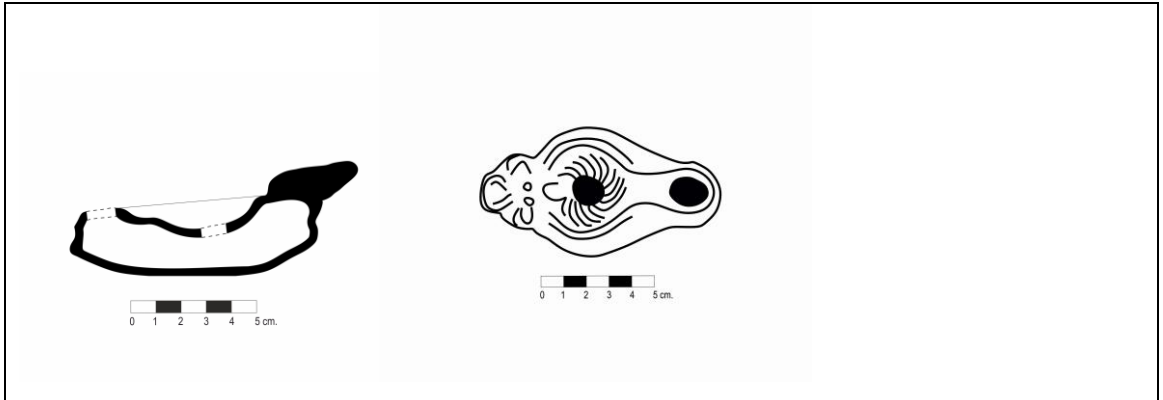
- Katalog No** : 36
Sayfa No : 48
Resim No : 40
Form : İconumu Kandil
Müze Envanter No : 5383
Müzeeye Geliş Şekli : Nurettin Güzbey'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9.8 cm
Yükseklik : 5.3 cm
Genişlik : 6.8 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kırmızı\ Turuncu
Karışım : Kum, Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Oval gövde, basık ve yayvan yağ haznesi, discus üzerinde iki adet spiral motif, insan başı şeklinde kulp, küçük halka kaide.
Benzer Örnekler : Bernhard, 1955, Lev. XCV- XCVII; Oizol, 1977, Res. 819, 821, s. 256; Bailey, 1988, s. 398-399; Dağlı, 2008, s. 46-47, Şekil 240-241
Tarih : İ.S. VI-VII yy

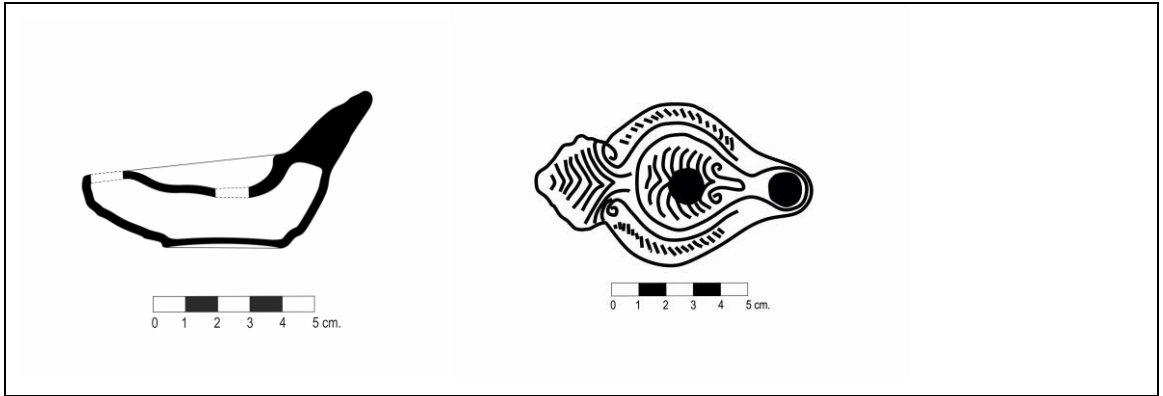
- Katalog No** : 37
Sayfa No : 49
Resim No : 41
Form : İconumu Kandil
Müze Envanter No : 5427
Müzeeye Geliş Şekli : Ali Avcı'dan satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9.8 cm
Yükseklik : 4.8 cm
Genişlik : 5.8 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kirli sarı\ Koyu Kahverengi
Karışım : Kum
Fırınlama : Orta
Tanım : Ovoid gövde, basık ve yayvan yağ haznesi, palmiye motifli discus, eğilimli omuz, insan başı şeklinde kulp, küçük halka kaide.
Benzer Örnekler : Bernhard, 1955, Lev. XCV- XCVII; Oizol, 1977, Res, 819, 821, s. 256; Bailey, 1988, s. 398-399; Dağlı, 2008, s. 46-47, Şekil 240-241
Tarih : İ.S. VI-VII yy

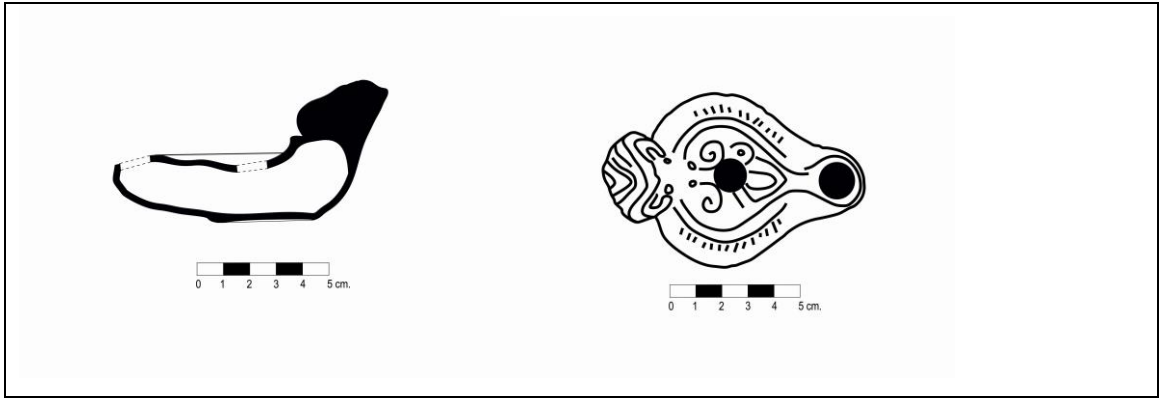
- Katalog No** : 38
Sayfa No : 49
Resim No : 42
Form : İconumu Kandil
Müze Envanter No : 5438
Müzeeye Geliş Şekli : Ramazan Şen'den satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9.8 cm
Yükseklik : 3.5 cm
Genişlik : 5.4 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Bej\ Kahverengi
Karışım : Kum
Fırınlama : Orta
Tanım : Ovid gövde, yuvarlak discus, discus üzerinde çarkıfelek motifi, geniş burun, hayvan başı şeklinde kulp, düz kaide.
Benzer Örnekler : Bernhard, 1955, Lev. XCV- XCVII; Oizol, 1977, Res. 819, 821, s. 256; Bailey, 1988, s. 398-399; Dağlı, 2008, s. 46-47, Şekil 240-241
Tarih : İ.S. VI-VII yy

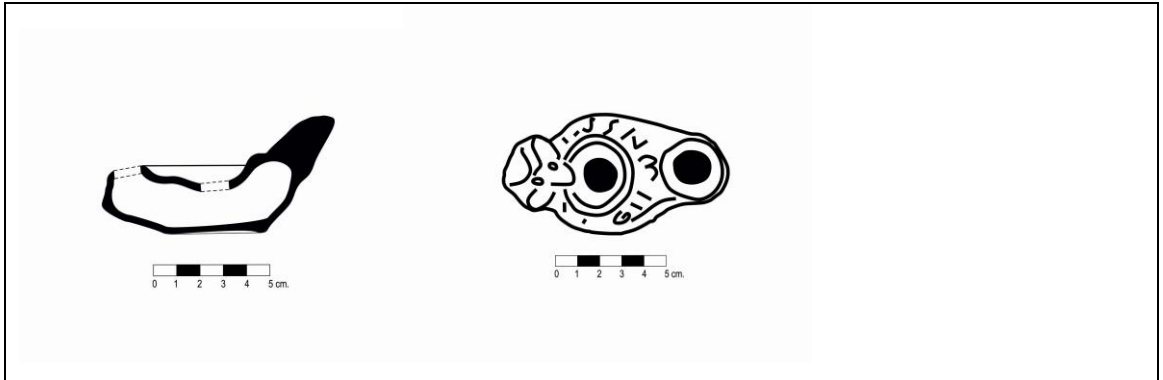
- Katalog No** : 39
Sayfa No : 49
Resim No : 43
Form : İconumu Kandil
Müze Envanter No : 5453
Müze Geliş Şekli : Seyitgazi Kızılören mağara mezarından
Ölçüleri Uzunluk : 9 cm
Yükseklik : 4.8 cm
Genişlik : 5.8 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kahverengi\ Bej
Karışım : Kum, Mika
Fırınlama : İyi
Tanım : Oval gövde, yuvarlak discus, discus üzerinde palmiye motifi, palmiye şeklinde kulp, orta genişlikte halka taban.
Benzer Örnekler : Bernhard, 1955, Lev. XCV- XCVII; Oizol, 1977, Res. 819, 821, s. 256; Bailey, 1988, s. 398-399; Dağlı, 2008, s. 46-47, Şekil 240-241
Tarih : İ.S. VI-VII yy

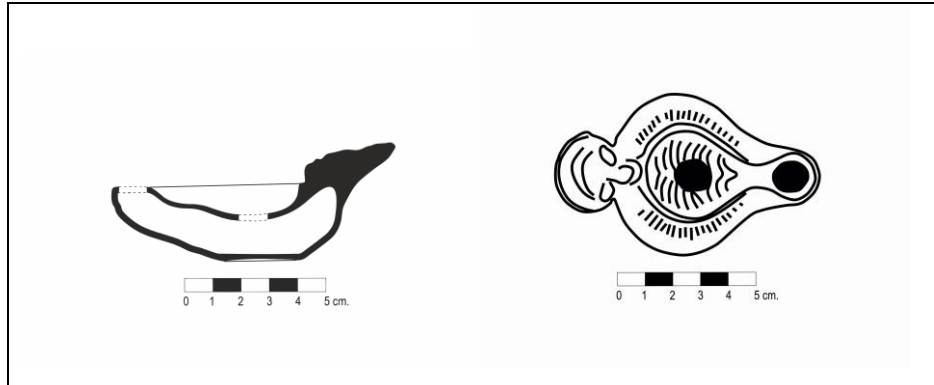
- Katalog No** : 40
Sayfa No : 49
Resim No : 44
Form : İconumu Kandil
Müze Envanter No : 5454
Müze Geliş Şekli : Seyitgazi Kızılören mağara mezarından
Ölçüleri Uzunluk : 9.8 cm
Yükseklik : 4.8 cm
Genişlik : 6.4 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Bej\ Kahverengi
Karışım : Kum, Mika, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Oval gövde, yuvarlak discus, discus üzerinde kabartma bitki motifi, keçi başı şeklinde kulp, eğilimli omuz, halka kaide.
Benzer Örnekler : Bernhard, 1955, Lev. XCV- XCVII; Oizol, 1977, Res. 819, 821, s. 256; Bailey, 1988, s. 398-399; Dağlı, 2008, s. 46-47, Şekil 240-241
Tarih : İ.S. VI-VII yy

- Katalog No** : 41
Sayfa No : 49-50
Resim No : 45
Form : İconumu Kandil
Müze Envanter No : 6388
Müze Geliş Şekli : Şuhut'tan bir köylüden satın alma
Ölçüleri Uzunluk : 9 cm
Yükseklik : 2.7 cm
Genişlik : 5.4 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Kiremit rengi\ Kiremit rengi
Karışım : Kum, Mika, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Oval gövde, yuvarlak discus, omuz üzerinde yazıt, boğa başı şeklinde kulp, halka kaide.
Benzer Örnekler : Bernhard, 1955, Lev. XCV- XCVII; Oizol, 1977, Res. 819, 821, s. 256; Bailey, 1988, s. 398-399; Dağlı, 2008, s. 46-47, Şekil 240-241
Tarih : İ.S. VI-VII yy

- Katalog No** : 42
Sayfa No : 50
Resim No : 46
Form : İconumu Kandil
Müze Envanter No : 6402
Müze Geliş Şekli : Seyitgazi Kızılören mağara mezarından
Ölçüleri Uzunluk : 7 cm
Yükseklik : 2.3 cm
Genişlik : 5.9 cm
Yapım Tekniği : Kalıp
Hamur\Astar : Gri\ Bej
Karışım : Kum, Mika, Kireç
Fırınlama : İyi
Tanım : Oval gövde, yuvarlak discus, discus üzerinde palmiye motifi, insan başı şeklinde kulp, halka taban.
Benzer Örnekler : Bernhard, 1955, Lev. XCV- XCVII; Oizol, 1977, Res. 819, 821, s. 256; Bailey, 1988, s. 398-399; Dağlı, 2008, s. 46-47, Şekil 240-241
Tarih : İ.S. VI-VII yy

HARİTALAR

Harita 1. Afyon İlinin Konumunu Gösteren Türkiye Haritası

Harita 2. Phrygia Bölgesi Haritası

LEVHALAR

Resim 1. Afyon Arkeoloji Müzesi

Resim 2. Afyon Arkeoloji Müzesi vitrininde sergilenen kandiller

Resim 3. Afyon Arkeoloji Müzesi'nin bahçe düzenlemesinden bir ayrıntı

Resim 4. Afyon Arkeoloji Müzesi Salon VIII'den bir görüntü

Resim 5. Kat. No: 1

Resim 6. Kat. No: 2

Resim 7. Kat. No: 3

Resim 8. Kat. No: 4

Resim 9. Kat. No: 5

Resim 10. Kat. No: 6

Resim 11. Kat. No: 7

Resim 12. Kat. No: 8

Resim 13. Kat. No: 9

Resim 14. Kat. No: 10

Resim 15. Kat. No: 11

Resim 16. Kat. No: 12

Resim 17. Kat. No: 13

Resim 18. Kat. No: 14

Resim 19. Kat. No: 15

Resim 20. Kat. No: 16

Resim 21. Kat. No: 17

Resim 22. Kat. No: 18

Resim 23. Kat. No: 19

Resim 24. Kat No: 20

Resim 25. Kat No: 21

Resim 26. Kat No: 22

Resim 27. Kat No: 23

Resim 28. Kat No: 24

Resim 29. Kat No: 25

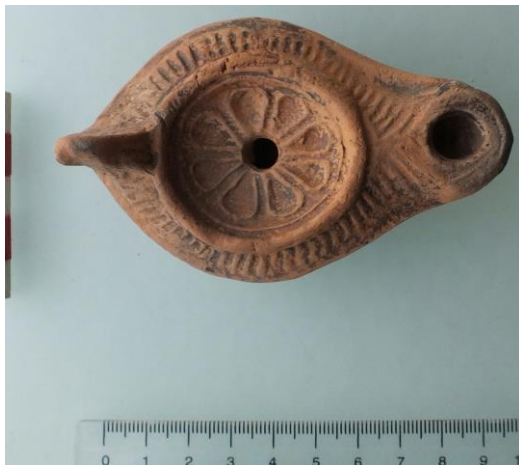
Resim 30. Kat No: 26

Resim 31. Kat No: 27

Resim 32. Kat No: 28

Resim 33. Kat No: 29

Resim 34. Kat No: 30

Resim 35. Kat No: 31

Resim 36. Kat No: 32

Resim 37. Kat No: 33

Resim 38. Kat No: 34

Resim 39. Kat No: 35

Resim 40. Kat No: 36

Resim 41. Kat No: 37

Resim 42. Kat No: 38

Resim 43. Kat No: 39

Resim 44. Kat No: 40

Resim 45. Kat No: 41

Resim 46. Kat No: 42

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Emine GÜLÜNAY
Doğum Yeri ve Tarihi	25-04-1987/Kırıkkale
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Klasik Arkeoloji
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Ayasuluk Kazısı
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	arkeolog71@live.com
Tarih	19-10-2017